12. SINIF

ORTAÖĞRETİM

PEYGAMBERİMİZİN HAYATI

ORTAÖĞRETİM

PEYGAMBERİMİZİN HAYATI

DERS KİTABI
12. SINIF

Yazarlar

Mustafa KOÇAK
Sema İZMİT
Sefer ERKILIÇ
Yusuf GÜL
Yusuf Mesut KİLCİ

Editör
Dr. Öğr. Üyesi Erşahin Ahmet AYHÜN

Dil Uzmanı
Selman ŞEN

Program Geliştirme Uzmanı
Zeki YILDIRIM

Ölçme Değerlendirme Uzmanı
Gülseren TOPUZ

Rehberlik ve Psikolojik Danışma Uzmanı
Hakan SÖZ

Grafik Tasarım Uzmanı
Neval ÇETİN

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl.
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
Medeniyyet dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın;
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden İlâhî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar -ki şehadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerîhamdan İlâhî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden na'şım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyet;
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Mehmet Âkif ERSOY

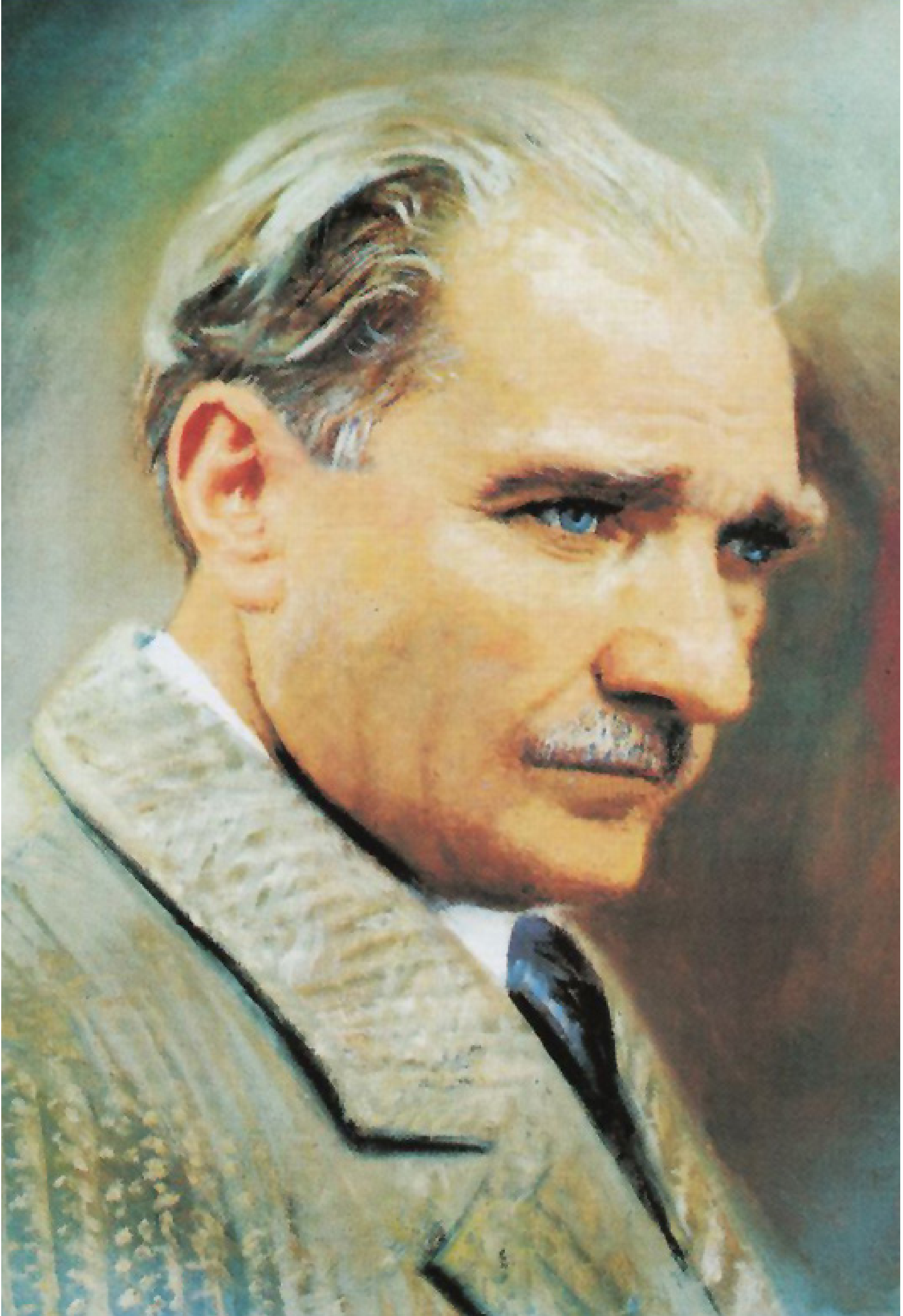
GENÇLİĞE HİTABE

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

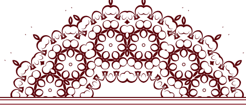
Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dâhilî ve hâricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namüsait bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlîlerin siyasî emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

Mustafa Kemal ATATÜRK

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

İçindekiler

1. ÜNİTE

PEYGAMBERİMİZE İTAAT

2. ÜNİTE

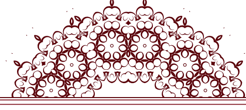

PEYGAMBERİMİZ VE SAHABE

3. ÜNİTE

PEYGAMBERİMİZ VE TOPLUMSAL DEĞİŞİM

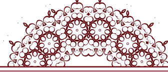

İçindekiler

4. ÜNİTE

KÜLTÜRÜMÜZDE PEYGAMBERİMİZ

Kısaltmalar

a.s.	aleyhisselam
AÜ	Anadolu Üniversitesi
b.	bin
bk.	bakınız
c.c.	celle celalühü
C	cilt
çev.	çeviren
DİA	Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
DİB	Diyanet İşleri Başkanlığı
Hz.	hazreti
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
MÜİF	Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
r.a.	radiyallahu anh / anha
s.a.v.	sallallahu aleyhi ve sellem
s.	sayfa
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
thk.	tahkik
ts.	tarihsiz
TTK	Türk Tarih Kurumu

Organizasyon Şeması

Ünite numarasını ve adını gösteren bölümdür.

Ünite içinde bulunan kavramları gösteren bölümdür.

Ünite kapak tasarımıdır.

Sayfa numaralarının gösterildiği bölümdür.

Ünite adının gösterildiği bölümdür.

Öğrencilerin ön bilgilerini harekete geçirmelerini, araştırma ve inceleme yapmalarını sağlayacak soruların sorulduğu bölümdür.

Konu başlıklarını gösteren bölümdür.

Konu içerisinde geçen kavramlarla ilgili bilgi kutusudur.

Ünite içinde bulunan konuları gösteren bölümdür.

Karekod. Kitap ile ilgili materyaller içindir.

Dipnotları gösteren bölümdür.

Konu içeriğini destekleyen görseli gösteren bölümdür.

Ölçme değerlendirme sorularının (açık uçlu, çoktan seçmeli, boşluk doldurma ve doğru/yanlış) bulunduğu bölümdür.

Kitap hazırlanırken yararlanılan kaynakların listesinin bulunduğu bölümdür.

Kitapta geçen belli başlı kavramların anlamlarına kolayca ulaşılabilecek bölümdür.

Organizasyon Şeması

SIRA SİZDE

"Sizden biriniz beni annesinden-babasından, çoluk-çocuğundan ve bütün insanlardan daha çok sevmedikçe gerçek manada iman etmiş olamaz."

Buhari, Sahih, İman, 2,8.

1. Yukarıdaki hadis-i şerifte anlatılmak istenen nedir? Paylaşınız.
2. Dinimizde, peygamber sevgisine size göre neden çok önem verilmiştir? Açıklayınız.

DÜŞÜNELİM-YORUMLAYALIM

Hz. Muhammed (s.a.v.) bir insandır ama sıradan bir insan değildir. Taşlar arasında yakut ne ise o da öyledir.

Mahmud Kaya, Kasidetü'l Bürde, DİA, C 24, s. 568-569

Yukarıda verilen sözü arkadaşlarınızla yorumlayınız.

DÜŞÜNELİM-TARTIŞALIM

"Kur'an-ı Kerim Mekke'de nazil oldu, Mısır'da okundu, İstanbul'da yazıldı"

Bu sözle anlatılmak istenen nedir? Sınıfta arkadaşilarınızla tartışınız.

DÜŞÜNELİM - YAZALIM

1. Şemail, naat, mevlit ve hilye kavramlarını kullanarak İslam dünyasında Peygamber (s.a.v.) sevgisini anlatan bir metin yazınız.
2. Yazdığınız metni arkadaşlarınızla sınıf içinde paylaşınız.

Konuyu pekiştirmek amacıyla öğrencileri düşünme ve analiz etmeye yönlendiren bölümlerdir.

BİLİYOR MUSUNUZ?

Dalalet; sözlükte gizlenmek, kaybolmak, sapmak, unutmak ve doğru yolu bulamamak gibi anlamlara gelir. Dinî literatürde ise hidayet kavramının zıddı olup bilerek veya bilmeyerek doğru yoldan, yani sırat-ı müstakimden sapmak demektir.

(Dinî Kavramlar Sözlüğü, s. 111.)

Konuları desteklemek, açıklamak ve dikkat çekmek için verilen bilgilerin bulunduğu bölümdür.

OKUMA PARÇASI

Zeyd beş ya da altı yaşlarında idi. Zeyd'in çok bağlandığı, çok sevdiği, adını Umeyr koyduğu küçük bir kuşu vardı. Hz. Peygamber (s.a.v.) Zeyd'i her gördüğünde ona "Umeyr'in babası" anlamında "Ebu Umeyr" diye hitap ederdi. Bir gün Zeyd'in kuşu öldü. Onun ölümü Zeyd'i çok üzdü. Kuşun öldüğü günlerde Hz. Peygamber (s.a.v.) Zeyd'in evine gitti. Çocuğun kederli hâli, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) merhametli kalbini etkiledi. Onu neşelendirmek istedi. Çocuğun saçlarını okşayarak yanağını öptü ve gülümseyerek:

"Ya Ebu Umeyr! Ne oldu? Kuşu ne yaptın?" dedi.

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) kalbe huzur veren ilgisiyle ferahlayan Zeyd, Peygamber'in (s.a.v.) "Ebu Umeyr (kuşun babası)" sözüne çok güldü.

(Buhari, Edeb 81, 112; Müslim Edeb 30; Tirmizi, Birr 57)

Konuyla ilgili kazanımları destekleyen özgün metinlerin bulunduğu bölümdür.

ÖRNEK OLAY

Osmanlı Sultanı I. Ahmet, büyük bir cami yaptırmak ister. Sultan bu caminin altı minareli olmasını arzu etmektedir. Ancak o günlerde dünya üzerinde altı minareli tek bir cami vardır; o da Mescid-i Haram'dır. İstanbul'da inşa ettirdiği bu camiye altı minare koydurmak Mescid-i Haram'a alternatif bir şeymiş gibi algılanabilir ve Allah'ın evi Kâbe'ye saygısızlık olur düşüncesi ile şöyle bir karar alır: Mekke şerifine haber gönderip Mescid-i Haram'a yedinci bir minare eklettirmiş, ardından da İstanbul'daki Sultan Ahmet Camisi'ni inşa ettirmiştir. Ecdadımızın mukaddesata, Hz. Peygamberimize (s.a.v.) saygısı bu derece yüksektir.

Talha Uğurluel, Sarayın Kutsalları, s. .21

Konuyla ilgili kazanımları destekleyen örnek metinlerin bulunduğu bölümdür.

Mü'minlerin imanca en mükemmel olanı, ahlakça en güzel olanı ve aile fertlerine yumuşak davrananıdır.

İbn Hanbel, VI, 47.

Ünite içindeki konuyla ilgili hadislerin bulunduğu bölümdür.

"وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْاِسْلَامِ دِيناً فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْاٰخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ"

"Her kim İslam'dan başka bir din ararsa bu kendisinden asla kabul edilmeyecektir. Ve o, ahirette hüsrana uğrayanlardan olacaktır."

Âl-i İmrân Suresi, 85. ayet

Ünite içindeki konuyla ilgili ayetlerin bulunduğu bölümdür.

1. ÜNİTE

PEYGAMBERİMİZE İTAAT

KAVRAMLAR

İtaat, İtisâm, Habibullah, Hadis, Sünnet

NELER ÖĞRENECEKSİNİZ?

Peygamberi sevmenin dinî bir sorumluluk olduğunu

Peygamberimize itaat ve bağlılığın gerekliliğini

İslam'ı anlama ve yaşamada sünnetin yeri ve önemini

Abdullah b. Ömer'in (r.a.) örnek şahsiyetini

Peygamberimize itaat ve bağlılık ile ilgili bir hadis-i şerifi

مُحَمَّد

"Kim Resul'e itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur."

Nisâ suresi, 80. ayet.

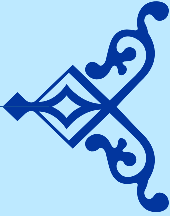
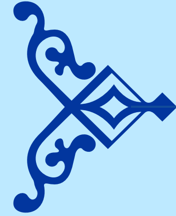
HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. Peygamber Efendimizi (s.a.v.) sevmek neden önemlidir? Düşüncelerinizi sınıf ortamında arkadaşlarınızla paylaşınız.
2. İslam'ı doğru anlama ve doğru yaşamada sünnetin rolünü araştırarak defterinize yazınız.
3. Peygamber Efendimize (s.a.v.) itaat etmek, onun sünnetine bağlı kalmak bizlere neler kazandırır? Düşüncelerinizi sınıf ortamında arkadaşlarınızla paylaşınız.
4. Sahabilerden Abdullah b. Ömer'i (r.a.) araştırınız. Edindiğiniz bilgileri defterinize yazınız.

1. Peygamber Sevgisi

Peygamberler, Allah'tan (c.c.)* aldıkları vahyi insanlara aktarmak ve onlara doğru yolu göstermek üzere gönderilmiş elçilerdir. Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v.)** de son peygamber ve son elçidir. O, diğer peygamberler gibi Yüce Allah tarafından kendisine verilen peygamberlik görevini layıkıyla yerine getirmiş, inkâra sapan ve haktan uzaklaşan insanları Allah'ın (c.c.) varlığını ve birliğini kabul etmeye davet etmiştir. O, küfrün, şirkin ve ahlaksızlığın yaygınlaştığı Cahiliye toplumuna karşı tevhit, adalet ve merhamet gibi İslam dininin temelini oluşturan değerleri var gücüyle savunmuştur. Peygamberimizin (s.a.v.) bu çabası Kur'an-ı Kerim'de şöyle anlatılır: **"Onlar, yanlarındaki Tevrat'ta ve İncil'de (ismini ve sıfatını) yazılı buldukları Resûle, o ümmî peygambere uyan kimselerdir. O peygamberh, onlara iyiliği emreder, onları kötülükten alıkoyar. Onlara iyi ve temiz şeyleri helal, kötü ve pis şeyleri haram kılar. Üzerlerindeki ağır yükleri ve zincirleri kaldırır. Ona iman edenler, ona saygı gösterenler, ona yardım edenler ve ona indirilen nura (Kur'an'a) uyanlar var ya, işte onlar kurtuluşa erenlerdir."**[1]

SIRA SİZDE

"Canım kurban olsun senin yoluna,
Adı güzel, kendi güzel Muhammed,
Şefâat eyle bu kemter (günahkar) kuluna,
Adı güzel, kendi güzel Muhammed"

Yunus Emre

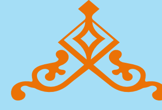
(Mustafa TATCI, Yunus Emre Divanı İnceleme, s. 199.)

1. Yunus Emre bu ilahide Peygamber (s.a.v.) sevgisini nasıl anlatmıştır?
2. Siz de Peygamber (s.a.v.) sevgisini anlatan bildiğiniz örnekleri arkadaşlarınızla paylaşınız.

1. A'râf suresi, 157. ayet.
* c.c.: Yüce Allah'ın ismi anıldığında, kullanılan bir saygı ifadesinin kısaltmasıdır. "Celle celâlühu" şeklinde okunur. Celâl; büyüklük, ululuk ve yücelik manasına gelen Allah'ın isimlerinden biridir. Celle ise büyük ve yüce oldu anlamına gelmektedir.
** s.a.v.: Peygamberimizin, Allah katındaki derecesinin daha da artmasını istemek ve Allah'ın ona olan bağışlarının ahirette çoğalmasını dilemek için yapılan dua cümlesi. "Allah ona salat ve selam etsin." anlamına gelir. "Sâllallahu aleyhi ve sellem" şeklinde okunur.

Dinimizde Peygamber Efendimizi (s.a.v.) sevmek, Yüce Allah'ın sevgisine ve affına ulaşmanın yollarından biri olarak kabul edilir.[2] Yüce Allah, onu İslam dinini insanlara açıklaması için görevlendirmiş ve birtakım üstün özelliklerle donatmıştır. O, kendisine tabi olanlara daima doğru yolu gösteren bir rehber, tüm insanlar ve özellikle Allah'a ve ahiret gününe inananlar için en güzel örnek olmuştur. Peygamberimizi (s.a.v.) sevmek, Yüce Allah'ın seçtiği ve peygamberlik görevi verdiği bir insan olması bakımından imanımızın gereğidir. Yerine getirilmesi istenen bir hükümdür.

Dinimizde Peygamberimizi (s.a.v.) sevmek ve ona değer vermek ebedî âlemdeki kurtuluşa vesile olarak görülmüştür. Yüce Allah, peygamber sevgisini kendi sevgisinden ayrı tutmamış, bu yönüyle peygamber sevgisi Allah'ın (c.c.) insanlar üzerindeki bir hakkı olarak kabul edilmiştir. Kur'an-ı Kerim'de müminlere peygamber sevgisinin gereği anlatılmış, dünyanın geçici ve aldatıcı hâllerinden hiçbirinin peygamber sevgisinden daha önemli görülmemesi gerektiği belirtilmiştir. Bu husus, Tevbe suresi 24. ayette şu şekilde vurgulanır: **"De ki: Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, aşiretiniz, kazandığınız mallar, kesada uğramasından korktuğunuz bir ticaret ve beğendiğiniz meskenler size Allah'tan, peygamberinden ve onun yolunda cihattan daha sevgili ise, artık Allah'ın emri gelinceye kadar bekleyin! Allah fasık topluluğu doğru yola erdirmez."**

Salâtüselam

"Allah'ın rahmeti ve bereketi, Hz. Muhammed'in, ailesinin ve ona iman edenlerin üzerine olsun." anlamında 'Allahümmesalli ala Muhammedin ve ala âli Muhammed' biçiminde ifade edilen dua cümlesidir.

(Dinî Terimler Sözlüğü, s. 321.)

Sünnet

"Hz. Peygamber'in (s.a.v.) söz, fiil ve onamalarını içeren örnek davranışlar.

(Dinî Terimler Sözlüğü, s. 334.)

Kelime-i Şehadet

İslam'ın şartlarından olan Kelime-i şehadet; "Allah'tan (c.c.) başka ilah olmadığına, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) onun kulu ve elçisi olduğuna şehadet ederim (inanırım) anlamına gelir."

(Dinî Terimler Sözlüğü, s. 201.)

Peygamber Sevgisinin Hayata Yansımaları

Peygamber Efendimizi (s.a.v.) gerçek manada sevmek ve ona değer vermek, hayatın her alanında onu örnek almakla kendini gösterir. Onun yüce bir ahlak üzere[3] yaratıldığını ve insanlar için en güzel örnek olduğunu[4] bilen bir Müslüman her türlü davranışında onu örnek alır. Onun sevdiği şeyleri benimser, uzak durduğu şeylerden kaçınır. Peygamberimizi (s.a.v.) seven bir Müslüman onu çok anar ve ona salâtüselam getirir. Yüce Allah'ın ve meleklerinin onu andığını ve övdüğünü[5] bilir. Peygamberimizi (s.a.v.) seven bir Müslüman, Allah'ın (c.c.) rızasını kazanmaya giden yolun, onu sevmek ve örnek almaktan geçtiğinin bilincinde olarak bunları yapar. Çünkü Peygamberimizi (s.a.v.) sevmek, Allah'ın (c.c.) en çok sevdiği kulu "Habibullah"ı*** sevmektir.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.), ümmetine çok düşkün bir peygamberdir. O, kendisine inanan ve hürmet gösterenlere karşı, tıpkı hastasına şefkatle yaklaşan bir doktor, evladına merhamet besleyen bir baba gibidir. Nasıl ki şefkatli bir doktor, kendisinden yardım bekleyen hastasının iyileşmesi için azami gayret gösteriyor, merhametli bir baba da evladının en ufak bir kötülüğe

2. bk. Âl-i İmrân suresi, 31. ayet.
3. bk. Kalem suresi, 4. ayet.
4. bk. Ahzâb suresi, 21. ayet.
5. bk. Ahzâb suresi, 56. ayet.
*** Habibullah: "Allah'ın (c.c.) en sevgili kulu." anlamında Hz. Muhammed (s.a.v.) için kullanılan saygı ve hürmet ifadesi, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sıfatlarından biridir.

maruz kalmaması için onu koruyorsa Peygamberimiz (s.a.v.) de ümmetinin doğru yolu bulması için gayret gösterir, onları tehlikelere karşı korur.

İslam tarihi, peygamber sevgisinin en güzel örnekleriyle doludur. Bu sevgi öyle bir sevgidir ki onun ismi anıldığında Müslümanlar duygu yoğunluğu yaşarlar. Bu sevgi için gerektiğinde her şeyden vazgeçilir. Çünkü peygamber sevgisini taşıyan bir Müslüman, sosyal ilişkilerden ibadete kadar her konuda peygamberin yaşantısını örnek alır.

ÖRNEK OLAY

Bir gün Lihyanoğulları adındaki bir kabile Peygamberimizden (s.a.v.) kendilerine İslam'ı öğretmeleri için bir heyet göndermesini istemişti. Peygamberimiz (s.a.v.) bu çağrıya uyarak, Zeyd b. Desinne (r.a.) ve beraberindeki altı kişiyi Lihyanoğulları'na gönderdi. Ancak bu yedi kişi "Reci" adı verilen suyun başında tuzağa düşürüldüler. İçlerinden Zeyd (r.a.) ve arkadaşı Hubeyb (r.a.) hariç tamamı şehit edildi." Lihyanoğulları her ikisini de Mekke'ye götürdü. Bu sırada savaşlarda yakınları öldürülmüş olan müşrikler kin ve intikam hırsı içinde bulunuyorlardı. Hubeyb'i (r.a.) müşriklerden Huceyr bin Ebî İhab-ı Temimî, kardeşinin intikamı için; Zeyd bin Desinne'yi (r.a.) de, Safvan b. Ümeyye, Bedir Savaşı'nda öldürülen babası Ümeyye bin Halef'in intikamını almak üzere satın aldı. Müşrikler her ikisi için de idam kararı verdilerse de savaşı yasaklayan aylarda bulunduklarından onları alıkoydular ve bir müddet her ikisini de ayrı yerlerde hapis tuttular.

Zaman geçmiş, Hubeyb bin Adiyy (r.a.) ve Zeyd bin Desinne'nin (r.a.) idam edileceği gün gelip çatmıştı. Müşrikler, her ikisi için de darağacı kurdular. İdam edilmek üzereyken namaz kılmak için izin isteyen Hubeyb'e (r.a.) müsaade ettiler. Hubeyb'e (r.a.) dininden dönmesini aksi hâlde onu öldüreceklerini söyledilerse de Hubeyb (r.a.) onlara "Allah yolunda olunca, öldürülmemin önemi yoktur." diyerek karşılık verdi. Bunun üzerine müşriklerin lideri Ebu Süfyan, Zeyd'e (r.a.) dönerek şöyle seslendi: "Doğru söyle ey Zeyd! Şimdi Muhammed'i bulup da senin yerine onu öldürmemizi, senin de sağ salim olarak ailene dönmeni istemez misin?" Zeyd (r.a.) ona şöyle karşılık verdi: "Vallahi ben ailemle birlikte kalıp da Muhammed'in değil sizin yanınızda, hatta şimdi bulunduğu yerde bile ayağına bir diken batıp incinmesine razı olmam." İstediği cevabı alamayan Ebu Süfyan'ın dilinden şu cümleler döküldü: "Ben insanlar içinde Muhammed'in ashabının, Muhammed'i sevdiği kadar, hiçbir kimsenin bir başkasını sevdiğini görmedim.

(İbn Hişam, es-Sîre, C 3, s. 178-182.)

SIRA SİZDE

"Sizden biriniz beni annesinden, babasından, çoluk çocuğundan ve bütün insanlardan daha çok sevmedikçe gerçek manada iman etmiş olamaz."

(Buhârî, İman, 7.)

1. Yukarıdaki hadis-i şerifte anlatılmak istenen nedir? Paylaşınız.
2. Dinimizde peygamber sevgisine neden çok önem verilmiştir? Açıklayınız.

2. Peygamberimize İtaat ve Bağlılık

Sözlükte boyun eğme, uyma, alınan emre göre hareket etme ve saygı gösterme gibi anlamlara gelen **itaat**, Yüce Allah'ın ve Resulünün (s.a.v.) emir ve yasaklarına isteyerek uymak, yapılmasından dolayı sevap elde edilen herhangi bir işi yapmak anlamına gelir.[6] İtaat, dinî bir terim olarak kişinin öncelikle Allah'ın (c.c.) varlığını ve birliğini kabul ederek onun emir ve yasaklarına tam bir teslimiyetle boyun eğmesi, sonra da kulu ve elçisi olan Hz. Muhammed'in (s.a.v.) sünnetine tabi olması demektir. Peygamber Efendimize (s.a.v.) itaat Allah'a (c.c.) kul olma bilinciyle doğrudan ilişkilidir. Yerine getirilmesi durumunda mükâfata; ihmal edilmesi hâlinde ise Allah'ın (c.c.) rahmetinden mahrum kalmaya sebep olabilir. Peygamber Efendimize (s.a.v.) itaat, Allah'a (c.c.) itaattir.

Peygamberimize (s.a.v.) itaat dinimizin emridir. Her Müslümanın onun emir ve yasaklarına uyması gerekir. Çünkü o, Yüce Allah tarafından insanlara her türlü söz ve davranışında örnek olmak üzere gönderilmiş bir elçidir. Bu yüzden onun hayatı taşımış olduğu bu ağır sorumluluk etrafında gerçekleşen olaylarla doludur. O, sahip olduğu özelliklerle ebedi âlemde kurtuluşa ereceği belirtilen mümin[7] tarifinin en güzel örneğidir. O, Yüce Allah'ın kendisine tabi olma hususunda insanları **"... O peygamber size neyi verirse onu alın, neyi yasakladıysa ondan kaçının..."**[8] ayetiyle uyardığı Resûlullah'tır. Bu sebeple tüm Müslümanların ona tabi olması, emrettiği şeylere uyması, yasakladığı şeylerden kaçınması gerekir.

وَمَنْ يُطِعِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَيَخْشَ اللّٰهَ وَيَتَّقْهِ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْفَٓائِزُونَ

" Kim Allah'a ve Resülüne itaat eder, Allah'tan korkar ve O'na karşı gelmekten sakınırsa, işte onlar başarıyı elde edenlerin ta kendileridir."

(Nur suresi, 52. ayet.)

Dinimize göre Peygamber Efendimize (s.a.v.) itaatin yolu ona tabi olmaktan geçer. Ona tabi olmak ise sünnetine sımsıkı sarılmak ve gönülden bağlanmanın ifadesi olan **itisâm** ile gerçekleşir. Sözlükte sarılmak, bağlanmak, sığınmak, kuvvetlenmek ve yardım istemek gibi anlamlara gelen itisâm, kişinin hayatını Kur'an-ı Kerimin hükümlerine ve Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sünnetine göre düzenlemesi, İslam'ı mutedil bir şekilde yaşayarak aşırılıktan uzak bir hayat tarzını benimsemesi demektir.[9] İtisâm, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) her şeyden önce bir insan olduğunu, zamanın şartlarına uyumlu bir hayat sürdüğünü hatırında tutmak, onun sünnetini en makul bir şekilde yaşamaya çalışmaktır.

İtisâm, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sünnetine bağlı olmak, davranışlarında bir hikmetin olduğunu bilmek, konuşmasından da susmasından da bir anlam çıkarmaktır. İtisâm, Peygamberimizin (s.a.v.) söylediği her sözün doğruluğuna inanmak, şüphe duymaksızın kabul etmektir. İtisâm taklitten farklıdır. Çünkü taklit etmede irade yoktur. Hz. Peygamber'e (s.a.v.) tabi olmak ise onu sevmek ve ona gönülden bağlı olmakla gerçekleşen bir durumdur.

6. Dinî Kavramlar Sözlüğü, s. 185.
7. bk. Mü'minûn suresi, 1. ayet.
8. Haşr suresi, 7. ayet.
9. Aynur Uraler, Sahabe Uygulaması Olarak Sünnete Bağlılık, s. 359.

اِنَّمَا كَانَ قَوْلَ الْمُؤْمِن۪ينَ اِذَا دُعُٓوا اِلَى اللّٰهِ وَرَسُولِه۪ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ اَنْ يَقُولُوا سَمِعْنَا وَاَطَعْنَاۜ وَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٥١﴾

Aralarındaki anlaşmazlıkları çözüme bağlasın diye Allah'a ve resulüne çağrıldıklarında müminlerin sözü, "Dinledik ve boyun eğdik" demekten ibarettir. İşte kurtuluşa erenler de bunlardır!

(Nûr suresi, 51. ayet.)

Peygamberimize İtaatin Dinî Sorumluluğu

Hz. Peygamber'e (s.a.v.) itaat, imanın gereğidir. Allah'a (c.c.) ve Resulüne inandığını söyleyen bir kişinin, Müslüman olduğunun ispatıdır. Hz. Peygamber'e (s.a.v.) itaat Allah'a (c.c.) itaattir. Aynı şekilde ona itaatsizlik, emir ve yasaklarına karşı tavır almak, Yüce Allah'a (c.c.) isyan etmek anlamına gelir. Nitekim Cenab-ı Hak, Kur'an-ı Kerim'de müminleri Peygamber'e (s.a.v.) itaat etmemeleri hâlinde karşılaşacakları duruma karşı şu şekilde uyarır: **"(Ey inananlar!) Peygamberin (sizi) çağırmasını aranızda birbirinizi çağırmanız gibi tutmayın. İçinizden biribirini siper ederek sıvışıp gidenleri Allah gerçekten bilir. Artık onun emrine muhalefet edenler, başlarına bir belânın gelmesinden veya elem dolu bir azaba uğramaktan sakınsınlar."**[10] Benzer bir ayette ise: **"Kim, kendisine hidayet (doğru yol) besbelli olduktan sonra peygambere karşı çıkar, müminlerin yolundan başkasına uyarsa, onu yöneldiği yolda bırakırız ve cehenneme sokarız. Orası ne kötü bir varış yeridir."**[11] buyrulur. Görüldüğü gibi, Peygamber Efendimize (s.a.v.) itaatsizlik ilahi rahmetten ve ebedi saadetten mahrum kalmaya sebep kabul edilir. Öyleyse her Müslüman, Peygamberimize (s.a.v.) itaat etmeli, onun yolundan başka bir yol takip etmemelidir.

...وَمَنْ يَعْصِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُب۪ينًا ﴿٣٦﴾

"...Kim Allah'a ve Resülüne karşı gelirse şüphesiz ki o apaçık bir şekilde sapmıştır."

(Ahzâp suresi, 36. ayet.)

10. Nûr suresi, 63. ayet.
11. Nisâ suresi, 115. ayet.

Görsel 1.1: Mescid-i Nebî, Medine-i Münevvere

Hz. Peygamber'e (s.a.v.) itaat onun miras bıraktığı değerlere sahip çıkmakla gerçekleşir. Bu yönüyle itaat onun ahlakıyla ahlaklanmak, merhametiyle yoğrulmaktır. Onun adaletini, şefkatini ve tevazusunu örnek almaktır. Öfkeden, kin ve nefretten uzak olduğunu bilmek, affetmeyi sevdiğini hatırlamaktır. Peygamberimize (s.a.v.) itaat onun emanete riayet ettiğini, her işinde hakkı gözettiğini unutmamaktır. Ona itaat ashab-ı kiramın teslimiyetiyle teslim olmaktır. Peygamberimize (s.a.v.) itaat, kişinin hayatında Hz. Ebû Bekir (r.a.)**** gibi dostane, Hz. Ömer (r.a.) gibi adaletli, Hz. Osman (r.a.) gibi mütevazı, Hz. Ali (r.a.) gibi ilme değer veren davranışlar sergilemesiyle gerçekleşen bir durumdur.

DÜŞÜNELİM-TARTIŞALIM

" Bizi doğru yola, kendilerine nimet verdiklerinin yoluna ilet; gazaba uğrayanlarınkine ve sapıklarınkine değil ."

(Fâtiha suresi, 6-7. ayetler.)

Yukarıdaki ayette geçen "doğru yol" ifadesiyle anlatılmak istenen nedir? Bu ifadenin Peygamber Efendimize (s.a.v.) itaat ile nasıl bir bağı vardır? Tartışınız.

**** r.a.: "Allah ondan razı olsun." anlamına gelen dua sözü. 'Radıyallahu anh' ifadesi, sahabilerden herhangi birinin adı anıldığında veya İslam büyüklerinin adı geçtiğinde onların insanlığa hizmet ve katkılarını hayırla anıp dua etmek amacıyla kullanılır. Bu ifade, yazımda "r.a." kısaltmasıyla gösterilir.

SIRA SİZDE

NAAT-I ŞERÎF

Arş'ın kubbelerine, adı nûrla yazılan,
İsmi; semâda "Ahmed'', yerde "Muhammed'' olan,
Yedi katlı göklerde, Hakk Cemâli'ni bulan,
Evvel-Âhir yolcusu, Yâ Hazreti Muhammed.

Sağnak nûr yağmurları, inerken yedi kattan,
O gece, Sendin gelen, ezel kadar uzaktan,
Melekler, her zerreye, müjde verirken Hakk'tan;
O gece, Sendin gelen, Yâ Hazreti Muhammed.

Güneşler; o gecenin, nûruna secd ederken,
Yıldızlar; meşk içinde, kâinat vecd ederken,
Bütün hamd ü senâlar, Yüce Rabb'e giderken,
O gece Sendin gelen, Yâ Hazreti Muhammed.

Kâbe'de şirk taşları, putlar yere dönerken,
Cehâlet bayrakları, birer birer inerken,
Bin yıllık, küfr ateşi, ebediyyen sönerken,
O gece, Sendin gelen, Yâ Hazreti Muhammed.

Sana şâhid, sonsuzlar, ezelden beri her an,
Sana şâhid, âyetler, her zerre ve her mekân,
Senden uzak kalmaya, nasıl dayanır ki can?
Sen, her canda Cânânsın, Yâ Hazreti Muhammed

Biliriz ki; hükmü yok, bu dünya nîmetinin,
Gönüldür sermayesi, âhiret servetinin,
Sana, salât ve selâm, gönderen ümmetinin,
Cennetler şâhidi ol, Yâ Hazreti Muhammed.

(Cengiz Numanoğlu, Şuur, s. 42-45.)

Bu şiirde Peygamberimizin (s.a.v.) hangi özelliklerine işaret edilmektedir? Açıklayınız.

3. İslam’ı Anlama ve Yaşamada Sünnetin Yeri ve Önemi

Dinimizde Kur’an-ı Kerim’den sonra gelen ikinci kaynak, Peygamber Efendimizin (s.a.v.) sünnetidir. **Sünnetin** sözlük anlamı tutulan yol, gidişat ve davranış demektir. Dinî bir terim olarak ise “Hz. Peygamber’in (s.a.v.) sözleri, davranışları, onayları, farz ve vacibin dışındaki tavsiyeleri, öğütleri ve Kur’an-ı Kerim’den anladığı şeyleri hayatında yaşama biçimi”dir.[12] Peygamber Efendimizin (s.a.v.) sünneti, Allah’a (c.c.) iman edip onun rızâsını isteyen, dünya ve âhirette lutfedeceği emsalsiz nimetlere mazhar olmayı umanlar için bir müjde niteliğindedir.

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُٓوا اَطٖيعُوا اللّٰهَ وَاَطٖيعُوا الرَّسُولَ وَلَا تُبْطِلُٓوا اَعْمَالَكُمْ ٣٣

“Ey iman edenler! Allah’a itaat edin, resule itaat edin ve yaptıklarınızı boşa çıkarmayın.”

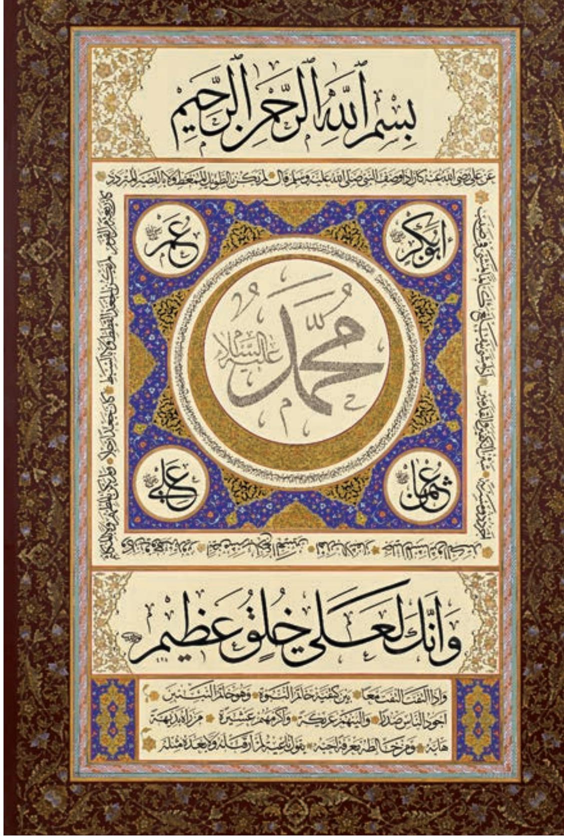
(Muhammed suresi, 33. ayet.)

Kur’an-ı Kerim, dinin temel hükümlerini belirler, sünnet ise bu hükümlerin nasıl uygulanacağını gösterir ve müminlere rehberlik eder. Sünnetin bu özelliği Hz. Peygamber’in (s.a.v.) bütün davranışlarında açıkça görülür. Örneğin Kur’an-ı Kerim’de namazın farz olduğu bildirilir, nasıl kılınacağı Peygamberimizin (s.a.v.) uygulamalarıyla belirlenir. Aynı şekilde hac ibadeti emredilir. Haccın edasına dair hükümler Peygamberimizin (s.a.v.) uygulamalarında görülür. Oruç, zekât ve diğer ibadetlerde de durum böyledir. Bu nedenle o, Kur’an’da yer alan emir ve yasakların uygulanışını göstererek öncelikle ashabına sonra da tüm insanlara örnek olmuştur.[13] Onun bu örnekliği bazen Kur’an’da hükmü açıkça belirlenmemiş bir konuda hüküm koymasıyla gerçekleşir. Bu hükümse tıpkı Kur’an ayetlerinde olduğu gibi inananların yararına yöneliktir. Yapılması ve kaçınılması gereken durumları belirler. Böylece müminlerin dünya ve ahiret hayatında sıkıntıya düşecekleri davranışlardan korunmalarını, mükâfat kazanacak davranışlara yönelmelerini sağlar.

Peygamber Efendimizin (s.a.v.) sünneti, İslam dininin hükümlerinin doğru anlaşılabilmesi ve yaşanabilmesi adına birçok konuda insanlar için yol gösterici niteliktedir.[14] Sözgelimi sünnet, putperestliğin yerine tevhidi, zulmün yerine adaleti, düşmanlığın yerine kardeşliği, sürtüşmenin yerine dayanışmayı telkin eder. Savaşın yerine barışın hâkim olmasını hedefler. Doğruluk, nezaket, güvenilirlik, müsamaha, diğerkâmlık ve cömertlik gibi ahlaki davranışların insanların temel özelliği olmasını öğütler.[15] Buna karşılık kan davası, gasp, soygun, şiddet, intikam almak, kin beslemek, içki içmek, kumar oynamak, hırsızlık yapmak, yetim malı yemek, yalan söylemek, gıybet etmek, bencillik yapmak, çekememezlik, koğuculuk gibi fert ve toplumun huzurunu bozan davranışları yasaklar.

Sünnetin yol göstericiliği eğitim-öğretim, aile ve toplum yapısı gibi sosyal ve kültürel alanlarda da kendini gösterir. Örneğin Peygamberimizin (s.a.v.) Medine’ye hicretten hemen sonra

12. Dinî Terimler Sözlüğü, s. 334.
13. bk. Buhârî, İ'tisâm, 2.
14. bk. Müslim, Hac, 412.
15. bk. Buhârî, İsti'zan, 47.

Görsel 1.2: Peygamber Efendimizin (s.a.v.) özelliklerini anlatan hilye-i şeriften bir örnek.

Mescid-i Nebi'nin inşa edilmesini istemesi, davranışlarında ve sözlerinde bilgiye, öğrenmeye ve öğretmeye verdiği değerin çok fazla yer tutması eğitime verilen önemin bir göstergesidir.[16] Bunun dışında aileyi sağlıklı bir toplumun esası kabul etmesi, gayri meşru ilişkileri yasaklaması ve evliliği kolaylaştırıp özendirmesi sünnetin yol gösterici özelliklerine örnek verilebilir.[17]

Sünnet-Vahiy İlişkisi

Peygamberimizin (s.a.v.) sünnetine tabi olmak Yüce Allah'ın buyruklarını en iyi şekilde anlamak ve hayata taşımaktır. Çünkü Hz. Peygamber'in (s.a.v.) görevi, insanlara Kur'an-ı Kerim'i ulaştırmaktan ibaret değildir. Onun görevi, Kur'an-ı Kerim'i tebliğ etmek, içinde yer alan hükümleri açıklamak, örnek bir şekilde yaşamak ve böylelikle de insanların kurtuluşuna vesile olmaktır.

Peygamber Efendimizin (s.a.v.) din söz konusu olduğunda söylediği sözler Kur'an-ı Kerim'i açıklar mahiyettedir. Bu husus Necm suresi 3-4. ayetlerinde şöyle anlatılır: **“vv**

Peygamberimizin (s.a.v.) vahiyle ilgili sözleri Allah'ın (c.c.) buyruklarıdır. Bu yüzden her Müslüman, Peygamberimizin (s.a.v.) bu sözlerini diğer bir ifade ile hadis-i şeriflerini dikkate almalıdır. Müslüman, Peygamberimizin (s.a.v.) sünnetinden bağımsız yaşanan bir hayatın kendisini ebedi saadetten uzaklaştıracağını bilmeli, bu yüzden de hayatını sünnete uygun olarak düzenlemelidir.

ÖRNEK OLAY

Halid b. Üseyd adındaki biri Abdullah b. Ömer'e şöyle der: "Biz Kur'an'da, normal ikamet (hazar) halindeki namazı ve korku namazını buluyoruz, fakat sefer namazını bulamıyoruz. Nasıl oluyor bu?" İbn Ömer dedi ki; “ Ey kardeşimin oğlu! Biz hiçbir şey bilmez iken Allah, bize Muhammed (s.a.v.) gönderdi. Biz ancak ondan gördüğümüz şeyleri yapıyoruz. Namazın yolculukta kısaltılması da onun koymuş olduğu sünnettir.”

(İbn Mâce, İkâme,73.)

Abdullah b. Ömer'in (r.a.) bu tutumu, Peygamberimizin (s.a.v.) sünnetinin bağlayıcılığı hakkında nasıl bir kanaati olduğunu göstermektedir? Bu tutumu yorumlayınız.

16. bk. Tirmizî, İlim, 2.
17. bk. İbrahim Sarıçam, Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı, s. 404-405.

DÜŞÜNELİM-TARTIŞALIM

Sünnete ittibanın anlamını ve dinimizdeki önemini araştırıp sınıfta paylaşınız.

Sünnete Tabi Olmada Müslüman'ın Sorumluluğu

İslam'ı doğru şekilde yaşamak ancak Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sünnetine tabi olmakla mümkün olur. Çünkü sünnet, Kur'an'ın yaşanma biçimidir. Vahyin hayata yansımasıdır. Sünnet, insanların karanlıklardan aydınlığa çıkmasını sağlayacak olan bir kandil, ışık ve kılavuzdur.[18] Müslümanın takip etmesi gereken yolları gösterir.

قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ: تَرَكْتُ فِيكُمْ
اَمْرَيْنِ لَنْ تَضِلُّوا مَاتَمَسَّكْتُمْ بِهِمَا: كِتَابَ اللّٰهِ تَعَالَى،
وَسُنَّةِ رَسُولِهِ.

Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"Size iki şey bırakıyorum. Bunlara uyduğunuz müddetçe asla sapıtmayacaksınız: Allah'ın Kitab'ı ve Resûlünün sünneti."

(Malik b. Enes, Muvatta, Kader, 3.)

Hz. Peygamber (s.a.v.), Müslümanlara yalnızca dinî konularda değil her konuda örnek olmuştur. O, ahlak, sevgi, merhamet gibi insani; hak, hukuk ve adalet gibi toplumsal yaşamı etkileyen konularda en güzel örnektir. Onun bu örnekliği sayesinde İslam'ın ilk yıllarından itibaren kişiler arası ilişkiler sağlıklı bir şekilde yürütülmüş, sevgi, saygı ve kardeşlik temelleri üzerine inşa edilmiş toplumlar meydana gelmiştir. İslam dini, onun örnek şahsiyeti etrafında hızla yayılmış, insanlar İslam dinini benimsemiş ve Müslüman olmuşlardır. Onun sünnetine sahip çıkmış, her türlü söz ve davranışını kayıt altına alarak onun gibi yaşamaya çalışmışlardır. Emirlerini uygulamışlar, yasaklarından kaçınmışlardır.

İslam'ın ilk dönemlerinden itibaren sahabeyle başlayan sünnete sahip çıkma çabaları dikkate değerdir. Onlar, Peygamberimizin (s.a.v.) vahiy olarak söylediği her sözün, Allah'ın (c.c.) buyrukları olduğunu biliyor ve kayıt altına alıyorlardı. Bu durum öyle bir hâl almıştı ki, Peygamberimiz (s.a.v.) Allah'tan (c.c.) aldığı emir ve yasakları insanlara aktarırken onun yanından ayrılmak istemeyenler vardı. Örneğin Hz. Ömer (r.a.), Peygamberimizin (s.a.v.) sözlerinden bir an olsun mahrum kalmamak için verdiği mücadeleyi şöyle anlatır: "Medine'nin yüksek bir semti olan Ümeyye b. Zeyd Oğulları Mahallesi'nde (otururken) ensardan bir komşum vardı. Resûlullah'ın (s.a.v.) mec-

18. bk. Ahzâb suresi, 45-46. ayetler.

lisine sırayla bir gün o gider, bir gün de ben giderdim. Ben gittiğim vakit o gün gelen vahyi ona bildirirdim. O gittiği zaman aynı şeyi o bana yapardı."[19] Yine Câbir b. Abdullah(r.a): "Rasûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) ile hac yaptık, kendisine Kur'ân nazil oluyor ve uygulamasını o biliyordu, biz de onun yaptıklarını yapıyorduk."[20]

DÜŞÜNELİM-TARTIŞALIM

Peygamberimiz (s.a.v.) Kur'an-ı Kerim'i yalnızca tebliğ etmekle kalmamış, onda yer alan hükümlerin uygulanışını hayatına aktararak tüm insanlığa örnek olmuştur.

Paragrafta verilen bilgiye göre Peygamberimizin (s.a.v.) yaşantısı ve uygulamalarını bilmiyor olsaydık ne tür zorluklar yaşardık?

Sünnet hayattır. Sünneti yaşamak, sorumluluk bilincine sahip bir Müslümanın, Kelime-i şehadet ile imzaladığı Müslümanlık sözleşmesinin gereklerini yerine getirmesi, Hz. Peygamber'e (s.a.v.) inandığını ispat etmesidir. Çünkü Peygamberimize (s.a.v.) inanmak, ona tabi olmayı gerektirir. Ona tabi olan insan onu örnek alır ve onun gibi yaşamaya çalışır.

Sünneti yaşamak, gözü haramlardan, dili kötü sözlerden, aklı kötü fikirlerden korumaktır. Sünneti yaşamak Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Veda Hutbesi'nde *"Ey müminler! Size iki emanet bırakıyorum, onlara sarılıp uydukça yolunuzu şaşırmazsınız. O emanetler, Allah'ın Kitabı Kur'an-ı Kerim ve Peygamberin sünnetidir."*[21] sözleriyle bıraktığı emanete sahip çıkmaktır.

مَا بَالُ اَقْوَامٍ يَتَنَزَّهُونَ عَنِ الشَّيْءِ أَصْنَعُهُ، فَوَ اللّٰهِ
أَنِّي لَأَعْلَمُهُمْ بِاللّٰهِ وأَشَدُّهُمْ لَهُ خَشْيَةً.

Ne oluyor birtakım insanlara ki benim yaptığım bir şeyi yapmaktan çekiniyorlar? Allah'a yeminler olsun ki muhakkak ben onların içinde Allah'ı en iyi bilenim. Allah'tan en çok korkanım.

(Buhârî, Edep, 72.)

19. Buhârî, İlim, 89.
20. Nesâî, Menâsik 51, 56.
21. Tirmizî, Menâkıb, 31.

SIRA SİZDE

"Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sözlerine kavlî sünnet, davranışlarına fiilî sünnet, sahabilerinin yaptığı olumlu şeyleri onaylamasına ise takrirî sünnet denir."(Dinî Terimler Sözlüğü, s. 334.) Peygamber Efendimiz (s.a.v.), bu sünnet uygulamalarını boş ve anlamsızca değil, bir hikmetin gereği olarak Müslümanlara örnek olmak için yapmıştır. Örneğin o, abdestsiz gezmemiş, besmele çekmeden sofraya oturmamıştır.

Sizler de sahih hadis kaynaklarını kullanarak Peygamber Efendimize (s.a.v.) ait farklı uygulamalarını bulup, arkadaşlarınızla paylaşınız.

4. Bir Sahabi Tanıyorum: Abdullah b. Ömer (r.a.)

Abdullah b. Ömer (r.a.) Müslümanların ikinci halifesi olan Hz. Ömer'in (r.a.) oğludur. Annesi Zeynep binti Ma'un-i Cümeyhi'dir (r.a.). Nübüvvetin üçüncü yılında Mekke-i Mükerreme'de doğmuş, yine miladi 692 yılında aynı yerde vefat etmiştir.

Abdullah b. Ömer (r.a.) Hz. Peygamber'in (s.a.v.) eşi Hafsa (r.a.) ile kardeştir. Babası Hz. Ömer'le (r.a.) Müslüman olmuş ve yine onunla Medine'ye hicret etmiştir. Henüz on üç yaşında iken Bedir ve Uhud Savaşı'na katılmak istemiş, bu isteği yaşı küçük olduğu gerekçesiyle Peygamberimiz (s.a.v.) tarafından reddedilmiştir.

Abdullah b. Ömer (r.a.), Müslümanlar arasında fitneye yol açan savaşlardan ve hadiselerden daima uzak durmuştur. Ashabın fakihleri (fıkıh bilginleri) arasında da seçkin bir yeri olan Abdullah b. Ömer (r.a.), rivayet ettiği 2630 hadis ile Ebu Hüreyre'den (r.a.) sonra en çok hadis rivayet eden yedi sahabinin (el- müksirun) ikincisi, en çok fetva veren yedi sahabiden (el-fukahaü's -seb'a) biridir. Altmış yıl boyunca fetva vermiştir. Abdullah b. Ömer (r.a.) fetva verirken önce Kur'an-ı Kerim'e sonra sünnete başvurur, bu kaynaklarda aradığı hükmü bulamazsa ileri gelen sahabenin ittifak ettiği içtihatlara göre hareket ederdi.

Abdullah b. Ömer'in (r.a.) Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hayat tarzına harfi harfine uyma ve onun emirlerini aynen yerine getirme hususunda da ashab-ı kiram içinde müstesna bir yeri vardır. Abdullah b. Ömer bir gün gördüğü bir rüyayı, ablası Hafsa'nın (r.a.) aracılığıyla Resul-i Ekrem'e (s.a.v.) arz etmiş, onun "Abdullah ne iyi insan, bir de gece namazı kılsa!"[22] demesi üzerine o günden itibaren gece namazını hiç terk etmemiştir.

Resul-i Ekrem'in (s.a.v.) vefatından sonra ona olan sevgisinden dolayı namaz kıldığı yerleri öğrenip oralarda namaz kılar, yürüdüğü yollarda yürür, gölgelendiği ağaçların altında oturur, kurumasınlar diye ağaçları sulardı. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) selamlaşma konusundaki buyruklarını yerine getirme hususunda son derece titiz davranırdı. Bundan dolayı hiçbir işi olmadığı vakitlerde Müslümanlarla selamlaşmak için sokağa çıkar, büyük küçük karşılaştığı herkese selam verirdi.

Abdullah b. Ömer (r.a.) ashab-ı kiramın önde gelenlerindendi. Hz. Peygamber'in hayat tarzına harfi harfine uyma ve onun sünnetini yerine getirme hususunda çok titiz davranırdı. O eline geçeni yoksullara dağıtırdı. Sahip olduğu şeyler içinde en çok beğendiklerini Allah (c.c.) yolunda

22. Buhârî, Teheccüd, 2.

harcamak için ayırırdı. Abdullah b. Ömer (r.a.) sade giyinir, az yemek yerdi. Her türlü münakaşadan ve kötü sözden uzak durmasından, soğukkanlı ve yumuşak huylu olmasından dolayı Peygamberimize (s.a.v.) benzetilirdi. Hayatını Peygamberimizin (s.a.v.) sünnetini yaşamaya ve ilme adamıştı. Onu tanıyanların: "Hz. Ömer'in (r.a.) zamanında Hz. Ömer (r.a.) gibi sahabiler vardı. Ancak oğlu Abdullah'ın (r.a.) zamanında Abdullah (r.a.) gibisi yoktu." övgüsüne mazhar olan Abdullah b. Ömer (r.a.) seksen beş yaşında Mekke'de vefat etti.[23]

5. Hadisten Hayata

عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ خَطَّ لَنَا رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّ اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
"يَوْمًا خَطًّا ثُمَّ قَالَ هَذَا سَبِيلُ اللّٰهِ ثُمَّ خَطَّ خُطُوطًا عَنْ يَمِينِهِ وَعَنْ
شِمَالِهِ ثُمَّ قَالَ هَذِهِ سُبُلٌ عَلَى كُلِّ سَبِيلٍ مِنْهَا شَيْطَانٌ يَدْعُو إِلَيْهِ ثُمَّ تَلَا"
"وَأَنَّ هَذَا صِرَاطِي مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ
سَبِيلِهِ."

Abdullah b. Mes'ud'dan (r.a.) Resûlullah'ın (s.a.v.) şöyle söylediği rivayet edilmiştir:

"Bir gün Peygamberin (s.a.v.) yanındaydık. Bir çizgi çizdi. Onun sağına ve soluna çizgiler çizdi. Sonra "Bu Allah'ın (c.c.) yoludur. Bunlar ise diğer yollardır. Bunlardan her birinin üzerinde o yola çağıran bir şeytan bulunur." buyurdu ve sonra ayeti okudu:

"Gerçekten bu benim dosdoğru yolumdur. Artık ona uyunuz. Başka yolları takip etmeyiniz. Sonra bunlar sizi Allah'u Teâlâ'nın yolundan ayırır."[1]

(İbn Mâce, Mukaddime, 1.)

1. En'am suresi, 153. ayet.

Yüce Allah, iman edip salih amel işleyen tüm insanları içinde ebedî kalacakları cennetle müjdelemiştir. Rehber olarak Kur'an-ı Kerim'i, onu açıklaması ve hayatına tatbik ederek tüm insanlığa örnek olması amacıyla da Hz. Muhammed'i (s.a.v.) göndermiştir. Bu yüzden Peygamberimiz (s.a.v.) taşıdığı sorumluluğun bilinciyle hareket etmiş, tüm insanlığı Allah'ın (c.c.) dinine davet

23. bk. M. Yaşar Kandemir, "Abdullah b. Ömer", DİA, C 1, s. 126-128.

ederken belirli bir yolu takip etmiştir. Bahsi geçen bu yol, Kur'an-ı Kerim'de sırat-ı müstakim olarak ifade edilen yoldur. Sırat-ı müstakim, Allah'ın (c.c.) gösterdiği dosdoğru yolu takip etmek, Kur'an-ı Kerim'in emirlerini ve koymuş olduğu ahlaki ilkeleri Hz. Peygamber'in (s.a.v.) yaşadığı biçimde yaşamak demektir.[24] **Sırat-ı müstakim,** Kur'an-ı Kerim'de, **"...Göklerde ve yerde olan her şeyin kendisine ait olduğu Allah'ın..."**[25] yolu, **"...Peygamberlerin, sıddıkların, şehitlerin, salihlerin..."**[26] yolu ve **"...nimet verilenlerin..."**[27] yolu olarak tanımlanan yoldur. Kişi, bu yolu takip etmeli ve yanlış yollara sapmamak için gayret göstermelidir. Çünkü sırat-ı müstakimin zıddı dalalettir. Dalalet ise kişiyi doğru yoldan ayırır, kişinin dünya hayatında mutluluğa, ahiret hayatında ise ebedî huzura kavuşmasına engel olur.

BİLİYOR MUSUNUZ?

Dalaletin sözlük anlamı gizlenmek, kaybolmak, sapmak, unutmak ve doğru yolu bulamamaktır. Dinî literatürde ise hidayet kavramının zıddı olup bilerek veya bilmeyerek doğru yoldan, yani sırat-ı müstakimden ayrılmak demektir.

(Dinî Kavramlar Sözlüğü, s. 111.)

DÜŞÜNELİM-YAZALIM

"Allah'a ve Resûl'üne itaat edin ve birbirinizle çekişmeyin. Sonra gevşersiniz ve gücünüz elden gider. Sabırlı olun. Çünkü Allah sabredenlerle beraberdir."

(Enfal suresi, 46. ayet.)

1. Allah (c.c.) ve Resûlüne itaat neler kazandırır? Yazınız.

2. Allah (c.c.) ve Resûlüne itaatsizlik neler kaybettirir? Yazınız.

24. Dinî Terimler Sözlüğü, s. 330.
25. Şûrâ suresi, 53. ayet.
26. Nisâ suresi, 69. ayet.
27. Fâtiha suresi, 7. ayet.

OKUMA PARÇASI

RESÛLULLAH'A (s.a.v.) BİR ŞEY OLDU MU?

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) bir gün Erkam'ın (r.a.) evinde ilk Müslümanlarla oturuyordu. Başta, Hz. Ebu Bekir (r.a.) olmak üzere hepsi de İslam davasını müşriklere karşı açıklamak ve savunmak için Peygamberimizden (s.a.v.) izin istediler. Peygamberimiz (s.a.v.): "Ey Ebu Bekir! Biz henüz az kişiyiz, buna gücümüz yetmez!" dediyse de, Hz. Ebu Bekir (r.a.) ve arkadaşlarını kıramadı. Hep birlikte Mescid-i Haram'ın bir tarafına oturdular. O sırada müşrikler de orada toplu bir hâlde oturmuş bulunuyorlardı. Hz. Ebu Bekir (r.a.) ayağa kalkıp Allah'a ve Resulüne inanmanın gerekliliğini anlatmaya başlayınca müşrikler hep birden Hz. Ebu Bekir (r.a.) ve arkadaşlarına saldırmaya ve onlara zarar vermeye başladılar. Hz. Ebu Bekir'i (r.a.) yere düşürüp fena hâlde dövdüler. Yüzü gözü kanlar içinde kalan Hz. Ebu Bekir'i (r.a.) müşriklerin elinden akrabaları kurtardı. Sonra da onu alıp evine götürdüler.

Evinde istirahat eden Hz. Ebu Bekir (r.a.), bir türlü kendine gelemiyordu. Babası ve akrabaları onu konuşturmaya çalıştılarsa da başaramadılar. Aldığı ağır darbelerin etkisiyle ancak akşam saatlerinde kendine gelebildi. Kendine geldiğinde ilk sözü "Resûlullah (s.a.v.) ne yapıyor, ne hâldedir? Ona dil uzatıp hakaret etmişlerdi." oldu. Annesi Ümmü-l Hayr ona "Ne yersin, ne içersin?" diye sorsa da Hz. Ebu Bekir'in (r.a.) ağzından tek bir cümle dökülüyordu: "Resûlullah (s.a.v.) ne yapıyor, ne hâldedir?"

Annesi cevap verdi: "Vallahi, arkadaşın hakkında hiçbir bilgim yok." Hz. Ebu Bekir (r.a.) annesine "Hattab'ın kızı Ümmü Cemil'e (r.a.) git, Resûlullah'ı ondan sor." dedi. Annesi kalkıp Ümmü Cemil'in (r.a.) yanına gitti ve "Ebu Bekir (r.a.), senden Abdullah'ın oğlu Muhammed'i (s.a.v.) soruyor?" dedi. Ümmü Cemil (r.a.): "Benim, ne Abdullah'ın oğlu Muhammed (s.a.v.) ne de Ebu Bekir (r.a.) hakkında bilgim var! İstersen seninle birlikte geleyim?" diyerek cevap verdi. Ümmü-l Hayr "Olur." deyince, kalktılar ve Hz. Ebu Bekir'in (r.a.) yanına geldiler.

Ümmü Cemil (r.a.), Hz. Ebu Bekir'i (r.a.) perişan hâlde görünce, çok üzüldü ve "Bunu sana reva gören bir kavim, zalimlerden başkası olamaz. Allah'tan dileğim, onlardan öcünü almasıdır!" dedi. Hz. Ebu Bekir (r.a.) Ümmü Cemil'e (r.a.) merak içinde "Resûlullah (s.a.v.) ne yapıyor, ne hâldedir?" diye sordu. Ümmü Cemil (r.a.): "Burada annen var, işitir." deyince Hz. Ebu Bekir (r.a.) "Annemden sana hiçbir kötülük gelmez." diyerek cevap verdi. Ümmü Cemil'den (r.a.): "Resûlullah iyidir, selamettedir." cevabını alan Hz. Ebu Bekir (r.a.) ona: "Peki şimdi nerededir?" diye sordu. Ümmü Cemil (r.a.): "Erkam'ın (r.a.) evindedir." deyince Hz. Ebu Bekir (r.a.) şöyle dedi: "Allah'a (c.c.) andolsun ki, Resûlullah'a (s.a.v.) gitmedikçe ne bir yiyecek tadarım ne de bir içecek içerim!".

Derken ortalık sakinleşti. Hz. Ebu Bekir (r.a.) annesi ve Ümmü Cemil'e (r.a.) dayanarak yavaş yavaş Resûlullah'ın (s.a.v.) yanına vardı, ona sarıldı ve hasret giderdi.

(M. Asım Köksal, İslam Tarihi, "Mekke Dönemi", s. 159-161.)

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

A) Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere doğru sözcüğü yazınız.

1. Allah'ın (c.c.) ve Resûlünün (s.a.v.) emir ve yasaklarına isteyerek uymak, yapılmasından dolayı sevap elde etmek anlamına gelen........................kelimesi, "Allah'ın en sevgili kulu" övgüsüne mazhar olan..................................'a bağlı olmak, onun örnekliğini hayatın her aşamasına aktarmak demektir. O,............................adı verilen sözleriyle Kur'an-ı Kerim'de açıklanması gereken ayetleri açıklamış, hükmü bulunmayan konularda hüküm koymuştur. Bu yüzden Müslümanların yaşantılarını Peygamberimizin (s.a.v.) örnekliğine göre düzenlemeleri, İslam'ı gereği gibi yaşayarak aşırılıktan uzak bir hayat tarzını benimsemeleri gerekir. Bunun yolu da Peygamberimizin (s.a.v.) sözlerini, davranışlarını, onaylarını farz ve vacibin dışındaki tavsiyelerini bilmek ve Kur'an-ı Kerim'den anladığı şeyleri hayatına aktarmak olarak tarif edilen......................................yaşamakla gerçekleşir.

B) Aşağıdaki tabloda verilen kavram ve tanımları eşleştirerek doğru harfi parantez içine yazınız.

2.

Harf	*Tanımlar*	*Kavramlar*
a	Kur'an-ı Kerim'in emirlerinin ve koymuş olduğu ahlaki ilkelerin Hz. Peygamber'in (s.a.v.) yaşadığı biçimde yaşanmasıdır. Allah'ın (c.c.) gösterdiği dosdoğru yol, "İslam dini" anlamına gelir.	1. ( ) Salat-ü selam
b	Peygamberimiz (s.a.v.) için söylenen "Allah'ın rahmeti ve bereketi, Hz. Muhammed'in, ailesinin ve ona iman edenlerin üzerine olsun." anlamındaki dua cümlesi.	2. ( ) Radıyallahu anh
c	Sahabilerden herhangi birinin adı anıldığında veya İslam büyüklerinin adı geçtiğinde onların insanlığa hizmet ve katkılarını hayırla anıp dua etmek amacıyla kullanılır.	3. ( ) Sırat-ı müstakim

C) Aşağıda verilen açık uçlu soruların cevaplarını ilgili alanlara yazınız.

3. Bir bedevi, Peygamberimize (s.a.v.): "Kıyamet ne zaman kopacak? diye sordu." Peygamberimiz (s.a.v.): "Kıyamet için ne hazırladın?" buyurdu. "Allah ve Resûlünün sevgisini" dedi. Bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.v.): "O halde sen, sevdiğin ile berabersin." buyurdu. *(Buhârî, Edeb, 96.)*

Yukarıda verilen hadis metninde, Peygamber (s.a.v.) sevgisi ile ilgili hangi husus vurgulanmıştır? Yazınız.

....

....

4. Kültürümüzde;

- Emine, Hatice, Ayşe, Fatma, Zeynep, Ahmet ve Mehmet gibi isimlerin sıkça kullanılıyor olması,
- Askerlik vazifesini yerine getiren gençlere "Mehmetçik" lakabının verilmesi,
- Camilerde ve mescitlerde Allah'ın (c.c.) ismiyle birlikte Muhammed (s.a.v.) isminin levha olarak asılması,

gibi uygulamalar Peygamberimize olan sevgiden kaynaklanmaktadır. Sizler de kültürümüzde var olan buna benzer uygulamalara örnekler veriniz.

....

....

....

....

....

5. Peygamberimiz (s.a.v.), Kur'an ayetlerini yalnızca aktarmakla kalmıyor aynı zamanda içinde yer alan hükümleri bizzat uyguluyordu. Örneğin bugün tüm Müslümanlar, Kur'an-ı Kerim'de farz olduğu bildirilen namaz, zekât, oruç ve hac gibi ibadetlerin yapılışına dair bilgileri onun uygulamalarından öğrenmişlerdir.

Bu bilgilere göre ibadetler konusunda Peygamberimizin (s.a.v.) uygulamalarının rolü nedir? Yazınız.

....

....

....

....

....

6. Bir gün Hz. Ömer (r.a.): "Ey Allah'ın Resûlü! Ben sizi canımdan başka her şeyden daha çok severim." dedi. Peygamberimiz (s.a.v.): "Ey Ömer, canımı kudret elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, beni canından daha çok sevmedikçe olgun mümin olamazsın." buyurdu. Peygamberimizi (s.a.v.) dikkatle dinleyen Hz. Ömer (r.a.): "Ey Allah'ın Resûlü, vallahi ben şimdi sizi canımdan daha çok seviyorum." deyince Peygamberimiz (s.a.v.): "İşte Ya Ömer, şimdi olgun mümin oldun." buyurdular. (*Buhârî, Eymân, 3.*)

Bu metne göre;

a) Peygamber Efendimiz (s.a.v.) Hz. Ömer'in (r.a.) ilk cevabını niçin yeterli bulmamıştır? Yazınız.

....

....

....

....

b) Hz. Ömer'in (r.a.) ikinci cevabını alınca Peygamber Efendimizin (s.a.v.) "Şimdi olgun mümin oldun." şeklinde cevap vermesinin sebebi sizce ne olabilir? Yazınız.

....

....

....

....

....

7. Kur'an-ı Kerim'de; **"...O (Peygamber), onlara iyiliği emreder, onları kötülükten alıkoyar. Onlara iyi ve temiz şeyleri helal, kötü ve pis şeyleri haram kılar. Üzerlerindeki ağır yükleri ve zincirleri kaldırır. Ona iman edenler, ona saygı gösterenler, ona yardım edenler ve ona indirilen nura (Kur'an'a) uyanlar var ya, işte onlar kurtuluşa erenlerdir."** buyrulmaktadır. *(A'râf suresi, 157. ayet)*

Bu ayete göre;

a) Peygamber Efendimizin (s.a.v.) risalet görevi neleri kapsamaktadır? Yazınız.

....

....

....

....

....

b) Kurtuluşa erecek olanlar kimlerdir? Yazınız.

....

....

....

....

Ç) Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları okuyunuz ve doğru seçeneği işaretleyiniz.

8. "Peygamberimiz (s.a.v.) şöyle buyurdu: *Kim benim sünnetimi ihya (yaşatırsa) ederse beni sevmiş olur. Beni seven de cennette benimle beraber olur.*" *(Tirmizî, İlim, 39.)*

Bu hadis-i şerife göre aşağıdaki yargılardan hangisine ulaşılamaz?

A) Peygamberimizi (s.a.v.) sevmek, onun sünnetini yaşamakla mümkün olur.

B) Cenneti kazanmanın yolu Peygamberimizin (s.a.v.) sünnetine tabi olmaktan geçer.

C) Peygamberimize (s.a.v.) ve onun sünnetine bağlı olmak gerekir.

D) Peygamberimizin (s.a.v.) sünnetine uymayan da onu sevmiş olur.

E) Peygamberimizi (s.a.v.) sevmek, onun miras bıraktığı değerlere sahip çıkmakla gerçekleşir.

9. Kur’an-ı Kerim’de **“Şüphesiz Allah ve melekleri Peygamber’e salat ediyorlar. Ey iman edenler! Siz de ona salat edin, selam edin.”** *(Ahzâb suresi 56. ayet.)* buyrulmaktadır.

Aşağıdakilerden hangisi ayette yer alan salat ve selamın ifade ediliş şekillerinden biridir?

A) Lailahe illallah Muhammedün resûlullah.

B) Esselamü aleyküm ve rahmetullah.

C) Allahümme salli ala Muhammedin ve ala âli Muhammed.

D) Eşhedü en la ilahe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abdühu ve rasüluhu.

E) Semiallahü limen hamideh.

10. İslam dininde, Müslümanların dünya hayatında huzurlu bir şekilde yaşamaları, ahiret hayatında ise ebedi saadete ulaşmalarını sağlamak için takip etmeleri gereken yollar ve bu yolları gösteren kaynaklar mevcuttur.

Buna göre, aşağıdakilerden hangisi İslam dininde Kur’an-ı Kerim’den sonra gelen ikinci asli kaynak olarak kabul edilir?

A) Fıkıh

B) Sünnet

C) İcma

D) Siyer

E) Tasavvuf

11. Abdullah b. Ömer’in (r.a.);

- Henüz on üç yaşında iken Bedir ve Uhud Savaşı'na katılmak istemesi,
- En çok fetva veren yedi sahabiden (el-fukahaü’s -seb’a) ve 2630 hadis ile Ebu Hüreyre’den (r.a.) sonra en çok hadis rivayet eden sahabilerden (el muksirun) biri olması,
- Hz. Peygamber’in (s.a.v.) hayat tarzını benimsemesi ve onun emirlerini aynen yerine getirmesi,
- Kibir duygusuna kapılma endişesi ile sade giyinmesi, az yemek yemesi, her türlü münakaşadan ve kötü sözden uzak durması, soğukkanlı ve yumuşak huylu olması,

özellikleri göz önüne alındığında,

I. Genç yaşına rağmen müşriklerin saldırılarına karşı yapılan savaşlarda aktif rol almak istiyordu.

II. İlmi yönüyle örnek bir sahabiydi.

III. Hadis ve sünnete uymadaki hassasiyeti ile bilinmekteydi.

IV. Günahtan kaçınma konusunda azami gayret gösterirdi.

çıkarımlarından hangilerine ulaşılabilir?

A) Yalnız I B) I-II C) I-II-IV D) II-III-IV E) I-II-III-IV

12. Kur'an-ı Kerim'de Peygamberimize (s.a.v.) itaatin önemini anlatan ayetler mevcuttur. **Aşağıdakilerden hangisi bu ayetlerin dışında kalır?**

A) **"...O peygamber size neyi emrettiyse onu alın, neyi yasakladıysa ondan kaçının..."** *(Haşr suresi, 7. ayet.)*

B) **"De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki, Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın. Çünkü Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir."** *(Âl-i İmrân suresi, 31. ayet.)*

C) **"O (Peygamber), onlara iyiliği emreder, onları kötülükten alıkoyar. Onlara iyi ve temiz şeyleri helal, kötü ve pis şeyleri haram kılar... Ona yardım edenler ve ona indirilen nura (Kur'an'a) uyanlar var ya, işte onlar kurtuluşa erenlerdir."** *(A'râf suresi, 157. ayet.)*

D) **"Şüphesiz bu, benim dosdoğru yolumdur. Artık ona uyun. Başka yollara uymayın. Zira o yollar sizi onun yolundan ayırır. İşte sakınmanız için Allah size bunları emretti."** *(En'âm suresi, 153. ayet.)*

E) **"Şüphesiz Allah, kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz. Bunun dışında kalan (günah) ları ise dilediği kimseler için bağışlar... Allah'a şirk koşan kimse, şüphesiz büyük bir günah işleyerek iftira etmiş olur."** *(Nisa suresi, 48. ayet.)*

2. ÜNİTE

PEYGAMBERİMİZ VE SAHABE

KAVRAMLAR

Sahabe, Tebliğ, Davet, İrşat

NELER ÖĞRENECEKSİNİZ?

Sahabe kavramını

İslam davetinde sahabenin rolünü

Sahabenin Kur'an-ı Kerim'e olan bağlılığını

Sahabenin Peygamberimize ve onun sünnetine olan bağlılığını

Sahabenin Peygamberimizle iletişimini

Abdullah b. Mes'ud'un (r.a.) örnek kişiliğini

Sahabenin örnekliği ile ilgili bir hadis-i şerifi

“En hayırlı nesil, benim aralarında bulunduğum nesildir.”

Müslim, Fedâilu's-Sahâbe, 214.

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. Sahabe kavramı ile ilgili bildiklerinizi sınıf ortamında arkadaşlarınızla paylaşınız.
2. Sahabenin İslam tarihindeki önemini sınıf ortamında arkadaşlarınızla paylaşınız.
3. Sahabiler, kutsal kitabımız Kur'an-ı Kerim'in dışındaki bilgileri bize nasıl ulaştırmışlardır? Araştırınız.
4. Sahabe, Kur'an-ı Kerim'i okumak, anlamak, yaşamak konularında bize nasıl bir metot kazandırmıştır? Bir sunum hazırlayarak arkadaşlarınızla paylaşınız.
5. Abdullah b. Mes'ud'un (r.a.) hayatını araştırarak edindiğiniz bilgileri sınıf ortamında arkadaşlarınızla paylaşınız.

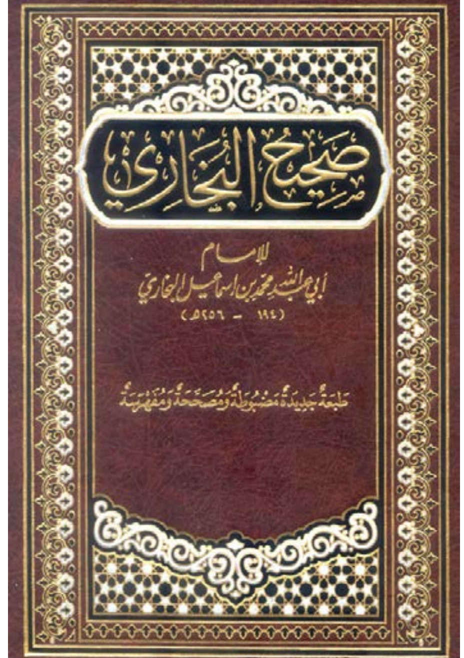
1. Peygamberimizin Yol Arkadaşları: Sahabe

Hz. Muhammed (s.a.v.) insani değerlerin ayaklar altına alındığı dönemde doğmuş ve bu toplumda yıllarca yaşamıştır. Kendisine vahiy geldiğinde ona inanan ve uyan insanlar onun dostu ve yol arkadaşı olmuşlardır. Bu döneme **Asr-ı Saadet**, bu dönemde İslam'la şereflenenlere de **sahabe** denilmektedir.

Sahabi; sözlükte arkadaş, dost, veli anlamlarına gelir. Terim olarak ise, Hz. Muhammed (s.a.v.) zamanında yaşamış, Müslüman olarak Hz. Peygamber'i (s.a.v.) çok kısa bir süre olsa da görmüş, onun sohbetinde bulunmuş ve yine Müslüman olarak ölmüş kimse demektir.[1] Ancak sahabe yerine sıkça ashab kelimesi de kullanılmaktadır. Sahabe ve ashabın tekili sahabidir.

Sahabenin Önemi

İslam tarihinde sahabenin yeri oldukça önemlidir. Çünkü onlar Hz. Peygamber'in (s.a.v.) İslam'la ilgili uygulamalarını bizzat görmüş, nasıl yaşadığını özümsemiş ve bunları daha sonraki nesillere en doğru şekilde aktarmışlardır. Bu bilgi birikimleri hadis ve fıkıh (hukuk) gibi İslami ilimlerin temelini oluşturmuştur. Sahabenin ibadet ve sosyal ilişkilerde sağlam delillere dayanan haberlerle tuttukları yol müminlerin davranışlarında her zaman rehber olmuştur.

Görsel 2.1: Temel hadis kaynaklarımızdan Sahih-i Buharî

Sahabi, hem Peygamberimize (s.a.v.) verdiği destek ve ona gösterdiği sadakatle onun hem de vefatından sonra İslam'ın anlaşılması ve yayılmasında gayret göstermeleri sebebiyle dinimizde önemli dereceye sahiptir.

Sahabe, Peygamberimizden (s.a.v.) İslam'ı en ince noktasına varıncaya kadar bizzat öğrenmiş, öğrendiklerini hayatlarında uygulamış kendilerinden sonra gelen Müslümanlara örnek olmuşlardır. Peygamberimiz (s.a.v.) de sahabeyi örnek almayı tavsiye etmiştir.[2] Sahabe düsturunu (prensip), dinimizin ve sünnetin kurduğu sistemin devamı olarak göstermiştir.

1. Dinî Terimler Sözlüğü, s. 318.
2. Tirmizî, Menâkıb, 2897.

BİLİYOR MUSUNUZ?

Sahabe zamanında hadis ve fıkıh gibi ilimlerin temeli atılmıştır. Bunların dışında tefsir, akaid, kelam, kıraat gibi ilimler de ortaya çıkmaya başlamıştır.

Sahabenin dinimizi ve Peygamberimizi (s.a.v.) savunma uğrunda yaptıkları fedakârlıklar kendinden sonraki kuşakları hayrette bırakmış, onların yaşantılarına özendirmiştir. Örneğin bu konuda Hz Ebu Bekir'in (r.a.) Peygamberimizle (s.a.v.) hicreti esnasındaki davranışları Tevbe suresinin 40. ayetinde şöyle anlatılmaktadır. **Eğer siz ona (Peygamber'e) yardım etmezseniz, (biliyorsunuz ki) inkar edenler onu iki kişiden biri olarak (Mekke'den) çıkardıkları zaman, ona bizzat Allah yardım etmişti. Hani onlar mağarada bulunuyorlardı. Hani o arkadaşına, "Üzülme, çünkü Allah bizimle berâber" diyordu. Allah da onun üzerine güven duygusu ve huzur indirmiş, sizin kendilerini görmediğiniz bir takım ordularla onu desteklemiş, böylece inkar edenlerin sözünü alçaltmıştı. Allah'ın sözü ise en yücedir. Allah mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir.**

Sahabilerin Peygamberimizi (s.a.v.) kendilerinden sonra gelen kuşaklara tanıtmakta önemli rol oynadıkları bilinmektedir. Peygamberimiz (s.a.v.) ve onun kişiliği hakkında bildiklerimiz, sahabenin tespit ettiği ve bize ilettiği bilgilerden ibarettir. Sahabe olmasaydı elimizde Kur'an-ı Kerim dışında Peygamberimize (s.a.v.) ait güvenilir bilgi bulunmayacaktı.

وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَاكُمْ اُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَٓاءَ عَلَى النَّاسِ
وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهٖيدًاۜ وَمَا جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ الَّتٖى كُنْتَ
عَلَيْهَٓا اِلَّا لِنَعْلَمَ مَنْ يَتَّبِعُ الرَّسُولَ مِمَّنْ يَنْقَلِبُ عَلٰى عَقِبَيْهِۜ...

" Böylece, sizler insanlara birer şahit (ve örnek) olasınız ve Peygamber de size bir şahit (ve örnek) olsun diye sizi orta bir ümmet yaptık. Her ne kadar Allah'ın doğru yolu gösterdiği kimselerden başkasına ağır gelse de biz, yönelmekte olduğun ciheti ancak; Resûl'e tabi olanlarla, gerisin geriye dönecekleri ayırd edelim diye kıble yaptık. Allah imanınızı boşa çıkaracak değildir. Şüphesiz, Allah insanlara çok şefkatli ve çok merhametlidir."

(Bakara suresi, 143. ayet.)

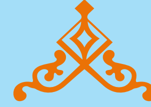
Kur'an-ı Kerim'deki sure ve ayetlerin iniş (nüzül) sebepleri ve hadislerin vürud (söyleniş) sebebinin bilinmesi, Kur'an hükümlerinin açıklanması ve uygulanması sahabilerin konuyla ilgili talep ve uygulamaları açısından önemlidir. Kur'an-ı Kerim'deki sure ve ayetlerin iniş ve hadislerin vürud sebeplerinin bilinmesi, Kur'an hükümlerinin uygulanması onların sayesinde olmuştur.[3]

Sahabenin Değeri

Kur'an-ı Kerim'i okuma gayreti ve Kur'an-ı Kerim ile ilişkiler: Sahabiler kendilerini ifade etmeye, inançlarını açığa vurmaya ve İslam'ı insanlara ulaştırmaya Kur'an-ı Kerim'i okumakla başlamışlardır. Çünkü Kur'an'ı okumak; öğrenmeyi, anlamayı, kavramayı ve öğrenilenlerle yaşamayı gerektirir. Sahabe, Ankebût suresinin 45. ayetinde yer alan emre uyuyordu: **"(Ey Muhammed!) Kitaptan sana vahyolunanı oku, namazı da dosdoğru kıl. Çünkü namaz, insanı hayasızlıktan ve kötülükten alıkor. Allah'ı anmak (olan namaz) elbette en büyük ibadettir. Allah yaptıklarınızı biliyor."**

Allah (c.c.) yolunda gayret: Sahabenin tamamı her şeyden önce eski inançlarını terk ederek Müslümanlığı kabul etmiş ve iman gayretiyle işe başlamışlardır. Sahabe kuşağının çabası sabır, tebliğ, savunma ve mücadele çizgisinde gelişmiş, çok yönlü ve sürekli bir yapıyı önümüze koymuştur. Bu mücadele, inanç ve yaşantı konusunda en yakınlara, başta aile bireylerine karşı verilen mücadeledir. Sahabe, Sâffât suresinin 1-4. ayetlerindeki **"Saf bağlayıp duranlara, haykırarak sevk edenlere ve zikri (Allah'ın kelâmını) okuyanlara andolsun ki, sizin ilahınız gerçekten bir tek ilahtır."** hükmünü özümsemiştir.

İslam toplumunun oluşum safhaları tarihinde tanıklık ettiği gibi sahabenin gayret ve katkılarıyla gelişmiştir. Bir medeniyetin temsilcileri olmaları onlara sürekli mücadele fırsatı vermiş, büyük ve kesintisiz sorumluluk yüklemiş ve onlar bu sorumluluğun üstesinden gelerek tarihteki yerlerini almışlardır.

İnfak

Allah'ın (c.c.) rızasını kazanmak için insanın kendisine verilen malların şükrünün bir göstergesi olarak onun emrettiği yerlere harcama yapması, bağışta bulunması.

(Dini Terimler Sözlüğü, s. 169-170.)

Sahabenin Erdemi

Sahabe ilahi övgüye erişmiştir. İman, ittiba, itaat, biat, hicret, cihad, infak, kardeşlik, yardımlaşma gibi değerlerin ışığında mallarını, canlarını Allah (c.c.) yolunda seve seve feda etmişlerdir. Böylece Allah'ın (c.c.) övgüsüne erişmişlerdir.

Sahabeden Suheyb b. Sinan (r.a.) Medine'ye göç etmek maksadıyla hazırlanıp yola çıkmıştı. Bunu gören Mekkeli müşriklerden bazıları peşine düştüler, ona yetiştiler ve "Sen, buraya fakir olarak geldin, yanımızda zengin oldun. Şimdi bu serveti de alıp götürmek istiyorsun. Buna izin vermeyiz." dediler. Suheyb (r.a.) imanından aldığı cesaretle iyi bir okçu ve savaşçı olduğunu söyleyerek direnirken onlara şöyle bir teklifte bulundu: "Size, bütün servetimin yerini gösterir, onu size bırakırsam gitmeme izin verir misiniz?" Müşrikler bu teklifi memnuniyetle kabul ettiler.

Hz. Suheyb (r.a.) de onlara servetini bırakarak Allah (c.c.) yolunda, dinini ve imanını yaşamak uğrunda hicretine devam etti.[4] Bunun üzerine Bakara suresinin 207. ayeti indirilmiştir. **"İnsanlardan, öylesi de vardır ki, kendisini Allah'ın hoşnutluğunu kazanmaya adamıştır..."**

Peygamberimizin (s.a.v.) sahabe ve ondan sonraki iki nesil hakkındaki övgüsünü birçok hadisinde görebiliriz. Bir gün Peygamberimize (s.a.v.) "İnsanların hayırlısı hangisidir?" diye soruldu. O da *"Benim asrımdakiler, sonra onları takip edenler, sonra da onları takip edenlerdir."*[5] buyurdu.

3. bk. Bünyamin Erul, Sahabenin Sünnet Anlayışı, s. 12-13.
4. bk. İbn-i Sa'd, Tabakât, C 3, s. 210.
5. Müslim, Fedâil, 211.

"Ne mutlu beni görüp iman edene! Ne mutlu beni göreni görene."[6]
"En hayırlı nesil benim aralarında bulunduğum nesildir."[7]

Sahabe ile Hz. Peygamber (s.a.v.) arasında herhangi bir resmiyet yoktu. Canlarından çok sevdikleri Peygamberlerine karşı sonsuz bir güven, samimiyet, sevgi ve saygı hâkimdi. Allah'ın Resulü (s.a.v.) ashabına karşı ne denli düşkün ise sahabe de ona karşı o derece gönülden bağlı idi. Hz. Peygamber (s.a.v.) onların fikirlerine önem verir, önemli konularda çevresindekilerin görüşlerini alır, onlarla ayrıntılı olarak müzakere ederdi. Bu konuda Ebu Hureyre'den aktarılan bir rivayet dikkate değerdir. *"Resûlullah'ın ashabıyla istişare ettiği gibi istişare eden bir kimse görmedim."*[8]

SIRA SİZDE

Hz. Ali'nin (r.a.) Müslüman Oluşu

Hz. Muhammed (s.a.v.), Hz. Ali'yi (r.a.) İslam'a şöyle davet eder:
"Ey Ali, bu Allah'ın seçtiği, beğendiği dindir. Ben seni bir olan Allah'a (c.c.) iman etmeye davet ederim."
Hz. Ali (r.a.) bu daveti babası Ebu Talib'e danışmak için Peygamberimizden (s.a.v.) izin istedi. Gece boyunca düşündükten sonra babasına danışmaktan vazgeçerek Resûlullah'ın huzuruna çıktı:
"Allah beni yaratırken Ebu Talib'e sormadı ki, ben de ibadet etmek için kendisine danışayım." diyen Hz. Ali (r.a.), Müslüman oldu. İlk Müslüman çocuk olma şerefini kazandı.

(İbn-i Hişam, es-Sîre, C 1, s. 262.)

Bu bilgide İslamiyet, Peygamberimiz (s.a.v.) ve sahabe arasında nasıl bir ilişki olduğu söylenebilir? Yorumlayınız.

Sahabenin Dereceleri

Sahabiler, Peygamber Efendimiz'in (s.a.v.) nazarında olduğu gibi bizim için de değerli şahsiyetlerdir. Fakat onlar aynı anda İslam'a girmemişlerdir, bazen fert fert bazen de grup olarak Müslüman olmuşlar, giderek sayıları artmıştır. Bu nedenle dereceleri Müslüman olma süreçlerine ve islam davetindeki gayretlerine bağlı olarak değerlendirilir. Bu konuda Nisâ suresi 95-96. ayetlerinde Cenab-ı Allah şöyle buyurmaktadır: **"Mü'minlerden özür sahibi olmaksızın (cihattan geri kalıp) oturanlarla, Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihad edenler eşit olamazlar. Allah, mallarıyla, canlarıyla cihad edenleri, derece itibariyle, cihattan geri kalanlardan üstün kılmıştır. Gerçi Allah (mü'minlerin) hepsine de en güzel olanı (cenneti) vadetmiştir. Ama mücahitleri büyük bir mükafat ile, kendi katından dereceler, bağışlanma ve rahmet ile cihattan geri kalanlara üstün kılmıştır. Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir."**

İslamın ilk Dönemi'nde Müslüman olanlar: Müslümanların Mekke'de işkence ve ablukaya maruz kalmaları onlar açısından en sıkıntılı dönemdir. Bu konuda Cenab-ı Allah Nahl suresi 41-42. ayetlerinde şöyle buyurmaktadır: **"Zulme uğradıktan sonra Allah yolunda hicret edenlere gelince, elbette onları dünyada güzel bir şekilde yerleştiririz. Ahiret mükafatı ise daha büyüktür. Keşke bilselerdi... Onlar, sabreden ve yalnız Rablerine tevekkül eden kimselerdir."**

6. Ahmed b. Hanbel, Müsned, C 5, 245.
7. Müslim, Fedâilu's-Sahâbe, 214.
8. Tirmizî, Cihad, 35.

İlk Müslüman olanlardan Hz. Hatice (r.a.), Hz. Zeyd b. Harise (r.a.), Hz. Bilal (r.a.) Aşere-i Mübeşşere'den olan sahabiler ve Medine'ye hicrete kadar Müslüman olanlar bu grupta sayılabilir.

BİLİYOR MUSUNUZ?

Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından cennetlik oldukları müjdelenen on sahabeye Aşere-i Mübeşşere denilmektedir. Bu kişiler: Hz. Ebubekir (r.a.), Hz. Ömer (r.a.), Hz. Osman (r.a.), Hz. Ali (r.a.), Hz. Talha b. Ubeydullah (r.a.), Hz. Zübeyr b. Avvam (r.a.), Hz. Abdurrahman b. Avf (r.a.), Hz. Sa'd b. Ebi Vakkas (r.a.), Hz. Said b. Zeyd (r.a.) ve Hz. Ebu Ubeyde b. Cerrah'tır (r.a.).

(Abdullah Aydın; İ. Lütfi Çakan, DİA, C 3, s. 547.)

Medineli Müslümanlar (Ensar): Hicret öncesi ve sonrası Müslüman olan muhacirlerle kardeş olup onlara evlerini, yurtlarını açanlar, onları himaye eden, ellerinden gelen hiçbir yardımı esirgemeyenlerdir. Cenab-ı Allah Tevbe suresi 100. ayette muhacir ve ensar hakkında şöyle buyurmuştur: **"İslâm'ı ilk önce kabul eden muhâcirler ve ensar ile, iyilikle onlara uyanlar var ya, Allah onlardan razı olmuş; onlar da O'ndan razı olmuşlardır. Allah onlara içinden ırmaklar akan, içinde ebedî kalacakları cennetler hazırlamıştır. İşte bu büyük başarıdır."**

Hicret ile Mekke' nin fethi arasında Müslüman olanlar: Medine'ye dışarıdan gelip yerleşen ve sonra Müslüman olan, muhacir ve ensar ile uyum sağlayan Müslümanlardır. Hadid suresi 10. ayette bu konuda şöyle buyrulmaktadır: **"Size ne oluyor da, Allah yolunda harcama yapmıyorsunuz? Halbuki göklerin ve yerin mirası Allah'ındır. İçinizden, fetihten (Mekke fethinden) önce harcayanlar ve savaşanlar, (diğerleri ile) bir değildir. Onların derecesi, sonradan harcayan ve savaşanlardan daha yüksektir. Bununla beraber Allah hepsine de en güzel olanı (cenneti) vadetmiştir. Allah bütün yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır."**

Mekke'nin fethinden sonra Müslüman olanlar: Mekkeli müşrikler vahyin geldiği ilk yıllarda Hz. Peygamber'e (s.a.v.) ve ashabına düşmanca tavır göstermişlerdir. Fakat Mekkeliler, Mekke'nin Fethi ile Müslümanlara boyun eğmek durumunda kalırlar. Mekke'den hicret etmek zorunda kalan Müslümanlar ellerine misilleme fırsatı geçtiği hâlde bunu yapmamışlardır. Hatta Peygamber Efendimiz (s.a.v.) Mekkelileri affetmiştir. Fetihten sonra Müslüman olanlar ve küçük çocuklar bu gruba girer.

2. İslam Davetinde Sahabenin Rolü

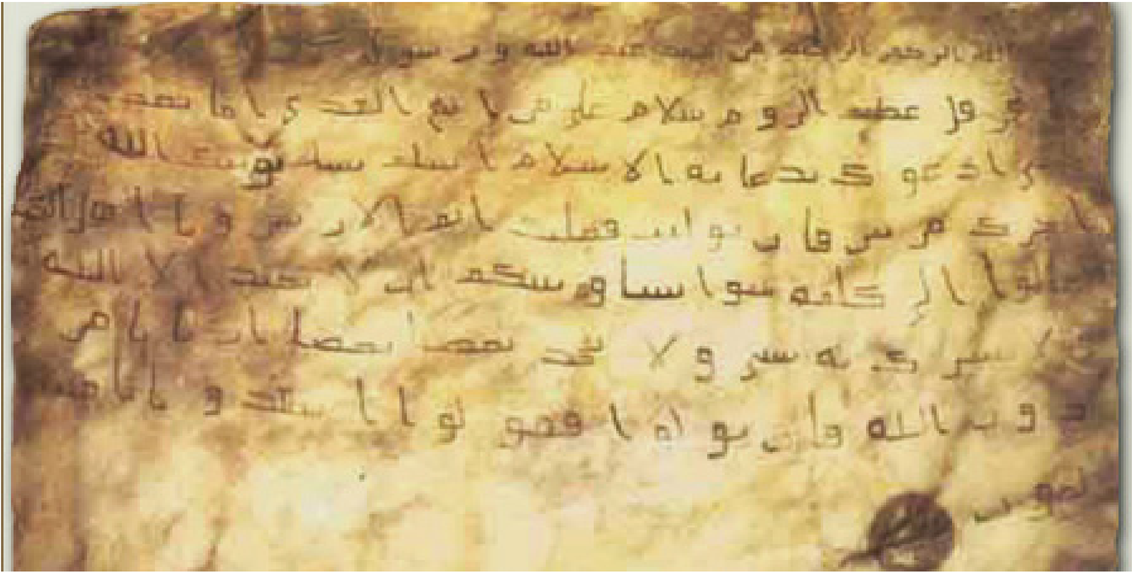
Davette Peygamberimizin (s.a.v.) Metodu

Davet sözlükte; birini çağırmak, birinden yardım istemek, dua etmek gibi anlamlara gelir. Terim anlamı; insanları dine ve salih ameller işlemeye, Allah ve Peygamberine itaat etmeye, iyilikler yapmaya, kötülüklerden sakındırmaya çağırmak; İslam'ı tanıtmak demektir.[9] Hz. Muhammed (s.a.v.) dine davette önce yakın çevresinden başlamıştır. Bütün dünyaya bildirme zamanı geldiğinde dünyanın dört bir tarafına elçiler göndermiştir.

9. Dinî Kavramlar Sözlüğü, s. 115.

İslamiyet'in yayılmasında önemli katkıları bulunan davet mektuplarını, dönemin çevre ülkelerine ulaştırmada sahabenin önemi büyüktür. Bu mektupları taşıyan sahabe özenle seçilmiştir. Hz. Peygamber (s.a.v.); elçileri, gidecekleri ülkeleri çok iyi bilen, daha önce o bölgelere gitmiş kimselerden seçiyordu. Mesela Mekkeli Abdullah b. Huzâfe (r.a.) birçok defa İran'a gittiği için Sasani hükümdarına elçi olarak gönderilmiştir.[10]

Hz. Peygamber (s.a.v.), Dıhye b. Halife el-Kelbi'yi (r.a.) Bizans hükümdarına; Amr b. Ümeyye ed-Damrî'yi (r.a.) Habeşistan hükümdarına; Abdullah b. Huzafe es-Sehmi'yi (r.a.) İran kisrasına; Hatib b. Ebu Beltaa'yı (r.a.) İskenderiye hükümdarı Mukavkıs'a; Şuca b. Vehb'i (r.a.) Gassan kralı Haris b. Ebu Şemir'e; Selit b. Amr'ı (r.a.) Yemame hakimi Hevze b. Ali'ye gönderdi.

Görsel 2.2: Hz. Peygamber'in Bizans imparatoruna gönderdiği davet mektubu. (Muhammed Hamidullah, el-Vesâku's-Siyâsiyye s.108)

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) liderlere gönderdiği mektupların amacı sadece İslam'a davet değildir. Bu mektupların bir amacı da eğitim-öğretime yönelik olmasıdır. Peygamberimiz (s.a.v.) kendinden önce gelen bütün peygamberlere iman etmenin şart olduğunu bu mektuplarda tebliğ ederek bölgede yaşayan toplumlar arasında barış adımının atılmasını hedeflemiştir. Çünkü Kur'an-ı Kerim diğer peygamberlere inanmayı, onların gönderildiği kavimler arasında geçen kıssalardan söz ederek Nahl suresi 44. ayet ve Ankebût suresi 28. ayette sahabeden istemiştir. **"(O peygamberleri) apaçık belgeler ve kitaplarla gönderdik. İnsanlara, kendilerine indirileni açıklaman ve onların da (üzerinde) düşünmeleri için sana bu Kur'an'ı indirdik." Lût'u da peygamber olarak gönderdik. Hani o kavmine şöyle demişti: "Gerçekten siz, sizden önce dünyada hiçbir toplumun yapmadığı bir hayasızlığı işliyorsunuz."**

BİLİYOR MUSUNUZ?

Hz. Peygamber (s.a.v.) bugün Batı'da ve bizde geçerli olan yaygın öğretim, mektupla öğretim veya açık öğretim olarak bilinen sistemi sahabiler aracılığıyla kullanmıştır.

(bk. Yusuf Mesut Kilci, Sultanönü Pınarları, s. 63-64.)

10. bk. İbrahim Sarıçam, Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı, s. 252.

Peygamberimiz (s.a.v.) civar devletlerin başkanlarına mektup göndermek istediğinde ashabın Acemlerin (Arap olmayan) mühürsüz mektubu kabul etmediklerini söylemeleri üzerine bir mühür edinmişti.[11] Gümüşten yapılmış bu mührün üzerinde üç satır hâlinde Allah (c.c.), Resul, Muhammed yazıyordu. Yani "Allah'ın elçisi Muhammed" yazıyordu. Peygamberimiz (s.a.v.) bu mührü parmağında daima taşımıştır. Bir vesikayı mühürlemek gerektiği zaman mühür basması için yanındakilere vermiş, sonra tekrar parmağına takmıştır.[12]

Görsel 2.3: Peygamberimizin (s.a.v.) mührü

Resûlullah'ın (s.a.v.) en önemli görevi Allah'tan (c.c.) aldığı emir ve yasakları insanlara tebliğdir. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) tebliğ ettiklerine uymayı Allah (c.c.) Kur'an-ı Kerim'de istemektedir. **"Allah'a itaat edin, peygambere itaat edin" de. Eğer yüz çevirirseniz bilin ki ona yüklenen sorumluluğu ancak ona ait; size yüklenen görevin sorumluluğu da yalnızca size aittir. Eğer ona itaat ederseniz doğru yola erersiniz. Peygambere düşen ancak apaçık bir tebliğdir..**[13]

İslam'a Davette Tebliğ ve İrşadın Önemi

Allah Teala bütün peygamberleri davetçi olarak göndermiştir. Hz. Peygamber (s.a.v.) de aynı vasfa sahipti. O kendisi ile gönderilen İslam'ı bu özelliği ile yaymaya, insanları bu dine davet etmeye çalışmıştır. Peygamberimizin (s.a.v.) bu özelliğini gözlemleyen, örnek alan sahabiler de davetçi kimlikleriyle öne çıkmışlardır. İslam'a davette; tebliğ, irşat ve tevfik kavramlarına dikkat edilerek bu süreç gerçekleştirilmiştir. Peygamberlerin özelliklerinden ilki Allah'tan (c.c.) aldıkları vahyi insanlara bildirmektir. Peygamberimizin (s.a.v.) yol arkadaşları sahabe de Peygamberimizden (s.a.v.) aldıkları bilgileri hayatları boyunca insanlığa tebliğ etmişlerdir. Bildikleriyle insanları irşat etmişlerdir.

Tebliğ sözlükte; ulaştırma, duyurma, bildirme ve açıklama gibi anlamlara gelir. Peygamberlere ait beş özellikten biridir. Terim olarak; peygamberlerin Allah'tan (c.c.) aldıkları emir ve hükümleri insanlara aynen bildirmeleridir.[14] Tebliğ davet etmek anlamında da kullanılır. Davet, öğütten ibarettir. İnanmayanı imana, isyankârı da itaate çağırmaktır. "Davetin tezkir, tebşir, inzar gibi aşamaları da vardır."[15] Bu konuda Cenab-ı Allah Mâide suresi 67. ayette şöyle buyuruyor. **"Ey Peygamber! Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan onun verdiği peygamberlik görevini yerine getirmemiş olursun. Allah seni insanlardan korur. Şüphesiz Allah, kafirler topluluğunu hidayete erdirmeyecektir."**

Tebliğin müjde ve uyarma anlamına geldiği Sebe' suresi 28. ayettinde şöyle bildiriliyor: **"Biz seni ancak bütün insanlara müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik. Fakat insanların çoğu bilmezler."**

Tezkir

Hatırlatma, vazifeyi veya Cenab-ı Hakk'ın emirlerini hatırlatma.

(Yusuf Öz, DİA, C 41, s.68.)

Tebşir

İlahi emirlere uyanları iyi bir sonucun beklediğini haber verme, müjdeleme.

(Hatice K. Arpaguş, DİA, C 40, s.226-227.)

İnzar

Allah'ın (c.c.), emirlerine uymayanları ahirette ilahi azabın beklediğini peygamberleri aracılığıyla haber vererek uyarması.

(Dini Terimleri Sözlüğü, s.173.)

11. Buhârî, Libas, 55; bk. Tirmizî, eş-Şemail, 46.
12. bk. İbrahim Sarıçam, Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı, s. 252-253.
13. Nûr suresi, 54. ayet.
14. Dinî Terimler Sözlüğü, s. 354.
15. bk. Mustafa Çağrıcı, " Davet", DİA, C 9, s. 16-19.

İrşat sözlükte; rehberlik etme, yol göstermek gibi anlamlara gelir. Terim anlamı ise; dini konularda yeterlilik sahibi kişilerin, insanları dünya ve ahiret mutluluğunu elde etmeleri için hak ve hakikate, doğru yola, salih amel işlemeye çağırarak onların kötülüklerden uzaklaşması için çabalamasıdır. İrşat aynı zamanda Müslüman olmayanlara İslam'ı tanıtmayı ve onları İslam'a davet etmeyi de içerir.[16] İrşat, tevfik, hidayet, davet ve emr-i bi'l-ma'ruf nehy-i ani'l-münker (iyiliği emretmek, kötülükten sakındırmak) birbirine yakın kavramlardır. **Tevfik;** başarılı olma, kulun Allah'a karşı sorumluluklarını içtenlikle yerine getirmesi ve O'nun rızasını kazanması sonucunda Allah'ın sevdiği ve razı olduğu işlerde kulunu başarılı kılması anlamlarına gelir.[17] İsteğe uygun bulmak, isteğe uygun olmak, barıştırmak anlamları da vardır.

İslamiyet'i yaymak ve İslam'ı insanlara anlatmak için Kur'an-ı Kerim'in ve İslam dininin özelliklerini iyi bilmek gerekir. Bilgi aynı zamanda doğru uygulama için de gereklidir. Bunu iyi bilen Peygamber Efendimiz (s.a.v.), kadın ve erkeklerin okuma yazmayı öğrenmelerine önem vermiştir. Bu nedenle Ashab-ı Suffe'de Übade b. Samid (r.a.) gibi sahabiler okuma-yazmayı ve Kur'an-ı Kerim'i öğretmişlerdir. Bunlar arasında kadın öğretmenler de vardı. Örneğin Şifa (r.a.) (Ümmü Süleyman b. Hayseme), Hz. Peygamber'in (s.a.v.) eşi Hz. Hafsa'ya (r.a.) okuma yazmayı öğretmiştir. Kadın sahabiler arasında yirmi fıkıhçının adı geçtiği bilinmektedir. Sahabiler ayrıca kendi kız çocuklarının eğitimi ile de yakından ilgilenmişlerdir.

Hz. Peygamber (s.a.v.) Kur'an-ı Kerim ayetlerini, Medine Vesikası'nı, ilk nüfus sayımını, antlaşmaları ve devlet gelirlerini sahabi katiplere yazdırmıştır. Hz. Peygamber (s.a.v.), Müslüman ailelerin ok atma, yüzme, hesap yapma, tıp öğrenme ve Kur'an-ı Kerim'i okuma gibi maddi ve manevi alanlarda çocuklarını eğitmelerini tavsiye etmiştir. Sahabiler de bunu eksiksiz yerine getirmişlerdir. Hz. Peygamber (s.a.v.) Müslümanlığı kabul eden bölgelere Mus'ab b. Umeyr (r.a.) gibi sahabileri öğretmen olarak tayin etmiştir.[18]

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) bilinçli toplum oluşturmanın yolunun irşattan geçtiğini eğitim ve öğretime önem vererek göstermiştir. Etkili irşadın yolu da bilgiden geçer. Bilgi edinmenin bir yolu da okuma yazma bilmektir.

Görsel 2.4: Peygamberimiz'den (s.a.v.) sonra davet, tebliğ ve irşat konusunda Müslümanlara önderlik yapmış dört halifenin isimleri. (Hat örneği)

Hz. Peygamber (s.a.v.) yabancı dil öğrenmeyi teşvik etmiştir. Zeyd b. Sabit (r.a.) bunun üzerine İbranice ve Süryaniceyi öğrenmiştir. Sahabe arasında Farsça, Rumca, Kıptice, Habeşçe, İbranice, Aramice, Süryanice bilenler vardı. Peygamberimiz (s.a.v.) okuma yazma bilmemesine rağmen ilme çok önem vermiştir. Onun ümmi olduğu Kur'an-ı Kerim'de Arâf suresi 158. ayette şöyle açıklanır. **"De ki: "Ey insanlar! Gerçekten ben göklerin ve yerin sahibi olan Allah'ın hepinize gönderdiği elçisiyim. O'ndan başka ilah yoktur. O hayat verir ve öldürür. Öyleyse Allah'a ve ümmî peygamber olan resulüne, ki O Allah'a ve O'nun sözlerine inanır, iman edin ve O'na uyun ki doğru yolu bulasınız."**

İslam'a davetler ve belli mücadeleler sonunda İslam hâkimiyetine giren bölgelere sahabiler zekât ve cizye tahsildarı olarak gönderilmiştir. Bunlar bir yandan vergileri tahsil ederken öbür yandan tebliğ ve irşatta bulunmuşlardır. Örneğin Ebu Musa el-Eş'ari (r.a.) Aşağı Yemen'e yani Zebid ve Tihame'ye, Muaz b. Cebel (r.a.) Yukarı Yemen'e, Adi b. Hakem (r.a.) Tay'a, Ala b. Hadrami (r.a.) Bahreyn'e gönderilmiştir.[19]

16. Dinî Terimler Sözlüğü, s. 174.
17. Dinî Terimler Sözlüğü, s. 365.
18. bk. Muhammed Hamidullah, İslam Peygamberi, s. 638.
19. bk. İbn Sa'd, et-Tabakul'-Kübra C 2 s. 347; bk. Süleyman Uludağ, İslam'da İrşad, s. 18.

Cenab-ı Allah bütün peygamberleri tebliğ için gönderdiği gibi Hz. Peygamber'i (s.a.v.) de tebliğ ile görevlendirmiştir. Kur'an-ı Kerim'de Sebe' suresi 34. ayette bu konu şöyle dile getirilmiştir. **Biz hangi memlekete bir uyarıcı göndermişsek oranın şımarık zenginleri, "Biz, sizinle gönderileni inkar ediyoruz" demişlerdir.**

Peygamberimizin (s.a.v.) sahabeden seçerek gönderdiği davetçilere **nakip**[20] veya **naip**[21] denirdi. Bu davetçilerin Kur'an-ı Kerim'i ve sünneti iyi bilen muttaki, zahit, abid ve salih kimselerden seçildiği de dikkat çekmektedir. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) vefatından sonra raşit halifeler (dört halife) döneminde de tebliğ ve irşat faaliyetleri durmamıştır. Müslüman tüccarlar gittikleri ticari merkezlerde İslamiyet'i tebliğ ve insanları İslam'a davet etmişlerdir. Fetihler dolayısıyla da Suriye'den Mısır'a, İran'dan Tunus'a, Anadolu'dan Orta Asya'ya ve Uzak Doğu'ya kadar İslam daveti, tebliği ve irşadı devam etmiştir.

...فَقَدْ جَٓاءَكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَهُدًى وَرَحْمَةٌۚ ...

" ...İşte size Rabbinizden apaçık bir delil, bir hidayet ve rahmet geldi... "

(En'âm suresi, 157. ayet.)

Kur'an-ı Kerim'in Sahabeye Rehberliği

Kur'an-ı Kerim insanlığın elinde bulunan en sağlam ilâhi kitaptır. Çünkü Kur'an-ı Kerim hem okunarak, hem de yazılarak korunmuş ve günümüze kadar ulaşmıştır. Bu konuda Allah'ın (c.c.) kelamı Kur'an-ı Kerim, kendisini önce hidayet rehberi ve rahmet kaynağı olarak tanımlamıştır. **"Bu, kendisinde şüphe olmayan kitaptır. Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için yol göstericidir."**[22]

Hz. Peygamber (s.a.v.) Kur'an-ı Kerim'i şöyle tanıtır: *" Kur'an, öyle bir kitaptır ki: Ortaya çıkacak her türlü fitneye karşı insanı selamette kılar. Önceki insanların haberlerini, sonrakilerin durumlarını, insanlar arasında varılacak hükmü ihtiva eder. Hak ile batılı ayırt eder... Onunla diller yanılmaz. Âlimler kendisine doymaz. Çok tekrardan dolayı tazeliğini asla kaybetmez (okuyan usanmaz). Üstünlüğü ve mucize oluşu katiyen nihayete ermez... Onunla hüküm verenler isabet etmiş, adil davranmıştır. Onu tatbik eden ecir görür. Onu çağıran dosdoğru yola hidayet olunmuştur."*[23]

Ashabı üstün yapan özelliklerin başında Kur'an-ı Kerim'e ve Hz. Peygamber'e (s.a.v.) canları pahasına sahip çıkma çabaları gelir. Onlar, Kur'an-ı Kerim'i anlamak için ihtiyaç duydukları bilgiyi; "Ayet kimle ilgili indi?", "Ne sebeple indi?" sorularının cevaplarında aramaktaydılar. Ayrıca Peygamberimizden (s.a.v.) ayetin hükmünü öğrenmekteydiler.

Sahabe ve Kur'an-ı Kerim'in Yazılması

Kur'an-ı Kerim bizzat Peygamberimiz (s.a.v.) tarafından vahiy kâtiplerine; kağıt, bez, deri parçaları, taş, tuğla, kürek kemikleri üzerine yazdırılmıştır. Vahiy kâtiplerinin tamamı sahabedendir.

20. bk. Gülgün Uyar, "Nakip", DİA, C 32, s. 321, 322.
21. Dinî Kavramlar Sözlüğü, s. 513.
22. Bakara suresi, 2. ayet.
23. Dârimi, Fedailü'l-Kur'an, 1.

Sahabiler Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından bizzat eğitilmiştir. Onlar Kur'an-ı Kerim'in indirilişine şahit olmuş, parça parça indirilen Kur'an-ı Kerim ile İslam'ı Hz. Peygamber (s.a.v) gözetiminde öğrenmiş ve yaşamışlardır.

Sahabiler, ayet ve hadisleri sadece bilgi edinmek için değil, davranışlarını düzeltmek ve hayatlarında uygulamak için öğrenmişlerdir. Onlar ayetleri Resûlullah'tan onar onar öğrenip yaşamlarına aktarıyorlardı.

Görsel 2.5: Vahiy katiplerinin yazıya geçirdikleri Kur'an-ı Kerim hattatlar tarafından güzel bir şekilde yazılmaktadır.

Sahabiler fethedilen yerlerde adaleti sağlamış, adalete dayalı bir medeniyetin bayraktarlığını yapmışlardır. Bunu Kur'an-ı Kerim'i sağlıklı bir şekilde anlamalarına, hayatlarına sağlam ve pratik bir şekilde aktarmalarına borçludurlar. Kur'an-ı Kerim'in parça parça indirilmesi sahabenin ve Müslüman toplumunun gelişimi ve sorunlarıyla orantılı gerçekleşmiştir. Ortaya çıkan problemlerin çözümünde yeni indirilen ayetler sahabilerin karşılaştıkları problemleri çözmüştür. Böylelikle sahabilerin hayatlarına Kur'an-ı Kerim yön vermiştir. Sahabiler Kur'an-ı Kerim ile adeta bütünleşmişlerdir.

Hz. Peygamber (s.a.v.) gelen ayetleri, vahiy kâtiplerine yazdırdıktan sonra şifahi olarak Mekke ve Medine toplumuna tebliğ etmiş ve namazlarda okumuştur.

BİLİYOR MUSUNUZ?

Zeyd b. Sabit (r.a.), Hz Ali (r.a.), Hz. Osman (r.a.), Ubey b. Kab (r.a.), Abdullah b. Sa'd b. Ebi Serh (r.a.), Muaviye b. Ebi Sufyan (r.a.), Erkam b. Ebi'l-Erkam (r.a.) sahabeden bazı vahiy katipleridir.

(İbn-i Hişam, es-Sîre, C 1, s. 367-370.)

Sahabilerin Hayatında Kur'an-ı Kerim'in Yeri

Kur'an-ı Kerim okumak, onu öğrenmek ve öğretmek önemli bir ibadet kabul edilmiştir. Peygamberimiz (s.a.v.); *"Sizin en hayırlınız, Kur'an-ı öğrenip öğretendir."*[24] buyurarak inananları Kur'an-ı Kerim okumaya teşvik etmiştir. Kur'an'ı Kerim sahabenin hayatında önemli bir yer tutmakta idi. Bu sebeple sahabiler zamanlarının çoğunu Kur'an-ı Kerim okumakla geçirmişlerdir. Kur'an'ın bir anlamı da okumaktır.[25]

Görsel 2.6: Sahabeden günümüze Kur'an okumak, Müslümanların önemle üzerinde durdukları ibadetlerden biridir.

24. Buhârî, Fezailu'l-Kuran, 21.
25. İsmail Cerrahoğlu, Usulu't-Tefsir, s. 28.

Görsel 2.7: Kur'an-ı Kerim'i okumak ve anlamak her zaman önemlidir.

Kur'an-ı Kerim, sahabenin günlük hayatında kullandıkları dil ile indirilmiştir. Bu nedenle sahabe, Kur'an-ı Kerim'i anlama ve ayetler üzerinde düşünmede büyük bir imkâna sahipti. Onlar *"Ezberinde Kur'an'dan bir şey olmayan kimse harap bir eve benzer."* [26] uyarısı üzerine ayetleri ezberlemek, ezberden okumak ve manalarını anlamak için çaba gösteriyorlardı.

Mekke'den uzak olan Müslüman topluluklara Hz. Peygamber (s.a.v.) bir öğretici göndermiştir.[27] Örneğin Mekke Dönemi'nde Akabe Biatı'ndan sonra Müslüman olan Medineli Müslümanlara sahabilerden Mus'ab b.Umeyr'i (r.a.) göndermiştir.

Kur'an-ı Kerim'in yazılması, başkalarına öğretilmesi, ezberlenmesi sahabilerin başlıca görevleri arasında yer almıştır. Sahabiler Kur'an-ı Kerim'i okuma ve ezberlemenin yanı sıra onu anlama, ayetler üzerinde düşünme ve emirlerine uygun hareket etmeye de özen göstermişlerdir. Çünkü Kur'an-ı Kerim'i anlayarak okumak, üzerinde düşünmek Allah (c.c.) tarafından istenmiştir.

"Bu Kur'an, âyetlerini düşünsünler ve akıl sahipleri öğüt alsınlar diye sana indirdiğimiz mübarek (kutlu, feyz kaynağı) bir kitaptır."[28]

DÜŞÜNELİM-YORUMLAYALIM

KUR'AN'I ANLADIKÇA

Yaratan hakkı için, insanla barışırsın;
Kibir dağından iner, ummâna karışırsın;
Hâk yolunda rütbesiz, isimsiz yarışırsın;
Sevgiyle tanışırsın, Kur'ân'ı anladıkça...
Kanayan bir yarayı, görmeden geçemezsin;
İnsanın bedelini, servetle biçemezsin;
Kavrulsan da, bir yudum haramdan içemezsin;
Kula el açamazsın, Kur'ân'ı anladıkça...

(Cengiz Numanoğlu, Şuur, s. 334.)

Şiirden faydalanarak Kur'an-ı Kerim'i okuma ve anlamanın insanlara kazandırdıklarını arkadaşlarınızla paylaşınız.

Mekke Dönemi'nde gerek Hz. Peygamber (s.a.v.) gerekse ilk Müslümanlar müşriklerin baskı ve zulümleri sebebiyle Mescid-i Haram'da rahat hareket edememiş ve toplu hâlde ibadet yapamamıştır. Hem bu ihtiyacın karşılanabilmesi hem de nazil olan Kur'an-ı Kerim ayetlerinin ilk

26. Ahmed b. Hanbel, Müsned, C 1, s. 223.
27. bk. İbn-i Hişam, es-Sîre, C 2, s. 43-46.
28. Sâd suresi, 29. ayet.

Müslümanlara duyurulması ve onlara dinin emirlerinin öğretilebilmesi için yeni bir mekâna ihtiyaç duyulmuştur. İlk Müslümanlardan ve sahabenin seçkinlerinden Erkam b. Ebi'l Erkam (r.a), bu görevi yerine getirmek için evini Hz. Peygamber'in (s.a.v.) emrine vermiştir. Safa Tepesi eteklerinde bulunan bu eve **Dârülerkam** adı verilmiştir.

Hz. Peygamber (s.a.v.) Dârülerkam'ı kendisine merkez yapmış, bu mekanda ashabına dinî bilgiler öğretmiş, Kur'an-ı Kerim okumuş ve namaz kıldırmıştır. Nitekim Mekke Dönemi'nde indirilen ayetlerin büyük bir kısmı Müslümanlara Dârülerkam'da duyurulmuştur. Bu evin en önemli özelliği gerek Mekkeli gerekse dışardan gelen kişilere İslamı tebliğ etme mekanı olmasıdır. Erkam b. Ebi'l-Erkam (r.a), Hz. Peygamber'in (s.a.v.) vahiy kâtipleri arasında yer almıştır. O aynı zamanda Medine Dönemi'nde Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından zekât memuru olarak da görevlendirilmiştir.

4. Sahabenin Peygamber Efendimize ve Sünnetine Bağlılığı

Peygamber Efendimiz İslam'ı tebliğ etmesi kendisine bildirildiği ilk günden itibaren kadın erkek, genç ihtiyar, zengin fakir, müşrik ehl-i kitap ayrımı yapmadan herkesi İslam'a davet ediyordu. Sahabiler de Efendimiz'in (s.a.v.) bu metodunu benimsemiş ve dini yaymak için çaba göstermişlerdir.

İslam Dininin İkinci Kaynağı Sünnet

DÜŞÜNELİM-YORUMLAYALIM

MOHAMET (MUHAMMET)

Allah benim adımı andı! Bundan emin olun
Topraktan insan, nurdan bir peygamberim.
İsa'nın getirdiği dini tamamlamaya geldim.
Ashabım, ben sabır taşıyım, İsa tatlı dilliydi.
"Ben artık kalkamıyorum, dedi, Ebu Bekir'e
Kitabı alıp yanına, sen kıldıracaksın namazı."
Eşi Aişe de o sırada cemaatin arkasındaydı
Ebu Bekir okuyor, Muhammed ise dinliyordu.

(Victor Hugo, L'an Neuf del'Hegire La Legende des Siecles, pp. 59-65'ten yazarlar tarafından tercüme edilerek alınmıştır.)

Yukarıdaki şiirde sahabenin peygamberimize bağlılığı ile ilgili anlatılmak istenen nedir? Arkadaşlarınızla paylaşınız.

İslam dininin ana kaynağı Kur'an-ı Kerim ve sünnettir. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) Veda Haccı'nda insanlara yaptığı konuşmada, *"Ey insanlar! Size öyle iki şey bırakıyorum ki onlara sarılırsanız hiçbir zaman sapkınlığa düşmezsiniz. Allah'ın Kitabı (Kur'an) ve Peygamber'inin sünnetidir (uygulaması)."*[29] buyurmuştur.

Sünnet; izlenen yol, yöntem, örnek alınan uygulama, örf ve gelenek manalarına gelmektedir. Hz. Peygamberin (s.a.v) söz, fiil ve takrirlerinin bütünüdür. Sünnetin çoğulu ise sünendir. Müslü-

29. Mâlik b. Enes, Muvatta, Kader, 3.

manların uymasında maddi ve manevi faydalar elde edeceği, terk ettiğinde ise zararlar göreceği; Peygamberimizin (s.a.v.) söz, fiil ve takrirleridir. Sünnete **farz-ı nebevi** de denir.[30] Sünnetin Müslümanlar için önemli bir kaynak olduğu Kur'an-ı Kerim ayetlerinde şöyle dile getirilmiştir:

"Kim peygambere itaat ederse, Allah'a itaat etmiş olur. Kim yüz çevirirse (bilsin ki) biz seni onlara bekçi göndermedik."[31]

"Allah'ın, (fethedilen) memleketlerin ahalisinden savaşılmaksızın peygamberine kazandırdığı mallar; Allah'a, peygambere, onun yakınlarına, yetimlere, yoksullara ve yolda kalmışlara aittir. O mallar, içinizden yalnız zenginler arasında dolaşan bir servet (ve güç) haline gelmesin diye (Allah böyle hükmetmiştir). Peygamber size ne verdiyse onu alın, neyi de size yasak ettiyse ondan vazgeçin. Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz, Allah'ın azabı çetindir."[32]

Âl-i İmrân suresi 31. ayette sünnetin ikinci kaynak olduğu dile getirilmiştir. **"De ki: 'Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyun ki Allah da sizi sevsin ve günahlarınızı bağışlasın.' Allah çok bağışlayıcı, çok esirgeyicidir."**

DÜŞÜNELİM-TARTIŞALIM

Hz. Aişe (r.a.) validemiz anlatıyor: Hz. Peygamber (s.a.v.) buyurdu ki: "Kim şu dine (İslama) uymayan bir şey uyduracak olursa, bu kabul edilmez"

(Buhârî, İ'tisam, 5; Müslim, Akdiye, 18.)

Yukarıda hadis-i şerife göre Peygamberimizin (s.a.v.) sünnetine bağlılığın önemini arkadaşlarınızla tartışınız.

Peygamberimizden (s.a.v.) geliş şekline göre sünnet; kavli (sözlü), fiili (davranış) ve takriri (onaylayıcı) olmak üzere üçe ayrılır:

- **Kavlî Sünnet:** Peygamberimizin (s.a.v.) çeşitli sebeplerle söylediği sözlerdir. Söz gelimi *"Ameller ancak niyetlere göredir. Herkese niyetinin karşılığı vardır..."*[33]
- **Fiilî Sünnet:** Peygamberimizin (s.a.v.) davranışlarıdır. Onun namaz kılmasını, oruç tutmasını, hacca gitmesini fiilî sünnete örnek verebiliriz. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) *"Ben namazı nasıl kılıyorsam, siz de öyle kılın."*[34] demesi ve kendi kıldığı gibi namaz kılınmasını istemesi fiilî sünnete örnek gösterilebilir. Ayrıca Hz. Peygamber'in (s.a.v.) savaşlarda yapmış olduğu işler de fiilî sünnete girer. Sahabede Peygamberimizin (s.a.v.) kavlî ve fiilî sünnetlerini hayatlarına uygulayarak yaşamışlardır.

30. bk. İsmail Lütfü Çakan, Hadis Usulü, s. 25-26.
31. Nisâ suresi, 80. ayet.
32. Haşr suresi, 7. ayet.
33. Buhârî, Vahiy, 1; bk. Müslim, İmare, 45.
34. Buhârî, Ezan, 18.

• **Takrirî Sünnet:** Peygamberimizin (s.a.v.) işittiği veya gördüğü bir işe karşı çıkmadan onu kabul etmesidir. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v.) bir işin yapıldığını gördüğü veya işittiği hâlde onu reddetmemiş ve susmuşsa bu durum onun bu işi tasvip ve kabul ettiği anlamına gelir. Örneğin bir gün Hz. Peygamber (s.a.v.) kabir başında ağlayan bir kadına rastlar. Ona: "Allah'tan kork ve sabret!" der. Kadın, Hz. Peygamber'i (s.a.v.) tanımadan, *"Benim başıma gelen senin başına gelmediği için beni anlayamazsın!"* diye cevap verir. Daha sonra onun Allah'ın (c.c.) elçisi olduğunu öğrenince de evine giderek özür diler. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.), şöyle buyurur: *"Asıl sabır, olayla ilk karşılaşmada gösterilen sabırdır."* [35] Burada Peygamberimizin (s.a.v.) kabir ziyaretine ses çıkarmadığı görülmektedir. Bu, erkekler gibi kadınlar için de kabir ziyaretinin caiz olduğu sahabenin de bunu örnek aldığı anlaşılmaktadır.

DÜŞÜNELİM-YORUMLAYALIM

Mikdam b. Ma'dikerib el-Kindi (r.a.) Resulullah'ın (s.a.v.) şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir. " Şunu kesin olarak biliniz ki bana Kur'an ve onunla beraber onun bir benzeri (sünnet) daha verilmiştir. Karnı tok bir halde rahat koltuğuna oturarak 'Şu Kur'an'a sarılın; Onda neyi helal görürseniz onu helal, neyi haram görürseniz onu da haram kabul ediniz.' diyecek bazı kimselerin gelmesi yakındır. Şüphesiz ki Allah Resulünün haram kıldığı şey de Allah'nı haram kıldığı gibidir.''

(İbn-i Mace, Mukaddime, 2.)

Hz. Peygamber'in (s.a.v.), sünnete uyma konusunda bize uyarısı neler olabilir? Yorumlayınız.

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sünnetinin Allah'ın (c.c.) hükmü gibi bağlayıcı olduğu ve bunlara dayanan bir hükme karşı gelmenin yanlış olduğu Ahzâb suresi 36. ayette şöyle dile getirilmiştir. **"Allah ve Resûlü bir iş hakkında hüküm verdikleri zaman, hiçbir mü'min erkek ve hiçbir mü'min kadın için kendi işleri konusunda tercih kullanma hakları yoktur. Kim Allah'a ve Resülüne karşı gelirse şüphesiz ki o apaçık bir şekilde sapmıştır."**

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) emrine aykırı davranmanın sonuçlarına Nûr suresi 63. ayette şöyle yer verilir: **"(Ey inananlar!) Peygamberin (sizi) çağırmasını aranızda birbirinizi çağırmanız gibi tutmayın. İçinizden biribirini siper ederek sıvışıp gidenleri Allah gerçekten bilir. Artık onun emrine muhalefet edenler, başlarına bir belânın gelmesinden veya elem dolu bir azaba uğramaktan sakınsınlar.."**

Hz. Peygamber (s.a.v.) hayatta iken olduğu gibi vefatından sonra da sahabiler onun emir ve yasaklarına uymuş, helal dediğini helal, haram dediğini haram kabul etmişlerdir.

Nitekim Muaz b. Cebel (r.a.) Yemen'e vali olarak giderken orada Allah'ın (c.c.) kitabı ile hüküm vereceğini, bunda bulamazsa Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sünnetine başvuracağını belirtmiştir. Başka bir örnekte ise Hz Ebu Bekir (r.a.), bir olay hakkında bildiği bir hadis yoksa bunu sahabeye danışır, o konuda bir hadis bilenin olup olmadığını öğrenmeye çalışırdı. Hz. Ömer (r.a.) ve diğer sahabenin metodu da böyle olmuştur.[36]

35. Buhârî, Cenâiz, 31.
36. bk. Ebû Dâvûd, Akdiye, 11.

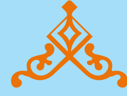
Nisâ suresi 113. ayette, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Allah'tan (c.c.) vahiy alarak konuştuğu belirtilmiştir. **"Allah'ın sana lütfu ve esirgemesi olmasaydı onlardan bir güruh seni yanıltmaya yeltenmişti; hâlbuki onlar ancak kendilerini saptırırlar, sana hiçbir zarar veremezler. Allah sana kitabı ve hikmeti indirmiş, bilmediğini sana öğretmiştir. Sana Allah'ın lütfu gerçekten büyük olmuştur."**

5. Sahabenin Peygamberimizle İletişimi

Hz. Muhammed (s.a.v.) ile olmak, İslam'ı onun önderliğinde yaşamak, günü paylaşmak, onunla sevinmek, üzülmek, gülmek, ağlamak, gerçekleri ondan öğrenmek ve ona uymak sahabe için bir ayrıcalık olmuştur.[37]

Sahabe ve Sıddıkiyet

Sahabenin Peygamberimiz (s.a.v.) ile iletişimi sıddıkiyet ilkesinde olmuştur. İsrâ ve Mirac olayını sahabenin ağzından duyan ve Hz. Peygamber'in (s.a.v.) anlattıklarını akıllarına sığdıramayan müşriklerden bazıları Hz. Ebu Bekir'e (r.a.) koşup "Ey Ebu Bekir, haberin var mı? Senin arkadaşın dün gece Beyt-i Makdis'e, Kudüs'e gittiğini, orada namaz kılıp Mekke'ye döndüğünü söylüyor." derler. Hz. Ebu Bekir (r.a.) ise hiç tereddüt etmeden, "Sizin aklınız almıyor, onu yalanlıyorsunuz, öyle mi? Yemin ederim ki eğer bunları o söylüyorsa doğrudur." der. Hz. Ebu Bekir'in (r.a.) bu sözü vahiy öncelikli düşünme ve yaşamanın çok çarpıcı bir örneğidir. Sonucu ise dost olmanın en son noktasıdır. Nitekim gelip olayı bir de bizzat Hz. Peygamber'den (s.a.v.) dinleyen ve duyduğu her cümleden sonra "Doğru söyledin." diye tasdik eden Hz. Ebu Bekir'e Hz. Peygamber (s.a.v.) sen sıddıksın iltifatında bulunmuştur.[38]
Sıddıklar Kur'an-ı Kerim'de övülmüştür.

Sıddık

Hiçbir zaman yalan söylemeyen ve yerine getiremeyeceği sözü vermeyen, sözünde duran, doğrulayan anlamına gelir.

(Dini Terimler Sözlüğü, s. 330.)

DÜŞÜNELİM-YORUMLAYALIM

Muhammed, Allah'ın Resûlü'dür. Onunla beraber olanlar, inkarcılara karşı çetin, birbirlerine karşı da merhametlidirler...

(Fetih suresi, 29. ayet.)

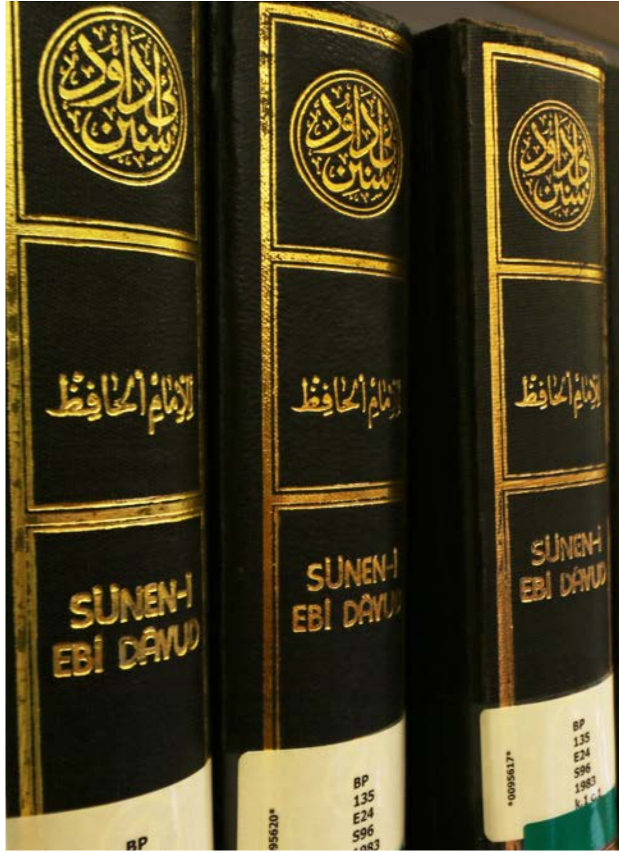
Yukarıda verilen ayet üzerinde düşünerek arkadaşlarınızla yorumlayınız.

Sahabe neslinin karakterini ayrıcalığını belirleyen özelliklerden biri de sünnete uymaktı. Onlar Cahiliye Dönemi'nde yaptıkları tüm yanlışlardan, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sünnetine uyarak dönmüşler, İslam'ın getirmiş olduğu güzelliklerle birlikte yaşayışlarını değiştirmişlerdir.

37. bk. Aynur Uraler, Sahabe Uygulaması Olarak Sünnete Bağlılık, s. 153-297.
38. İbn-i Hişam, es-Sîre, C 2, s. 39.

Sahabiler Hz. Peygamber (s.a.v.) hayatta iken nasıl onu örnek almış ve rehber olarak tanımışlarsa Refik-i A'lâya (Allah c.c.) ulaşmasından sonra da miras bıraktığı sünnet-i seniyyesini bir hayat ölçüsü olarak devam ettirmişlerdir. Bu da Müslümanca yaşamadır ki bunun anlamı İslam'ın sosyal hayata yansıması demektir. Sahabe nesli bunu Hz. Peygamber (s.a.v.) örneğinde görmüş, onun yorumuyla dinî kimlik ve kişiliğini bulmuştur.

Sahabe için sünnet tartışmaya mahal vermeyecek derecede sağlam bir kaynaktı. Örneğin sahabenin birçok soruya "Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle yapardı." diye cevap vermeleri sünnetin hem kendileri hem de tüm Müslümanlar için tartışılmaz ve bağlayıcı bir delil olduğunun ispatıdır. Meseleleri çözmede onlar önce Kur'an-ı Kerim'e sonra da Peygamber Efendimizin (s.a.v.) sünnetine başvurmakta, ayet ve hadisleri hayat tarzı olarak kabul etmekteydiler. Onlar, Allah'tan (c.c.) gelen mesajlara Hz. Peygamber'in (s.a.v.) inandığı gibi inanan, bilgilerini de Kur'an ve sünnet ekseninde pratiğe dönüştüren nesildir. Gerçekten İslam dini, inanmayı ve dinin hükümlerini tatbik etmeyi gerektirir. Bu konuda Peygamberimizin (s.a.v.) *"...Bende senin için bir örnek yok mu?"* sözü sünnetin pratiğe dökülmesinin gereğini vurgulamaktadır.[39]

Görsel 2.8: Sünnet her zaman, Kur'an-ı Kerim'deki hükmün aynısını getirir.

Ebû Mes'ûd el-Bedrî (r.a.) demiştir ki: "Sadaka ayeti nazil olduğunda Resûlullah (s.a.v.) bize sadaka vermeyi emrettiği sıralarda sadaka vermeye kudreti olmayan herhangi birimiz çarşıya gider ve arkasında ücretle yük çekerek iki avuç hurma kazanır ve bu kazancından sadaka verirdi."[40] Sahabe, Peygamberimizle (s.a.v.) sosyal ilişkilerde beşeriyet sınırları içinde iletişim kurardı.

"Onların mallarından, onları kendisiyle arındıracağın ve temizleyeceğin bir sadaka (zekat) al ve onlara dua et. Çünkü senin duan onlar için sükûnettir (Onların kalplerini yatıştırır.) Allah hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir."

(Tevbe suresi, 103. ayet.)

39. Ahmed b. Hanbel, Müsned, C 6, 226.
40. Buhârî, el-icare, 3-152.

DÜŞÜNELİM-TARTIŞALIM

Hz. Peygamber (s.a.v.) Veda Haccı esnasında "Burada bulunanlar, sözlerimi bulunmayanlara iletsin!" buyurmuştur.

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) bu emri onun sahabeyle iletişimi açısından arkadaşlarınızla tartışınız.

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) meclislerinde sıkça yer alır, onu kendi içlerinden biri olarak görür, düşüncelerini ve isteklerini rahatlıkla dile getirirlerdi. Sahabilerin hayat tarzı bunun şahididir. Onlar günlük işlerinden devletler arası ilişkilere varıncaya kadar pratik hayatta bu yolu izlemişlerdir. Söz gelimi Bedir'de savaş konumuyla ilgili olarak Hubab b. Münzir'le (r.a.) Hz. Peygamber (s.a.v.) arasında şu konuşma geçer.

Hubab b. Münzir (r.a.):

- Ey Allah'ın Resulü, bu yeri siz kendi görüşünüze göre mi belirlediniz, yoksa Allah (c.c.) mı böyle istedi?

Peygamberimiz (s.a.v.):

- Kendi görüşümle belirledim.

Hubab b. Münzir (r.a.):

- Öyleyse bu yer harp için uygun değil. Bir kere suya en yakın yerde olmalıyız. Diğer kuyuları iptal ederiz. Biz su içebiliriz, onlar (Mekkeli müşrikler) su içemez.[41]

BİLİYOR MUSUNUZ?

Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde Mescid-i Nebi'de bulunan Suffe'de ilmî sohbetler yapılırdı. Suffe, temel olarak kalacak yeri olmayanların barındığı yer olduğu kadar, Müslümanların kaynaşmasını sağlayan özelliğe de sahipti. Suffe'de Kur'an-ı Kerim, dinî bilgiler ve okuma yazma öğretiminin yanında toplumu ilgilendiren konularda bilgi alışverişinde bulunulurdu. Burada bir kısmı devamlı, bir kısmı da geçici olarak kalan sahabilere **Ashab-ı Suffe** ismi verilmiştir. İslam medeniyetindeki medrese kurumunun çekirdeği Suffe olmuştur.

bk. Mustafa Baktır, "Suffe", DİA, C 37, s. 469-470.

Sahabe sohbetinin özünü Resul-i Ekrem (s.a.v.) oluşturmuştur. İslam adına ortaya konan her güzelliğin ilk gerçekleştiricileri olan sahabiler, sonraki Müslüman toplumların doğru yolu bulmalarına öncülük etmişlerdir. Peygamber Efendimizin (s.a.v.) sözlerini ve davranışlarını aktararak nasıl davranılması gerektiğini bizlere öğretmişlerdir.

41. İbn-i Sa'd, Tabakâtü'l-kübrâ, C 2, s. 15 ve C 3, s. 567.

SIRA SİZDE

"Hepiniz çobansınız ve hepiniz sorumluluk taşımaktasınız."

(Buhârî, Cuma, 11.)

Hz. Peygamber (s.a.v.) hepiniz çobansınız uyarısı ile sahabeye neyi hatırlatmıştır?

Sahabenin Peygamberle İletişiminde Sevgi ve Saygı

Sahabenin Hz. Peygamber (s.a.v.) ile iletişimi istişare temellidir. Sahabe, Hz. Peygamber'e (s.a.v.) ibadet, iman, sağlık, sosyal ilişkiler ve ahiret konularında sorular sormuşlar, ondan cevap almışlardır. Örneğin Resulullah (s.a.v.) bir gün İslam hakkında; "Bana öyle bir söz söyle ki, onu senden sonra hiç kimseye sormayayım." diyen kişiye; "Allah'a inandım de, sonra da dosdoğru ol." demiştir."[42] Hz. Peygamber (s.a.v.) iletişimde muhatabının psikolojik durumunu göz önüne alırdı.

DÜŞÜNELİM-TARTIŞALIM

Bir gün asabi bir adam mescide gelerek Peygamberimizden (s.a.v.) yardım ister. Peygamberimiz (s.a.v.) ona bir şeyler verir, sonra da sorar.

- Memnun oldun mu?

Adam pek memnun olmaz. Peygamberimiz (s.a.v.) biraz daha yardımda bulunur. Adamda yine gözle görülür bir memnuniyet eseri olmaz. Hatta uygun olmayan sözler de söyler. Bunu duyan sahabe adamı ayıplar, azarlamak isterler. Ama buna engel olan Peygamberimiz (s.a.v.), gidip bir şeyler daha getirerek adama verir ve tekrar sorar.

- Şimdi memnun musun? Adam razı olur.

- Şimdi git ve kardeşlerine de memnun olduğunu anlat, diyen Peygamber Efendimiz (s.a.v.) sahabeye şöyle hitap eder: "Sizinle benim hâlim, devesini kaybeden adamın hâli gibidir. Ben devemin huyunu bilir, onu memnun ederek yakalarım. Ama siz devenin huyunu bilmediğinizden etrafını çevirir, ürküterek kaçırırsınız."

(M. Yusuf Kandehlevi, Hayât'üs-Sahabe Hadislerle Müslümanlık, C 3, s. 1156.)

Buna göre Hz. Muhammed'in (s.a.v.) diğer insanlarla ve sahabeyle iletişimi hakkında nasıl bir değerlendirme yapılabilir?

42. Müslim, İman, 13; bk. Tirmizî, Zühd, 61.

Sahabenin Peygamberimizle (s.a.v.) iletişimi sevgi ve saygıya dayanırdı. Bedir'de savaştan önce Peygamberimiz (s.a.v.) elinde bir okla İslam ordusunun saflarını düzeltirken Sevad b. Gazziyye (r.a.) adlı sahabenin safı bozduğunu ve biraz ileri çıktığını görür. Karnına okla dokunarak hizaya geçmesini ister. Bunun üzerine Sevad (r.a.): "Ya Resulallah canımı acıttın. Şüphesiz Allah (c.c.) seni hak ile gönderdi; hakkımı almama müsaade et." der. Peygamberimiz (s.a.v.) hakkını almasını ister. Sevad (r.a.) hakkından vazgeçerek, Peygamberimiz (s.a.v.) ile kucaklaşır. Hz. Peygamber (s.a.v.) niçin böyle yaptığını sorduğunda; "Ya Resulallah (s.a.v.)! Görüyorsun, savaşta şehit düşmekten emin olmadığım için son kez kucaklaşmak istedim." der. Hz. Peygamber (s.a.v.) de ona hayır dileğinde bulunur.[43]

6. Bir Sahabi Tanıyorum: Abdullah b. Mes'ud (r.a.)

Abdullah b. Mes'ud (r.a.) ilk Müslümanlardan ve ashab-ı kiramın ilim ve fazilet bakımından önde gelenlerindendir. Künyesi Ebu Abdurrahman'dır. Müslüman olduğu günden itibaren Hz. Peygamber'in (s.a.v.) yanından ayrılmamış ve ona hizmetten zevk almıştır.

Abdullah b. Mes'ud (r.a.) kısa boylu, zayıf ve esmer bir şahsiyetti. Saçlarını uzatır, temiz ve güzel giyinmeyi severdi. Ayrıca onun son derece mütevazı bir kişiliğe sahip olduğu da bilinmekteydi.

Çocukluğu Ukbe b. Ebi Muayt'ın sürülerine çobanlık yaparak geçmiştir. Müslüman olduktan sonra, İslam düşmanlarından biri olan Ukbe b. Ebi Muayt'ın yanından ayrılmış ve kendini dine ve Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hizmetine adamıştır.

Mekke'de diğer Müslümanlar gibi o da müşriklerin eziyet ve işkencelerine maruz kalmış ve bundan kurtulmak için Habeşistan'a hicret etmiştir.

Abdullah b. Mes'ud (r.a.) İslamiyet'i seçtiğinde Müslümanların sayısı azdı. Açıktan Kur'an-ı Kerim'i okuyamaz ve Kâbe'de namaz kılamazlardı. Abdullah b. Mes'ud (r.a.) bu duruma bir son vermek istedi. Bazı Müslümanların karşı çıkmasına aldırış etmeden müşriklerin ileri gelenlerinin Kâbe çevresinde toplu hâlde bulundukları bir sırada yüksek sesle Kur'an-ı Kerim okumaya başladı. Böylece Resul-i Ekrem'den (s.a.v.) sonra Kâbe'de açıktan Kur'an-ı Kerim'i okuyan ilk sahabidir. Aynı zamanda Medine'ye ilk hicret eden sahabiler arasında yer aldı.[44]

Abdullah b. Mes'ud'a (r.a.) Hicret'ten sonra Medine'de Mescid-i Nebi'nin arka tarafında annesiyle oturması için bir ev verilmiş, ayrıca Resûlullah'ın (s.a.v.) evine rahatça girip çıkması için de müsaade edilmiştir. Bu sayede kendisini Resûlullah'ın (s.a.v.) hizmetine adamış, onun hayat tarzını, ahlak ve tavırlarını örnek almaya özen göstermiştir.

Hz. Muhammed'in (s.a.v.) vefatından sonra meydana gelen Ridde Savaşları'nda Medine'nin savunulması ve stratejik noktaların korunması maksadıyla Hz. Ebu Bekir (r.a.) tarafından seçilenler arasında o da yer almıştır.

Abdullah b. Mes'ud (r.a.) siyasi ve idari alanlardaki faaliyetlerinden çok İslami ilimlerin kuruluşundaki çalışmalarıyla ön plana çıkmıştır. Irak Tefsir Mektebi'nin temelini atarak Kur'an ilimlerine önemli hizmetler yapmıştır. Irak Mektebi fıkha olduğu gibi tefsire de önem vermiş ve bu ilimleri daha sonraki nesillere aktaran birçok değerli âlim yetiştirmiştir.

Kendisini tamamıyla ilmi faaliyetlere vermesinden dolayı onun yetiştirdiği talebeler sayı ve kalite bakımından oldukça üstündür. Irak fıkıh mektebinin en önemli iki vasfını teşkil eden "nassın bulunmadığı yerde rey ve kıyasa başvurulması" ilkesi ile "sahih olduğu kesin olarak bilinmeyen hadislerin yerine içtihadın tercih edilmesi" esası temelde Abdullah b. Mes'ud'un (r.a.) düşünce

43. Taberî Tarihi, C 2, s. 446-447.
44. bk. Buhârî, Fezailü'l-Kur'an, 8.

tarzına dayanmaktadır. O bu konuda şöyle demiştir: "Sizden hüküm verme durumunda olan kimse önce Allah'ın Kitabına baksın, aradığı orada yoksa Resulünün hükmüne başvursun; bunların her ikisinde de yoksa salihlerin hükmettiği ile hüküm versin. Şayet bunların hiçbirinde bir hüküm bulamıyorsa kendi görüşüne başvursun. Bunu da beceremiyorsa hüküm vermekten vazgeçsin."[45]

Kûfe'de kadılık da yapan Abdullah b. Mes'ud (r.a.) resmi vazifesi yanında ilmi faaliyetlerde de bulunmuştur. Hz. Osman (r.a.) tarafından Medine'ye çağrılan Abdullah b. Mes'ud (r.a.), Medine'de bir süre kaldıktan sonra hastalanmış ve altmış yaşını geçmiş olarak vefat etmiştir.[46]

7. Hadisten Hayata

عَنْ عَبْدِاللّٰهِ بْنِ عَمْرُو رَضِىَ اللّٰهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّ اللّٰهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ قَالَ:" اَ لْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ النَّاسُ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ . "

Abdullah b. Amr'den (r.a.) Peygamberimizin (s.a.v.) şöyle söylediği rivayet edilmiştir:
"Müslüman, dilinden ve elinden insanların selamette kaldığı kimsedir. "

(Buhârî, İman, 4,5; Rikak, 26.)

İslamiyet'in amacı, kişi ve toplum olarak insanlar arasındaki huzur ve güveni yerleştirmektir. İslam'ın hangi hükmüne bakılırsa bakılsın bu hedefe yönelik olduğu görülür. Güven ve emniyeti ortadan kaldıran her hareket İslami hükümlere karşıdır.

Müslüman, Müslümanların dilinden ve elinden emniyette olduğu kimsedir. Mümin ise toplumda yaşayan herkesin can ve malı konusunda emin olduğu kişidir.[47] Peygamberimizin (s.a.v) emin olma kavramını zikretmesi dikkat çekicidir. Zira o kendisine vahiy gelmeden emin sıfatı ile tanınmıştır. Hadis-i Şerifte insanı diğer insanlara güvenilir hale getirecek dil ve el gibi iki önemli organımız öne çıkarılmıştır. Dil düşüncenin dışarıya yansıtılmasına yarar. İnsanlar arasında iletişimi sağlayan köprüdür. El ise gücü temsil eder. Kişi güzel bir sözle bir insanın gönlüne girebilir. Sevgi ve saygı ile insanlara yardım elini uzatabilir. İyi veya kötü davranışı insan kendi iradesiyle gerçekleştirir.

Kişinin Allah'ın (c.c) hakları yanında insan hakkını da gözetmesi gerekir. Kişi elini ve dilini iyilikte kullanırsa bunu gerçekleştirebilir. Ayrıca burada kişinin dilini ve elini kötülükte kullanmasını engellemeye yönelik bir uyarı bulunmaktadır. Özetle anlatılmak istenen dil ve elin insan hayatında etkili olduğudur. Sahabe, yukarıdaki hadiste belirtildiği gibi Peygamberimizin (s.a.v.) koyduğu ölçüler doğrultusunda yaşamıştır. Onların İslam'ı yaşamadaki samimiyeti tüm Müslümanlar için örnek olmuştur.

45. İbn Kayyim el-Cevziyye, İ'lâmü'l-Muvakkı'în, C 1, s. 63.
46. bk. İsmail Cerrahoğlu, "Abdullah b. Mes'ud", DİA, C 1, s. 117.
47. A. Himmet Berki, 250 Hadis Terceme ve İzahı, s. 83.

OKUMA PARÇASI

ZEYD B. HARİSE

Aslen Yemenli olan Zeyd b. Harise (r.a.), sekiz yaşındayken bir gün annesi Sa'da ile Benî Ma'n'daki akrabalarını ziyaret etmek üzere yola çıkmış, yolda Benî Kayn kabilesi mensupları tarafından kaçırılarak esir edilmiştir.[1]

Zeyd'in küçük bileklerine zincir vurulur ve Mekke'ye doğru yolculuk başlar. Aç ve susuz geçen zorlu bir yolculuktan sonra Mekke'deki Ukaz Panayırı'na ulaşırlar. Zeyd, köle olarak satışa çıkarılır. Hz. Hatice'nin (r.a.) yeğeni, pazarlıklar sonucu Zeyd'i satın alarak halasına hediye eder. Hz. Hatice (r.a.) de çocuğu Peygamberimizin (s.a.v.) hizmetine verir.

Aradan uzun yıllar geçer Zeyd (r.a.) bir delikanlı olur. Zeyd'in (r.a.) babası, oğlunun hasretiyle yanmakta ve diyar diyar evladını aramaktadır. Çocuğunun Mekke'de olduğu haberini alır almaz yollara düşer ve Hz. Muhammed'i (s.a.v.) bulur. Huzuruna çıkar ve fidyesini ödeyerek oğlunu almak ister. Hz. Muhammed (s.a.v.), "Zeyd (r.a.) gidip gitmemekte serbesttir, bunun için de fidyeye gerek yoktur. Zeyd'in (r.a.) kendisine soralım, kalmak isterse onu sana vermem çünkü beni tercih edeni bırakmam." der. Zeyd'in babası bu öneriyi beğenir çünkü Zeyd'in (r.a.) kendisini seçeceğine emindir. Hz. Peygamber (s.a.v.), Zeyd'i (r.a.) çağırtır ve "Bunları tanıyor musun?" diye sorar. Zeyd (r.a.), "Babam ve amcam." der. Durum kendisine anlatılır ve tercihi sorulur. Zeyd (r.a.), babasına "Bu şahısta öyle şeyler gördüm ki ondan ayrılamam." der. Babasının "Özgürlüğü, babanı, akrabalarını ve aşiretini bırakıp esirliği mi tercih ediyorsun?" uyarısı da Zeyd'in (r.a.) kararını değiştiremez.

Hz. Peygamber (s.a.v.), Zeyd'in (r.a.) elinden tutar ve Kâbe'ye yönelir. Oradakilere, "Ey insanlar! Bilmiş olun ki ben Zeyd'i (r.a.) evlat edindim. O benim vârisimdir, ben de onun vârisiyim."[2] der.

(Sahih-i Müslim'den yazarlar tarafından uyarlanmıştır.)

1. İbn-i Sa'd, et-Tabakat, C 3, s. 40-47.
2. bk. Müslim, Fedâilü's-Sahabe, 62; bk. Buhârî, Tefsiru Sureti'l-Ahzab, 2.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

A) Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere doğru sözcükleri yazınız.

1. Davet etmek anlamına da gelen .... peygamberlerin Allah’tan (c.c.) aldıkları emir ve kanunları insanlara aynen bildirmeleridir. Peygamberimizin (s.a.v.) sahabeden seçerek gönderdiği davetçilere .... denir. Doğru yolu kararlılıkla benimsemek anlamına gelen .... akli ve manevi alanda içe yönelik bir faaliyet olarak Müslümanların dinî görevlerini yerine getirmesine katkıda bulunmaktır.

B) Aşağıdaki tabloda verilen kavram ve tanımları eşleştirerek doğru harfi parantez içine yazınız.

2.

Harf	*Tanımlar*	*Kavramlar*
a	İnsanın kendisine verilen malların şükrünün bir göstergesi olarak Allah’ın (c.c.) emrettiği yerlere harcama yapması.	1. ( ) Sıddık
b	Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından cennetlik oldukları müjdelenen on sahabe demektir.	2. ( ) İnfak
c	Hiçbir zaman yalan söylemeyen ve yerine getiremeyeceği sözü vermeyen, sözünde duran, doğrulayan demektir.	3. ( ) Aşere-i Mübeşşere

C) Aşağıda verilen açık uçlu soruların cevaplarını ilgi alanlara yazınız.

3. Sahabenin üstünlüklerinin önde gelen bir yönü de amelî (uygulayıcı) olmalarıdır. Onlar Allah‘tan (c.c.) gelen mesajlara Hz. Peygamber’in (s.a.v.) inandığı gibi inanan, bilgilerini de duyduk ve uyduk anlayışı içinde pratiğe dönüştüren nesildir. Şu bir gerçek ki din, inanmak (kabul) olduğu kadar aynı zamanda da pratiktir (amel). Peygamberimiz zaman zaman sahabeyi “Bende senin için bir örnek yok mu?“ diye uyarmıştır. *(İbn Hanbel, VI, 226.)*

Bu bilgide sahabe ile Hz. Peygamber’in (s.a.v.) hangi etkileşimi üzerinde durulmuştur? Sahabiler İslam dininin yayılmasında hangi temel ölçüler doğrultusunda hareket etmişlerdir? Yazınız.

....
....

4. Sahabiler zamanlarının çoğunu Kur'an-ı Kerim okumakla geçirmişlerdir. Kur'an-ı Kerim okumak, onu öğrenip öğretmek önemli bir ibadet kabul edilmiştir. Peygamberimiz (s.a.v.) "Sizin en hayırlınız, Kur'an-ı Kerim'i öğrenip öğretendir." buyurarak onları teşvik etmiştir. Kur'an-ı Kerim'in bir anlamı da okumaktır. *(Buhârî, Fedâilu'l-Kur'an, 21.)*

Bu bilgide sahabenin hangi önemli özelliği üzerinde durulmuş olabilir? Yazınız.

....
....
....
....
....

5. "Sizden biriniz kendi nefsi için sevip istediğini kardeşi için de istemezse imanı kemale ermez." *(Buhârî, İman, 7; Müslim, İman, 71.)*

Bu hadis-i şerifte Hz. Muhammed (s.a.v.) sahabenin nasıl davranmasını istemiştir? Bu davranışın insanlığa getireceği kazançlar neler olabilir? Yazınız.

....
....
....
....
....

6. Sahabe kelimesinin terim anlamı, Hz. Muhammed'e (s.a.v.) erişmiş, onun zamanında yaşamış, Müslüman olarak Hz. Peygamber'i (s.a.v.) çok kısa bir süre olsa da görmüş, onun sohbetinde bulunmuş ve yine Müslüman olarak ölmüş kimse demektir. *(Dinî Terimler Sözlüğü, s. 318.)*

Bu metne göre sahabe olma özellikleri nelerdir? Yazınız.

....
....
....
....
....

7. Hz. Peygamber (s.a.v.) Medine'ye gelen heyetler için Mescid-i Nebi'nin bitişiğindeki Suffe'yi, gerektiğinde de mescidin yanında kurulan çadırı misafirhane olarak kullanıyordu. ''Heyetler Sütunu'' adını taşıyan bir direğin önünde Hz. Peygamber (s.a.v.) heyet ve elçileri kabul ediyordu. Gelen heyetlerin burada kaldığı sürede kendisinin ve sahabinin uygulamalarını, yaşantılarını görmelerini sağlıyordu. *(İbn-i Sa'd, et-Tabakât, C 4, s. 346.)*

Hz. Peygamberin (s.a.v.) buradaki uygulamalarının amacı nedir? Yazınız.

....
....
....
....
....

8. Hz. Muhammed (s.a.v.) döneminde Ashab-ı Suffe’de sahabiler okuma yazmayı ve Kur’an-ı Kerim’i öğretiyorlardı. Bunlar arasında kadın öğretmenler de vardı. Şifa (r.a.), Hz. Muhammed’in (s.a.v.) eşlerinden Hz. Hafsa’ya (r.a.) okuma yazmayı öğretmiştir. Kadın sahabiler arasında yirmi fıkıhçının adı geçtiği bilinmektedir. *(İbrahim Sarıçam, Hz. Muham - med ve Evrensel Mesajı, s. 319.)*

Yukarıda verilenlerden hareketle kadın sahabilerin Hz. Peygamber Dönemi'nde eğitim hayatına katılımı hakkında düşüncelerinizi yazınız.

....

....

....

....

....

Ç) Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları okuyunuz ve doğru seçeneği işaretleyiniz.

9. Peygamberimiz (s.a.v.) ve onun kişiliği hakkında bildiklerimiz sahabenin tespit ettiği ve bize ilettiği bilgilerden ibarettir. Sahabe olmasaydı elimizde Kur’an-ı Kerim dışında Peygamberimiz (s.a.v.) hakkında güvenilir bir bilgi bulunmayacaktı.

Bu bilgiden hareketle,

I. İslamiyet’in yayılmasıyla ilgili tek başvuru kaynağının sahabiler olduğu,

II. Sahabenin Peygamberimizin (s.a.v.) kendisinden sonraki kuşaklara tanıtılmasında etkili olduğu,

III. Sahabenin İslamiyet’in yayılması dönemiyle ilgili temel kaynak oluşturduğu,

çıkarımlarından hangilerine ulaşılabilir?

A) Yalnız II

B) Yalnız III

C) I ve II

D) I ve III

E) II ve III

10. Davet mektuplarını taşıyan sahabilerin seçiminde Peygamberimizin (s.a.v.) ölçüsü aşağıdakilerden hangisi <u>olamaz?</u>

A) Ensardan seçilmeleri

B) Yabancı dil bilmeleri

C) Gidecekleri ülkeleri tanımaları

D) Okuma yazma bilmeleri

E) Diplomatik ilişkileri bilmeleri

11. Sahabe, Peygamberimizle (s.a.v.) sosyal ilişkilerde beşeriyet sınırları içinde iletişim kurardı. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) meclislerinde sıkça yer alır, Hz. Peygamber'i (s.a.v.) kendi içlerinden biri olarak görürler, düşüncelerini, isteklerini ona rahatlıkla dile getirirlerdi. Sahabilerin hayat tarzı bunun şahididir. Onlar günlük işlerinden devletler arası ilişkilere varıncaya kadar pratik hayatın her safhasında bu yolu izlemişlerdir.

Bu bilgiden hareketle aşağıdakilerden hangisine ulaşılamaz?

A) Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sahabiler için örnek oluşturması

B) İslam dininin tanıtılması ve yayılmasının yavaş olması

C) Sahabilerle Hz. Peygamber (s.a.v.) arasında güçlü bir iletişim olması

D) Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sahabilerin düşüncelerini rahat ifade edebilecekleri ortam sağlaması

E) Hz. Peygamber'in (s.a.v.) ilişkilerinde insani vasıflarını öne çıkarması

12 Peygamberimize (s.a.v.) ilk vahiy geldiğinde eşi Hz. Hatice (r.a.) onun tedirginliğini ve heyecanını şöyle yatıştırmaya çalışmıştır: "Allah (c.c.) seni hiçbir şekilde utandırmayacaktır. Çünkü sen akrabalarınla ilgilisin, onları ziyaret eder, onların hâl ve hatırlarını sorarsın. Borçluların borcunu ödersin. Fakirlere yardım edersin. Misafirlere ikramda bulunursun. Doğruları destekler ihtiyaç sahiplerinin ızdırabını dindirmeye çalışırsın.'' *(Buhârî, Bed'ül-Vahy 3.)*

Bu bilgide yol arkadaşlarının Hz. Peygamber'e (s.a.v.) bakışıyla ilgili olarak aşağıdakilerden hangisine ulaşılamaz?

A) Cesurluğu

B) Yardımseverliği

C) Cömertliği

D) İnsanlarla iletişimi

E) Vefakârlığı

13. Abdullah b. Mes'ud (r.a.) İslamiyet'i seçtiğinde Müslümanların sayısı çok azdı. Açıktan Kur'an-ı Kerim'i okuyamaz ve Kâbe'de namaz kılamazlardı. Bu duruma bir son vermek isteyen Abdullah b. Mes'ud (r.a.) müşriklerin ileri gelenlerinin Kâbe çevresinde toplu hâlde bulundukları bir sırada yüksek sesle Kur'an-ı Kerim okumaya başladı. Hz. Peygamber'den (s.a.v.) sonra Kâbe'de açıktan Kur'an-ı Kerim'i okuyan ilk sahabi olmuştur.

Buna göre,

I. Müslümanların güç kazanmaya başladığı

II. Kâbe'nin putlardan temizlendiği

III. İslamiyet'in açıkça tanıtılması yolunda ilk çalışmanın gerçekleştirildiği

çıkarımlarından hangilerine ulaşılabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve III D) II ve III E) I, II ve III

14. Sahabiler Peygamberimiz (s.a.v.) tarafından bizzat eğitilmiştir. Onlar Kur'an-ı Kerim'in indirilişine şahit olmuş, Kur'an-ı Kerim'i Peygamberimiz (s.a.v.) gözetiminde içlerine sindire sindire öğrenip yaşamışlardır. Bunun yanı sıra Kur'an-ı Kerim'i yazıya geçiren vahiy kâtiplerinin tamamı sahabedendir.

Buna göre

I. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) İslam dinini yayarken sahabeyle birlikte hareket etmesi,

II. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) İslamiyet'i çok iyi bilen bir kadro oluşturması,

III. Hz. Peygamber (s.a.v.) ile sahabe arasında güvene dayalı bir ilişki kurulması,

durumlarından hangilerine ulaşılabilir?

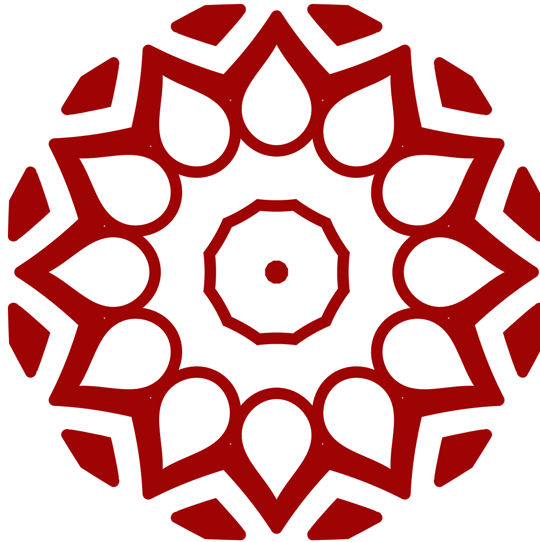
A) Yalnız I

B) Yalnız II

C) Yalnız III

D) II ve III

E) I, II ve III

3. ÜNİTE

PEYGAMBERİMİZ VE TOPLUMSAL DEĞİŞİM

KAVRAMLAR

Cahiliye, Tevhit, Şirk, Müşrik

NELER ÖĞRENECEKSİNİZ?

Cahiliye zihniyeti ile İslam arasındaki farkları

Peygamberimizin inanç alanında yaptığı dönüşümleri

Peygamberimizin aile hayatında yaptığı dönüşümleri

Peygamberimizin ekonomik alanda yaptığı dönüşümleri

Peygamberimizin siyasi alanda yaptığı dönüşümleri

Mus'ab b. Umeyr'in (r.a.) İslam davetindeki yerini

İslam ile cahiliye arasındaki farkı anlatan bir hadis-i şerifi

لا إله إلا الله محمد رسول الله

Allah' tan
başka ilâh yoktur.
Hz. Muhammed
Allah' ın
elçisidir.

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. Cahiliye ile İslam dönemi anlayışı arasındaki fark ne olabilir? Arkadaşlarınızla paylaşınız.
2. Peygamberimizin (s.a.v.) inanç, aile, ekonomi ve siyasi alanda yaptığı dönüşümler neler olabilir? Arkadaşlarınızla paylaşınız.
3. Mus'ab b. Umeyr (r.a.) kimdir? İslam dininin yayılması ve öğretilmesinde katkısı nelerdir? Araştırınız. Öğrendiğiniz bilgileri arkadaşlarınızla paylaşınız.
4. Hadis-i şeriflerin hayatımızdaki önemini arkadaşlarınızla paylaşınız.

1. Cahiliyeden İslam Toplumuna Geçiş

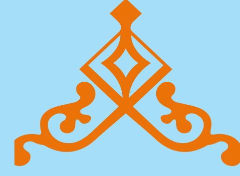

Görsel 3.1: İslam öncesi Arap Yarımadası

Peygamberimizden (s.a.v.) önceki dönemi anlatan tarihçiler, Arap Yarımadası'nın köklü bir geçmişe sahip olduğunu aktarmışlardır. Araplar, yarımada çevresinde bulunan diğer inanç ve kültürlerden etkilenmişlerdir. Örneğin Bizans ve eski Yunan'daki çok tanrı inancından, Seba Devleti'ndeki Belkıs zamanından kalma (Sabîlik) güneş, ay ve yıldızların kutsal kabul edilmesi gibi inançlar Arap Yarımadası'nı etkilemiştir. Bu etkilenmenin sonucunda Araplar arasında varolan putperestlik anlayışı yayılma eğilimi göstermiştir.

Arap Yarımadası'nda özellikle Hicaz bölgesinde yaşayan kabilelerin bir bölümü **bedevi** diğerleri ise **hadarî** olarak varlıklarını devam ettiriyorlardı. Çöl şartlarının ortaya çıkardığı kabilecilik çok önemli olduğu için bu bölgede yaşayan insanların sosyal hayat, inanç ve kültürünü kabilecilik anlayışı şekillendirmiştir. Güçlülerin zayıflar üzerinde hâkimiyet kurması, erkeklerin üstün görülmesi, kadınların ve kız çocuklarının değersiz kabul edilmesi Cahiliye toplumunun temel özelliklerindendir. Kabilecilik anlayışında asabiyet, övülmek, cesaret ve toplumda meşhur olmak önemli bir değer kabul edilirdi.

Peygamberimiz (s.a.v.), Cahiliye zihniyetinin temel özellikleri olan kabilecilik, kan davası, insan hakları ihlali, haksız kazanç gibi anlayışları Veda Hutbesi'yle ortadan kaldırmıştır.

Asabiyet

Sarmak, kuşatmak ve yakınlarını korumada aşırı gitmek. Aralarında soy birliği veya başka sebeplerle yakınlık bulunanların, muhaliflerine karşı birlikte hareket etmelerini sağlayan dayanışma duygusu ve ruhu.

(Dini Kavramlar Sözlüğü, s. 32.)

Cahiliye Zihniyetinin Oluşumu

Cahiliye; ilmin zıddı, bilgisizlik, doğru olanın tersine inanma gibi anlamlara gelir. Ragıb el-Isfahani ise cahiliyeyi "bilgiden yoksunluk", "kendini bilmezlik", "ilmin zıddı" olarak tarif etmiştir.[1] Cahiliye, Allah'ın (c.c.) indirdiği hükümleri ve bilgileri kabul etmemek, insanlar tarafından belirlenen ve vahye dayanmayan batıl hükümlere, düşünce ve sistemlere inanmaktır. Arap toplumunun İslam'dan önceki din ve sosyal hayat anlayışlarını ifade eder. Cahiliye başlı başına bir anlayışın adıdır.[2] Nitekim İslam düşünürü Fârâbi, zorbalığın hakim olduğu eski zaman şehirlerine "el-Medinetü'l-Cahiliye (Cahiliye Şehri)" adını vermiştir.[3]

اِنَّ الدّ۪ينَ عِنْدَ اللّٰهِ الْاِسْلَامُ ...

"Şüphesiz Allah katında din İslam'dır..."

(Âl-i İmrân suresi, 19. ayet.)

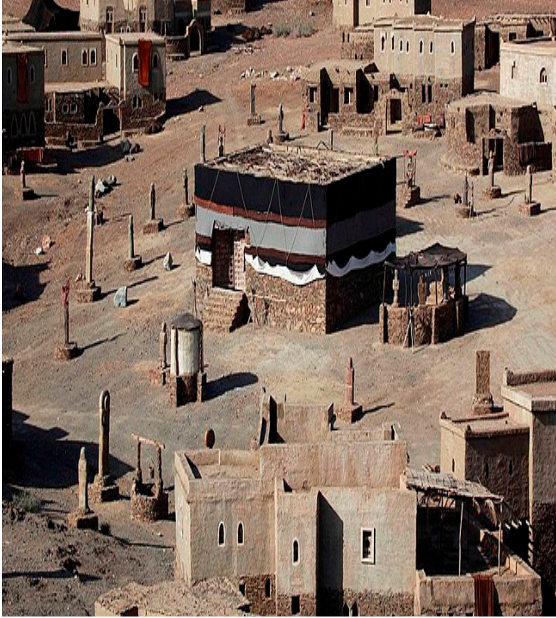
Kur'an'ın nüzulünden sonra ortaya çıkmış bir terim olan cahiliye, gerek Kur'an-ı Kerim'de gerekse hadis-i şeriflerde Arapların İslam'dan önceki inanç, tutum, yaşayış ve davranışlarını İslamî devirden ayırt etmek için kullanılmıştır.[4] Bu nedenle genellikle Arapların İslam'dan önceki dönemine **Cahiliye** ya da **Cahiliye Dönemi** denir. Bunun yanı sıra geçmiş ümmetlere gelen peygamberler döneminde de cahiliye anlayış ve davranışlarının bulunduğu Kur'an-ı Kerim'de haber verilmiştir.[5]

1. Rağıb-el İsfehanî, el-Müfredat, Çev. Abdülbaki Güneş, Mehmet Yolcu, s. 249.
2. bk. Ramazan Altıntaş, Bütün Yönleriyle Cahiliye, s. 15-16.
3. bk. Nafiz Danışman, "Cahiliye kelimesi ve Manası", Ankara İlahiyat Fakültesi Dergisi, C 1, s. 196.
4. bk. Adem Apak, Kur'an'ın Geliş Ortamında Arap Toplumu, s. 15-19.
5. bk. Neml suresi, 55; A'râf suresi, 139; Ahkâf suresi, 23. ayetler.

Cahiliye Dönemi inançlarının temelinde birtakım hurafeler vardır. Allah'tan (c.c.) başka varlıklardan yardım alma gayesi güden, insanın kaderini değiştirme iddiası taşıyan, insanları sağlam bilgi kaynaklarından ve sebeplere başvurmaktan alıkoyan her türlü batıl inanç ve uygulamalara **hurafe** denir.[6] Hurafeler, din dışı alanlarda görülmekle birlikte dini konularda daha yaygındır. Hz. Peygamber (s.a.v.), kehanet, falcılık, sihir ve büyü gibi hurafeleri besleyen Cahiliye adetleriyle mücadele etmiştir.

SIRA SİZDE

Günümüzde kahve falına bakarak gelecekle ilgili kararlar alınması, uğursuzluğuna inanılarak salı günü yola çıkılmaması, gökkuşağını görünce dilek tutulması gibi bazı batıl inançların olduğu bilinmektedir. Sizler de çevrenizden batıl inançlara örnekler bularak sınıfta arkadaşlarınızla bu örnekleri İslam dini açısından değerlendiriniz.

Görsel 3.2: Cahiliye Dönemi'nde Kâbe'nin temsili bir görseli.

Cahiliye İnançları

Cahiliye Dönemi'nde Araplar, başta güneş ve ay olmak üzere birtakım gök cisimlerine; melek, cin ve şeytan gibi ruhani varlıklara taparlardı. Bunun yanı sıra, bu cisimler hakkında çeşitli batıl inançlara da sahiplerdi. Örneğin yıldızların yağmur yağdırdığına inanırlardı. Ayrıca bu dönemde düğüm atmak, düğümlere üflemek, fal okları ve yıldızlara bakmak yaygın bir şekilde Cahiliye Arapları arasında görülmekteydi.[7]

Hz. Peygamber (s.a.v.), sihir ve büyü yapılmasını Allah'a (c.c.) şirk koşmanın hemen ardından gelen büyük günahlar arasında saymıştır.[8] Sihir ve büyü yapan kişinin yalancı olduğunu, şirke düştüğünü bildirmiştir.[9] Bu konuda Kur'an-ı Kerim'de de çeşitli uyarılar vardır. **"... Düğümlere üfürenlerin... şerrinden Allah'a sığınırım"**[10]

DÜŞÜNELİM-TARTIŞALIM

"Din hurafeleri yok etmezse hurafeler dini yok eder."

(Aliya İzzetbegoviç, Doğu Batı Arasında İslam, s. 23.)

Aliya İzzetbegoviç bu sözünde hurafelerle ilgili ne anlatmak istemiştir? Tartışınız.

6. Mustafa Fayda, "Cahiliye", DİA, C 7, s. 17.
7. bk. İbrahim Sarı, Kainatın Efendisi, s. 47.
8. bk. Buhâri, Tıp, 48.
9. bk. Nesâî, Muhârebe, 19.
10. Felâk suresi, 4. ayet.

Hz. Peygamber (s.a.v.) İslam'ı tanıtma ve yayma faaliyetlerine devam ederken aynı zamanda putperestlik, gök cisimlerine tapınma gibi Cahiliye inançlarıyla da mücadele etmiştir. Örneğin Hz. Peygamber (s.a.v.) Mekke'nin fethinden hemen sonra Kâbe ve etrafında bulunan Cahiliye inancının sembolü olan putları temizlemiş, Arapların Kâbe ve Mekke'nin kutsallığıyla ilgili inançlarını hurafelerden arındırmıştır.

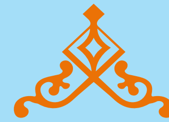

Görsel 3.3: Kelime-i Tevhit, şirke ve hurafelere karşı çıkmanın sembolüdür.

Kur'an-ı Kerim'de Cahiliye

Ayet-i kerimelere göre, Araplar Cahiliye Dönemi'nde atalarından duydukları gibi ya da zannî bilgilere dayanarak hareket ediyorlardı. Bu nedenle gerek günlük yaşantılarında gerekse ibadet amacıyla Kâbe'yi tavaf ederken giyim kuşamları farklıydı. Kendi kabilelerinden olmayanlara üstünlük taslıyorlardı. Tüm bunlar, onların sosyal statülerinde farklılıklar meydana getiriyor, toplum içinde zengin fakir, güçlü güçsüz gibi sınıf ayrımlarına sebep oluyordu.

Arapların bu durumu Kur'an-ı Kerim'de "cahiliye" kelimesiyle anlatılır. Kur'an-ı Kerim de **"Onların çoğu ancak zannın ardından gider. Oysa zan, hak namına hiçbir şeyin yerini tutmaz. Şüphesiz Allah onların yapmakta olduklarını hakkıyla bilendir."**[11]

Taassup

Bağnazlık, aşırı taraftarlık, tutuculuk, körü körüne bağlılık demektir.

(Dinî Terimler Sözlüğü, s. 345.)

Hadis-i Şeriflerde Cahiliye

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) ashabı, cahiliye kelimesini kullandıklarında, Kur'an-ı Kerim'in nazil olmaya başladığı miladi 610 yılından önceki dönemi kastediyorlardı. Onlar İslam'a girip, Müslüman olduktan sonra bu devirle ilgili hatıralarını, inançlarını, tutum ve davranışlarını çoğunlukla

11. Yûnus suresi, 36. ayet.

cahiliye kelimesini kullanarak "Yâ Resulallah! Biz Cahiliye Dönemi'nde şöyle yapardık, şöyle inanırdık." şeklinde dile getirirlerdi.[12]

Bir gün sahabeden Ebu Zer (r.a.) ile Bilal-i Habeşî (r.a.) arasında bir tartışma çıkar. Ebu Zer (r.a.) tartışma sırasında Bilal'e (r.a.) "kara kadının oğlu'' diye hitap eder. Hz. Bilal (r.a.), Ebu Zer'i (r.a.) Resûlullah'a (s.a.v.) şikayet eder. Resûlullah (s.a.v.) Ebu Zer'e (r.a.), "Muhakkak sende Cahiliye'den bir şeyler kalmış.'' buyurur. Bunun üzerine Ebu Zer (r.a.), Bilal'den (r.a.) özür diler.[13]

Bu nedenle olumsuz bir söz ya da davranış Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından Cahiliye ahlakından bir ahlak olarak tanımlanmıştır.

Hz. Peygamber (s.a.v.), *"Dört şey vardır ki, Cahiliye ehlinin amellerindendir. Bunlar soyuyla övünülmesi, başkalarının soyuna dil uzatılması, yıldızlardan yağmur istenmesi ve ölen kimselerin arkasından bağıra çağıra ağlanması."* buyurmuştur.[14]

Hz. Peygamber (s.a.v.) ashabını ve ümmetini Cahiliye Dönemi'nin uygulamaları konusunda uyarmış, Cahiliye anlayışının bitmeyeceğini, bundan sakınılması gerektiğini bildirmiştir. Hz. Peygamber (s.a.v.) toplumda inanç, ibadet, ahlak ve sosyal konularda değişim yaparken Kur'an-ı Kerim'in ölçülerini esas almış; söz, davranış ve uygulamalarıyla örnek olmuş, insanları cehaletten kurtarmak için büyük çaba harcamıştır.

BİLİYOR MUSUNUZ?

Hz. Ömer (r.a.), " İslam'da cahiliyeyi ya da Cahiliye Dönemi'ni bilmeyenler türeyince İslam'ın düğümleri teker teker çözülür." diyerek bu konuda bilinçli olmanın Müslümanların hayatında önemli bir yer tuttuğunu ifade etmiştir.

(Mustafa Akman, Kur'an'da Cehalet Kavramı, s. 30.)

2. İnanç Hayatında Değişim

Allah'ın (c.c.) yüceliğini tanımak, birliğini tasdik etmek ve ona hiçbir eş ve ortak kabul etmemek[15] anlamına gelen **Tevhit,** "Allah'tan başka ilah yoktur, Muhammed O'nun resulüdür." anlamına gelen "La ilahe illallah, Muhammedün resulullah." cümlesinin içerdiği anlama kalp ile inanmak, bunu dil ile söylemektir.[16]

Müşrikler, Hz. Peygamber'den (s.a.v.) Allah'ı (c.c.) açıkça göstermesi, ölüleri diriltmesi, göğe kadar çıkan bir merdiven yapması, Mekke'deki dağları kaldırıp yerine ırmaklar akıtması ve gökten bir melek indirmesi gibi isteklerde bulunmuşlardır. Hz. Peygamber (s.a.v.) buna karşılık kendisinin bir insan ve Allah'ın (c.c.) görevlendirdiği bir elçi olduğunu bildirmiştir.[17]

Hz. Peygamber (s.a.v.), kendisine vahiy yoluyla bildirilen Allah (c.c.) inancını insanlığa tebliğ etmiştir. İlk dönemlerde nazil olan "İhlas" suresinde ifadesini bulan tevhit inancıyla Allah'ın (c.c.) tek olduğu, hiçbir şeye ihtiyacı bulunmadığı, yaratılmış tüm varlıkların Allah'a (c.c.) muhtaç olduğu, Allah'a (c.c.) çocuk atfedilemeyeceği, hiçbir varlığın Allah'a (c.c.) benzetilemeyeceği ve O'na denk ve benzer görülemeyeceği açıkça vurgulanmıştır.

12. bk. Müslim, Mesacid, 33; Ebu Dâvûd, Salat, 171.
13. bk. Buhârî, İman, 22.
14. Müslim, Cenâiz, 29.
15. bk. Dinî Kavramlar Sözlüğü, s. 659-660.
16. Dinî Terimler sözlüğü, s. 365.
17. bk. Hûd suresi, 12. ayet; İsrâ suresi, 90-95. ayetler.

وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْاِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُۚ وَهُوَ فِي الْاٰخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٨٥﴾

"Her kim İslam'dan başka bir din ararsa bu kendisinden asla kabul edilmeyecektir ve o, ahirette hüsrana uğrayanlardan olacaktır."

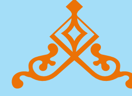
(Âl-i İmrân suresi, 85. ayet.)

Hz. Peygamber (s.a.v.) şirk ve küfürden kaçınılması gerektiğini, daha önce böyle bir inanç ve davranışa düşenlerin tevbe ettiği taktirde affedileceğini, **"Şüphesiz Allah, kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz. Bunun dışında kalan (günah) ları ise dilediği kimseler için bağışlar..."**[18] ayeti doğrultusunda ahirette affedilmeyecek günahlardan birinin şirk olduğunu bildirmiştir. Kur'an-ı Kerim, Lokman suresi, 13. ayetinde şirki en büyük zulüm olarak tanımlamaktadır.[19]

Yine Kur'an-ı Kerim'de gaybı sadece Allah'ın (c.c.) bilebileceği, başka kimsenin bilemeyeceği belirtilmiştir.[20]

Hz. Peygamber (s.a.v.), Kur'an-ı Kerim'e göre üstünlüğün soyda ve kabilede değil, takvada olduğunu vurgulamıştır.[21] Şeytandan, Allah'a (c.c.) sığınılması gerektiği, insanların düşmanının birbirleri değil şeytan olduğu Nisâ, 118-120. ayetleri ile Hac, 3-4. ayetlerinde belirtilmiştir.

Nâs suresinde de bildirildiği gibi insan şeytandan, nefsinden ve diğer varlıklardan ancak Allah'a (c.c.) sığınmalıdır. Kur'an-ı Kerim'de, yaratılmış canlı cansız tüm varlıkların sonsuz olmadığı, sonsuz olanın yalnızca Allah (c.c.) olduğu bildirilmiştir.

Şirk

Allah'a (c.c.) inanmakla birlikte başka varlıkları da tanrı kabul etmektir. Allah'a (c.c.) ortak, yardımcı ve eş koşan kimseyede **müşrik** denir.

(Dinî Terimler Sözlüğü, s. 268, 342.)

Küfür

Allah'ın (c.c.) varlığını ve birliğini inkâr etme, dinin kutsal saydığı gerçeklere inanmama ya da İslam'ın hak din olduğunu kabul etmemektir.

(Dinî Terimler Sözlüğü, s. 211.)

Hz. Peygamber (s.a.v.) ümmetin cahillikten korunması için şöyle dua etmiştir:

"Allah'ın adıyla tevekkül ettim. Allah'ım! Ayağımızın kaymasından, şaşırmaktan, zulmetmekten, zulme uğramaktan, cahillik etmekten veya bize cahillik edilmesinden sana sığınırız."

(Tirmizî, Daavât, 35.)

18. Nisâ suresi, 48. ayet.
19. bk. Lokmân suresi, 13. ayet.
20. bk. Neml suresi, 65. ayet.
21. bk. Hucurât suresi, 13. ayet.

Cenab-ı Allah, insanlığın huzuru, sükûnu ve mutluluğu için çalışanları ahirette sonsuz huzur ve mutluluk yeri olan cennetle ödüllendireceğini belirtmiş, aksine davrananların da bu davranışları sebebiyle ahirette sorumlu tutulacağını ve cezalandırılacağını bildirmiştir.[22]

3. Aile Hayatında Değişim

İslam'ın aile ve toplum yapısında gerçekleştirdiği esaslı dönüşümü ve değişimi kavrayabilmek için Arap toplumundaki sosyal yaşamın ve aile kurumunun özelliklerinin bilinmesi gerekir. Aile, insanların dinî, hukuki ve ekonomik anlayışlarıyla doğrudan ilişkisi olan bir kurumdur. Sosyolojik gelişmeler, ailenin toplumla geliştiğini ve değiştiğini göstermektedir. Cenab-ı Allah, Nisâ suresi 1. ayette aileyi şu şekilde tarif etmektedir: **"Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan, ondan da eşini meydana getiren, ikisinden de birçok erkekler ve kadınlar üreten Rabbinize karşı gelmekten sakının..."** Ailede sorumluluk bilincinin olması gerektiğini bildiren Tahrîm suresi 6. ayette ise, **"Ey iman edenler! Kendinizi ve ailenizi, yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten koruyun..."** buyurarak Müslümanların ailelerine karşı sorumlu davranması emredilmiştir.

Cahiliye Dönemi'nde çöl ortamında müstakil bir aile hayatı sürdürebilmek neredeyse imkansızdı. Bu sebeple Araplar geniş aile şeklinde yaşamayı tercih etmişlerdir. Arap toplumunda İslam öncesi dönemde iki tip aileden bahsetmek mümkün olur: Birincisi soy birliğine dayalı ailedir ki buna kabile ailesi denir. İkincisi ise anne, baba ve çocuklardan meydana gelen çekirdek ailedir.[23]

Aileler mümkün olduğu kadar fazla erkek çocuğa sahip olmak istemişlerdir. Zira onlar güçlerini sahip oldukları erkek çocuklar sayesinde kazanmışlardır.

> ***Mü'minlerin imanca en mükemmel olanı, ahlakça en güzel olanı ve aile fertlerine yumuşak davrananıdır.***
>
> *(Ahmed b. Hanbel, C 6, s. 47.)*

Cahiliye Dönemi'nde Ailede Kadınların Durumu

Arap toplumunda kadınlar hür ve köle olmak üzere ikiye ayrılırdı. Bunlara rağmen neslin devamının temini için kadınların çocuklara bakmak, yiyecek ve giyecek hazırlamak, develeri sağmak gibi birtakım görevleri vardı. Kadınlar ister hür isterse köle olsun mirastan mahrum bırakılırdı. Cahiliye Dönemi'nde bir erkek istediği kadar kadınla evlenebilirdi ve erkek için evlenme konusunda bir sınırlama yoktu. Erkek, karısını istediği zaman boşayabilirdi. Bir kadın şayet çocuk doğurmadan ölürse onun kocasına başsağlığı dahi dilenmezdi. Ailenin en büyük oğlu, babası ölünce üvey anneyi nikâhlayabilirdi. Nitekim Kur'an-ı Kerim, geçmişte olanlar bir yana, babaların nikâhladığı kadınlarla evlenmeyi kesin bir şekilde yasaklamıştır. Çünkü bunun bir edepsizlik, iğrenç bir şey ve kötü bir yol olduğunu belirtmiştir.[24]

Cahiliye Dönemi'nde Kız Çocuklarının Durumu

Cahiliye anlayışına göre kız çocuğu dünyaya erkek olarak gelmediği için suçlu kabul edilmekteydi. Bu inanış sebebiyle ailenin değersiz ve yüz kızartıcı üyesi kabul edilen kız çocuğunun

22. bk. Rahman suresi, 41-76. ayet.
23. bk. İbrahim Sarıçam, Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı, s. 322-324.
24. bk. Nisâ suresi, 22. ayet.

öldürülmesinde bir mahzur görülmüyordu. Kur'an-ı Kerim'de bu ilkel anlayış ve uygulamaya Nahl suresinin 58-59. ayetlerinde açıkça işaret edilerek **"Onlardan biri, kız ile müjdelendiği zaman içi öfke ile dolarak yüzü simsiyah kesilir!.Kendisine verilen kötü müjde (!) yüzünden halktan gizlenir. Şimdi onu, aşağılanmış olarak yanında tutacak mı, yoksa toprağa mı gömecek? Bak, ne kötü hüküm veriyorlar!"** buyrulmuştur.

Kız çocuklarını öldürme âdetinin ortaya çıkışının önemli sebeplerinden biri de toplum baskısıdır. Kız çocuğu olanlarla alay edilir, alay edilen insanlardan bazıları çocuklarını diri diri gömmek suretiyle şereflerini ve onurlarını kurtardıklarını sanırlardı. Bununla beraber, Allah'ın (c.c.) varlığına ve birliğine inanan, putlara tapmayan Zeyd b. Amr b. Nüfeyl, Varaka b. Nevfel gibi şahıslar öldürülmek istenen kız çocuklarını babalarından alarak onların bakımını üstlenmişler, evlilik çağına geldiklerinde evlendirerek topluma katılmalarını sağlamışlardır.[25]

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Aile Anlayışı

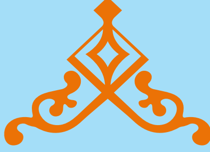
Görsel 3.4: "...En hayırlınız ailesine karşı en iyi olanınızdır..." (İbn Mâce, Nikâh, 19.).

Peygamberimiz (s.a.v.), risalet gelmeden önceki dönemde Hz. Hatice (r.a.) ile tek eşli bir aile hayatı sürdürmüş, aile bireylerine şefkat ve merhametle davranmıştır. Kendisi ve ailesiyle ilgili konularda eşinin ve çocuklarının görüşlerine başvurmuş, onlarla istişare etmiştir. Kızlarının rızasını almadan kızlarını evlendirmemiştir. Bütün bu davranışlarıyla insanlığa örnek olmuştur. Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyrulur:

"Kendileri ile huzur bulasınız diye sizin için türünüzden eşler yaratması ve aranızda bir sevgi ve merhamet var etmesi de onun (varlığının ve kudretinin) delillerindendir. Şüphesiz bunda düşünen bir toplum için elbette ibretler vardır."[26]

25. bk. İbn Mâce, Nikâh, 20; Ebû Dâvûd, Nikâh, 2.
26. Rûm suresi, 21. ayet.

Peygamberimiz de (s.a.v.), *“Nikâh benim sünnetimdendir. Kim benim sünnetime uygun davranmazsa benden değildir. Evlenin! Çünkü ben (kıyamet günü diğer) ümmetlere karşı sizin çokluğunuzla iftihar edeceğim…”*[27] buyurarak insanları evliliğe, aile kurmaya teşvik etmiştir. Hz. Câbir (r.a.) anlatıyor: "Resûlullah (a.s.) buyurdular ki: *"Bir mümin erkek, bir mümin kadına buğzetmesin. Çünkü onun bir huyunu beğenmezse başka bir huyunu beğenir."*[28]

İstişare

Herhangi bir konuda doğruyu bulmak için sahasında güvenilir bir uzman görüşüne başvurma, fikir alışverişinde bulunma.

(Dinî Terimler Sözlüğü, s. 184.)

Allah’ın Resulü (s.a.v.) aile hayatının eşler için huzur ve sorumluluk alanı; çocuklar için de şahsiyet inanç, değerler, edep ve iyi alışkanlıklar kazanılan bir eğitim yuvası olduğunu belirtir. Nitekim Peygamberimiz (s.a.v.), *“Sizin en hayırlınız, ailesine karşı en iyi olanınızdır. Ben de aileme karşı en iyi olanınızım!”*[29] buyurarak müminlere aile sorumluluğu konusunda titiz davranmaları tavsiyesinde bulunur.

Allah Resulü (s.a.v.) kimi zaman eşlerinin görüşüne başvurmak ve meseleleri istişare etmek suretiyle hanımlarına verdiği önemi göstermiştir. Örneğin ilk vahyin korku ve heyecanını hanımı Hz. Hatice’nin (r.a.) desteği ile üzerinden atan Resûlullah (s.a.v.), Hudeybiye Antlaşması sonrası yaşadığı bir sıkıntıyı ise eşi Ümmü Seleme’nin (r.a.) fikrini alarak gidermiştir.[30]

SIRA SİZDE

Mutlu ve huzurlu bir aile yapısına sahip olmak için nelere dikkat etmek gerekir? Bildiklerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Hz. Peygamber (s.a.v.), Allahu Teala’nın emirlerini uygulamış, Cahiliye Dönemi’nde hiçbir şarta bağlı olmaksızın yapılan düzenlemeleri kaldırmıştır. Kadınlara mehir verilmesi, mirastan hak sahibi olmaları gibi birçok hüküm getirmiştir. Meşru olmayan evlilikleri yasaklamış, bu tür evlilikleri Nikâh ile meşru hâle getirmiştir. Cahiliye Dönemi’ndeki nikâh çeşitliliğini ortadan kaldırarak tek bir hükme bağlamıştır. Bu bağlamda evlilikte olduğu gibi boşanmanın şartlarını da belirlemiştir.

Peygamberimiz (s.a.v.) ve Çocuklar

Peygamberimizin (s.a.v.) gelişiyle birlikte, kız çocuklarının canlarına kıyılması kesin olarak yasaklanmıştır. Kız çocuklarını diri diri gömenlerin Allah (c.c.) tarafından hesaba çekileceği belirtilerek, kız çocuklarının korunup kollanması ve kız çocuklarının da yaşama hakkının olduğu bildirilmiştir. **“Diri diri gömülen kız çocuğunun, hangi günahtan ötürü öldürüldüğü sorulduğu zaman...”**[31] buyrularak Cahiliye Dönemi’nde yapılan yanlışlığın hesabının ahirette sorgulanacağı bildirilmiştir.

27. İbn Mâce, Nikâh, 21.
28. Müslim, Radâ, 61.
29. Tirmizî, Menâkıb, 63.
30. bk. Buhârî, Şurût, 15.
31. Tekvîr suresi, 8-9. ayetler.

Görsel 3.5: Peygamberimize (s.a.v.) göre çocuklar Allah'ın armağanıdır.

Hz. Peygamber (s.a.v.) hiçbir zaman hatalarından dolayı hanımlarını ve çocuklarını azarlamamıştır. Peygamberimiz (s.a.v.) kızı Hz. Fatıma'dan (r.a.) olan torunları Hasan (r.a.) ve Hüseyin'e (r.a.) arkadaşlarıymış gibi davranmıştır. Bazen namazda torunları sırtında olduğu hâlde namazına devam etmiştir. Genç sahabi Hz. Enes (r.a.) de *"On yıl hizmet ettim beni bir defa azarlamadı."* demiştir.[32]

Peygamberimiz (s.a.v.) *"Kimin çocuğu varsa onunla şakalaşsın, onunla çocuklaşsın."*[33] buyurmuştur. Başka hadis-i şeriflerinde de *"Çocuklarınız arasında adaleti gözetin."*[34], *"Çocuklarınıza ikram ve ihsan ile muamele ediniz. Çünkü onlar size Allah'ın armağanıdır."*[35] buyurmuştur.

DÜŞÜNELİM-TARTIŞALIM

...Hz. Peygamber'in (s.a.v.) eşi Âişe (r.a.) iki kız çocuğu ile yanına gelen kadına yanındaki bir tek hurmayı vermişti. Kadın onu iki kızı arasında paylaştırdı. Bu olayı duyan Hz. Peygamber (s.a.v.): *"Her kim bu kız çocuklarının bakımı ve eğitimini üstlenir ve onlara iyilik edip güzel muamelede bulunursa, o kız çocukları kendisi için cehennem ateşinden koruyan bir perde olurlar."* buyurdu.

(Müslim, Birr, 147.)

Peygamberimizin (s.a.v.) bu hadis-i şerifi göz önüne alındığında çocuğun eğitiminde ailenin yeri ile ilgili olarak neler söylenebilir? Arkadaşlarınızla tartışınız.

Peygamberimiz (s.a.v.) sadece kendi çocuklarını değil başkalarının çocuklarını da din ve ırk ayrımı yapmaksızın sevmiştir. Engin bir tevazu içinde çocuklarla her fırsatta ilgilenmiş, şakalaşmış, onları gördüğünde onlara selam vermiş, onların hâl ve hatırlarını sormuş, kusurları hoş karşılamış, hasta olduklarında ziyaretlerine gitmiştir.

32. Buhârî, Kitabu'l-Edeb, 22, 26.
33. Deylemî, Müsned-ül-firdevs, C 3, s. 513.
34. Müslim, Hibât, 13.
35. İbn Mâce, Edeb, 3.

Peygamberimiz (s.a.v.) bir Yahudi ailenin çocuğunun hastalandığını duymuş ve aileyi ziyaret ederek ona duada bulunmuştur. Sahabilerden biri, o gencin Müslüman olmadığını söylediğinde Peygamberimiz (s.a.v.) *“Her doğan fıtrat üzere doğar. Sonra anne babası onu Hrıstiyan, Yahudi veya Mecusi yapar.”*[36] buyurmuştur. Ölüm döşeğinde yatan bu genç, Hz. Peygamber’in (s.a.v.) kendisini ziyaret etmesinden etkilenerek kelime-i şehadet getirmiş ve İslam ile müşerref olmuştur. Bu duruma sevinen Peygamberimiz (s.a.v.) şöyle diyerek şükrünü ifade etmiştir: *"Benim vasıtamla bu genci ateşten kurtaran Allah'a hamdolsun."*[37]

OKUMA PARÇASI

Peygamber Efendimiz, bütün canlılara karşı acımasız bir tavrın sergilendiği Cahiliye Dönemi'nin yanlış uygulamaları gibi hayvanlara yapılan her türlü zulüm, işkence ve eziyeti yasaklamış, hayvanlara sevgi ve şefkatle yaklaşılmasını onların korunmasını emretmiştir. Her konuda örnek olan Peygamber Efendimiz hayvanlara merhametle muamele edilmesi konusunda da bizlere örneklik teşkil etmektedir. Nitekim Peygamberimiz Enes b. Malik'in küçük kardeşi Ebu Umeyr'i gördüğünde ona "Nuğayr" diye isimlendirdiği küçük kuşunu sorar ve "Ya Eba Umeyr! Ne yaptı Nuğayr!" diyerek onunla şakalaşırdı. Bir gün Peygamberimiz onun çok sevdiği kuşunun öldüğünü öğrenmiş ve Ebu Umeyr'e aynı şekilde seslenerek onun gönlünü almıştı.

(bk. Müslim, Âdâp 30; Ebû Dâvud, Edeb 69; Ayrıca bk. Hadislerle İslam, C 5, S 259.)

4. Ekonomik Hayatta Değişim

Arabistan Yarımadası coğrafi konum olarak, ticaret yolları üzerinde bulunuyordu. Hindistan, Mısır, Akdeniz, Suriye, Irak, Basra Körfezi ve Kızıldeniz arasındaki ekonomik bağı sağlayabilmek için Arabistan çölleri aşılarak ticaret mallarının ulaştırılması gerekiyordu. Cahiliye Dönemi’nde Hicaz bölgesindeki güvenliği Arap kabileleri sağlıyordu. Ayrıca Mekke’nin hem Ukaz Panayırı gibi panayırlarının bulunması hem de önemli bir dinî merkez olması burada yaşayan kabilelerin ticarete yönelmelerinde etkili olmuştur.

36. bk. Buhârî, Cenâiz, 92; Ebû Dâvûd, Sünen, 17.
37. Buhârî, Cenâiz, 79.

Cahiliye Dönemi'nde Ekonomik Yapı

Arabistan, çöllerle kaplı bir bölge olsa da binlerce yıldır ziraat yapılan ve ürün elde edilen arazi parçaları bulunuyordu. Hicaz, hurma; Yemen, buğday; Taif de üzüm üretimiyle meşhurdu. Pek çok Mekkeli'nin de Taif'te bağları bulunuyordu. Ayrıca zeytin de Taif'in önemli ürünleri arasında yer alıyordu. Taif'in bilhassa kuru üzüm ve zeytinyağları Mekkeli tüccarlar vasıtasıyla Hicaz'dan Suriye'ye, Mezopotamya'ya hatta Horasan'a kadar kervanlarla götürülüyordu.

Araplar için hayvancılık da önemliydi. Özellikle bedeviler ihtiyaçlarının önemli bir bölümünü deve ve keçi sütlerinden ve yünlerinden karşılarlardı. Bedevilerin servetleri sahip oldukları deve ve davar sürüleriyle ölçülürdü. Devenin Arabistan sosyal hayatında ve ekonomisinde yeri büyüktü. Araplar arasında deve ve küçükbaş hayvanların yanı sıra iyi cins at yetiştiriciliği de yaygın bir geçim aracıydı.

Görsel 3.6: Eskiden pazar yerinde satılan eşyalardan bir kaçı

Genelde tarıma elverişli olmayan Arap Yarımadası'nda ticaret ön plana çıkmıştır. Bundan dolayı bölgede yaşayan halk çok eski tarihlerden beri ticaretle uğraşmıştır.[38]

Medine, Yemen ile Suriye'yi birleştiren Baharat Yolu üzerinde yer alır. Geniş bir ova görünümünde olan Medine'nin iklimi hoş, toprağı verimlidir. Şehrin en önemli tarım ürünü hurmadır.

Mekke; Taif ve Medine'den farklı olarak tarım imkânı olmayan bir şehir olup İbrahim suresi, 37. ayette "ekin bitmeyen vadi" olarak tasvir edilmiştir. Mekke'nin önemi ticaret merkezi olmasından ve ticaret yollarının güvenliğinin sağlanmasından kaynaklanmaktadır. Güney ve Kuzey Arabistan'ı birbirine bağlayan Baharat Yolu üzerinde yer alsa da ticari önemini Baharat Yolu geçmeden çok önceleri kazanmıştır.[39]

Kâbe'nin bakımı, korunması ve dinî ibadetlerini yerine getirmek üzere Mekke'yi ziyarete gelen hacılara hizmet etmek ve güvenliğini sağlamak da Mekke'nin önemini artıran etkenlerdendir.

Peygamberimiz (s.a.v.) kendisine risalet görevi verilmeden önce başarılı bir ticaret hayatı sürdürmüş, Hz. Hatice'nin (r.a.) kuzeyde Şam ve güneyde Yemen'den getirttiği mallarını Mekke'de satmıştır. Peygamberimiz (s.a.v.) risalet görevinden sonra da şahsi ihtiyaçları için bizzat ticaret yapmaya devam etmiştir.

İslamiyet Dönemi'nde Ekonomik Anlayış

İslam'da kazancın helal, temiz ve meşru yoldan elde edilmesi asıldır. *Resûlullah (s.a.v.), Tebük seferi dönüşünde Sa'd b. Muâz (r.a.) ile karşılaşıp tokalaşmış, ellerinin nasırlaşmış olduğunu görünce bunun sebebini sormuş, o da "Çoluk çocuğumun nafakasını temin için hurma bahçemde çalışıyorum." cevabını verince Hz. Peygamber (s.a.v), Sa'd b.Muâz'ın (r.a.) elini öpmüş ve "İşte bu eller Allah'ın sevdiği ellerdir."*[40] buyurmuştur.

38. Adem Apak, İslam Öncesi Arap Tarihi ve Kültürü, s. 169-177.
39. Faruk Bal, Çölün Ekonomisi, Akademik Ortadoğu Dergisi, C 9, s. 95.
40. bk. Serahsi, Mebsut, C 30, s. 245; Ali Bardakoğlu vd., İlmihal, "İslam ve Toplum", C 2, s. 409.

Yüce Allah, insanların hayatlarını devam ettirebilmeleri için ihtiyaç duydukları malları zorbalık ve bozgunculuk yoluyla değil, helal yollarla elde etmelerini istemiştir. Nisâ suresi 29. ayette **"Ey iman edenler! Mallarınızı aranızda batıl yollarla yemeyin. Ancak karşılıklı rıza ile yapılan ticaretle olursa başka..."** buyurmuştur. Bu nedenledir ki Allah Resulü (s.a.v.) ashabını da ticarete, üretmeye, çalışmaya teşvik etmiştir. Mikdâm'ın (r.a.) naklettiğine göre Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurdu: *"Kişi kendi bileğinin gücüyle kazandığından daha hayırlı bir yiyecek yemiş olamaz. Allah'ın peygamberi Dâvûd Aleyhisselam da kendi bileğinin gücüyle çalışarak kazandığından yerdi."*[41]

Sahabe, Peygamber Efendimizin (s.a.v.) ticaret anlayışıyla ticaret yapmıştır. Öyle ki Mekke'den Medine'ye hicret eden tüccar sahabeden Abdurrahman b. Avf (r.a.) kendisine yapılan yardım tekliflerini kabul etmemiş ve *"Bana, çarşının yolunu gösterin."*[42] demek suretiyle daha hicretin ilk günlerinde ticaret yapmaya başlamıştır.

Hz. Peygamber (s.a.v.), İslam öncesi dönemde kullanılan paralar üzerinde hiçbir değişiklik yaptırmamış çarşı pazarda bu paraların kullanılmasına müsade etmiştir.[43]

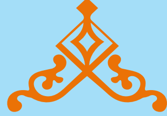
BİLİYOR MUSUNUZ?

Mekke ve Medine şehirlerinde yabancı ülkelerin paraları geçerli idi. Bu paraların gümüş sikkelerine dirhem, altın sikkelerine ise dinar adı verilirdi.

(bk. Muhammed Hamidullah, İslam Peygamberi, s. 822.)

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Ekonomik Yapıda Yaptığı Dönüşümler

Hz. Peygamber (s.a.v.) Medine'de (Müslümanlara ait) bir çarşı yeri kurmak istiyordu. Bu nedenle önce Benu Kaynuka Yahudilerinin pazarına gitti, daha sonra da Medine'de bulunan pazar yerine geldi ve şöyle dedi: *"İşte sizin çarşınız! Burada hiç kimse rahatsız edilmeyecek ve kimseden herhangi bir işgaliye de alınmayacaktır... Burada sürekli ve sabit yerler edinmeyin, kim erkenden gelmişse istediği yeri tutsun."*[44] buyurmuştur. Daha sonra bu pazar yeri bugünkü Medine Büyük Çarşısı'nın bulunduğu yere nakledilmiş ve Medine'nin en önemli pazarı hâline gelmiştir. Bu pazarın Medine'nin en önemli pazarı hâline gelmesinin sebebi pazarda haraç, öşür vb. vergiler alınmamasıdır. Hz. Peygamber (s.a.v.) vergilendirmeyi vergi memurları görevlendirerek ve zaman belirleyerek sistemleştirmiştir. Ziraat ürünlerinin vergilendirmesini güneş takvimine göre, ticaret mallarının vergilerini ise, ay takvimine göre düzenlemiştir. Devletin diğer vergi gelirleri için ise, ay takviminini tercih etmiştir.[45]

Öşür

Toprak mahsüllerinden, gümrüklerden ve devlet arazilerinden alınan vergi, toprak mahsüllerinin zekâtı.

(Dinî Terimler Sözlüğü, s. 293.)

Haraç

Ticari mallardan alınan gümrük veya pazar vergisi.

(Dinî Terimler Sözlüğü, s. 121.)

41. Buhârî, Buyû', 15; Nesâî, Buyû', 1; Ebû Dâvûd, Buyû', 6.
42. Buhârî, Buyû', 1.
43. Faruk Bal, Çölün Ekonomisi, Akademik Ortadoğu Dergisi, C 9, s. 95.
44. İbn Mâce, Ticaret, 40.
45. bk. Muhammed Hamidullah, İslam Peygamberi, C 2, s. 822.

BİLİYOR MUSUNUZ?

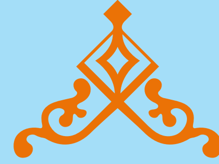
Peygamber Efendimiz (s.a.v.) zamanında ve sonraki dönemlerde devletin gelir kaynaklarından biri de zekattı. O dönemlerde zekat, zekat memurları tarafından toplanırdı. Zekat toplumdaki ihtiyaç sahiplerinin ihtiyaçlarını karşılamak için kullanılırdı.

(Mehmet Erkal, "Zekat", DİA, C 44, s. 197-199.)

İslamiyet'in gelmesinden sonra vergilerde yeni düzenlemelere gidilmiştir. Ülke genelinde evvelce alınan gümrük vergilerinin kaldırılması, her türlü malın ülke içindeki dolaşımını ve el değiştirmesini sağlamıştır. Bazı kabilelerle yapılan anlaşmalar bu kabileleri pazar vergisinden muaf tutarken zekât mükellefiyeti altına sokmaktaydı. **Zekât,** Müslümanların dinî bir görev olarak her yıl mallarının ve paralarının belli bir miktarını ibadet niyetiyle fakirler başta olmak üzere Kur'an-ı Kerim'in belirlemiş olduğu yerlere vermeleridir. Böylece zekât ibadeti ile zengin ve fakir arasındaki ekonomik dengesizliğin giderilmesi hedeflenmiştir.[46]

Pazar Yerlerinin Denetlenmesi

Hz. Peygamber (s.a.v.), Medine'deki düzenlemeler gibi Mekke pazarında da bazı değişiklikler yapmış, satıcı ve tüketici haklarına yönelik düzenlemelerde bulunmuştur. Örneğin Mekke'nin Fethi sırasında Hz. Peygamber'in (s.a.v.), Sa'id ibn el-As'ı (r.a.) Mekke çarşısına denetleyici olarak tayin etmiştir. Medine'de ise denetim hizmetleri muhtesiplik müessesesi tarafından yürütülmüştür. Bu hizmetlerde, Hz. Ömer (r.a.) gibi erkek sahabiler ile Semra binti Nuheyk el-Esediyye (r.a.) ve Şifa binti Abdullah (r.a.) gibi kadın sahabiler görev almışlardır. Bunun dışında, muhtesiplik görevinin oluşturulduğu o günlerde Hz. Peygamber'in (s.a.v.) pazar yerlerini bizzat dolaştığı bilinmektedir. Denetimlerden biri esnasında pazar yerinde buğday yığınına elini daldıran Hz. Peygamber (s.a.v.) alt kısımların nemli olduğunu fark etmiş, nedenini sorduğunda da satıcı, bunun önceki gün yağan yağmurdan kaynaklandığını söylemiştir. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.): *"Bunları bu şekilde müşterilerden saklayıp gizleme! Malları onlara oldukları gibi göster!"* demiş ve ardından da *"(insanları) aldatan bizden değildir."*[47] buyurarak yapılması gereken davranışı tavsiye etmiştir.

Muhtesip

Tarihte çarşıların ve pazar yerlerinin düzenini sağlamak, ölçü ve tartıyı kontrol etmek, komşu haklarını gözetmeyenlere gerekli yaptırımı uygulamak ve toplumun huzurunu bozan her türlü hareketi denetlemekle görevli kişi.

(Dini Terimler Sözlüğü, s. 247.)

Kur'an-ı Kerim ve Hadis-i Şeriflerde Ölçü ve Tartı

Yüce Allah, Hûd suresinde ticaret ahlakının toplum hayatında ne kadar önemli olduğunu göstermek için Hz. Şuayb'ın (a.s.) peygamber olarak gönderildiği Medyen kavminin başına gelenlerle ilgili

46. Dinî Terimler Sözlüğü, s. 398.
47. İbn Mâce, Ticaret, 30.

uyarıda bulunmuştur.[48] Ayrıca Hud suresi 85. ayetinde tüccarlara hitaben **"Ey kavmim! Ölçüyü ve tartıyı adaletle tam yapın. İnsanların eşyalarını (mallarını ve haklarını) eksiltmeyin. Yeryüzünde bozgunculuk yaparak karışıklık çıkarmayın."** buyurarak ölçü ve tartıda insan haklarının önemini vurgulamıştır.

Peygamberimiz (s.a.v.) de *"Ey tüccar topluluğu! Sizler daha önceki toplulukların helakine (yok olmasına) sebep olan iki işi (ölçü ve tartı) devraldınız."*[49] buyurarak Müslümanların ölçü ve tartı aletlerini doğru kullanmaları ve sorumluluk bilinci içerisinde dürüst hareket etmeleri gerektiğine işaret etmiştir.

Sahabeden Abdullah b. Abbas'ın (r.a.) bildirdiğine göre Peygamberimiz (s.a.v.) Medine'ye geldiği zaman ölçü ve tartı konusunda Medinelilerin yanlış davranışlar sergilediklerini gördü. Ancak Allah Teala, Mutaffifîn suresinin 1-4. ayetlerinde, **"Ölçüde ve tartıda hile yapanlara yazıklar olsun. Onlar insanlardan bir şey ölçüp aldıklarında tam, fakat onlara vermek için ölçüp tarttıklarında ise eksik ölçer ve tartarlar. Onlar tekrar diriltileceklerini düşünmezler mi?"** buyurduktan sonra Medineliler ölçülerini daha dikkatli yapmaya başladılar.

Mal ve servet edinmenin en önemli vasıtası olan ticarette ana hedef tarafların yaptıkları alışverişten memnun olmalarıdır. Peygamberimizin (s.a.v.), *"Alışveriş yapanlar birbirlerinden memnun olarak ayrılsınlar."* [50] tavsiyesi bu gerçeği dile getirir.

"Herhangi birinizin iplerini alıp dağa gitmesi ve sırtına bir bağ odun yüklenip getirerek onu satması ve Allah'ın bu sebeple onun onurunu koruması, verseler de vermeseler de insanlardan bir şeyler dilenmesinden çok hayırlıdır."

(Buhârî, Zekât, 50, 53; Buyû', 15.)

Medine Pazarının Ticari Kuralları

Hz. Peygamber (s.a.v.), tefeci ve faizcilerin birtakım ticari imkanları kötüye kullanmalarını yasaklamıştır. Satılması yasak mallar listesinde, gerçekte henüz denizden çıkarılmadığı hâlde dalgıcın denize dalarak getireceği incilerin de bulunması oldukça dikkat çekicidir. Çok daha önemli temel bir yenilik de faiz (riba) konusunda benimsenen tutumdur. İslam, ödünç verilen paraya faiz işletilmesini kesinlikle yasaklamıştır.[51]

Peygamberimizin (s.a.v.) Veda Haccı'nda ashabıyla vedalaşırken verdiği mesajlardan biri de faiz konusu olmuştur. O, Veda Hutbesi'nde, **"Anaparalarınız sizindir. Böylece ne haksızlık etmiş ne de haksızlığa uğramış olursunuz."** Bakara suresi 279. ayetini okuduktan sonra, *"...İyi bilin ki Cahiliye Dönemi faizi kesinlikle kaldırılmıştır! İlk kaldırdığım faiz de (amcam) Abbas b. Abdulmuttalib'in faizidir."*[52] buyurmuştur.

48. bk. Hûd suresi, 84. ayet.
49. Tirmizî, Buyû', 9.
50. Tirmizî, Buyû', 27.
51. bk. Muhammed Hamidullah, İslam Peygamberi, C 2, s. 800-802.
52. Müslim, Hac, 147.

İslam'ın ticari hayata dair belirlediği yasaklardan bazıları şunlardır: Satılan malı tekrar satmak, pazarlık üzerine pazarlık yapmak, malı ucuza almak için üreticiyi pazar fiyatını öğrenmeden yolda karşılamak ve üreticinin malını almak, satın almak niyeti olmadığı hâlde piyasayı yükseltmek amacıyla ve başkalarını kandırmak maksadıyla müşteri kızıştırmak.

İslam'a göre haram olan şeyleri almak ve satmak, olmayan bir malı satmak, ölçüde ve tartıda hile yaparak haksız kazanç elde etmek de yasaklanmıştır.

Dinimizde yiyecek ve içeceklerin hangisinin temiz ve helal, hangisinin sakıncalı ve haram olduğu ayetlerle açıklanmıştır. Konuyla ilgili Mâide suresi 3, 4 ve 5. ayetlerde **"Sana kendileri için helal kılınanın ne olduğunu soruyorlar. De ki 'Sizin için bütün temiz nimetler helal kılındı..."** buyrulmuştur.

Hz. Peygamber (s.a.v.) ticaretle ilgili işlerde de ümmetine her zaman örnek olmuş; faizin, yağmacılığın, haksız kazançların normal kabul edildiği toplumu zekât ve sadaka veren, yetimleri, muhtaçları gözeten, yardımlaşmakta yarışan bir topluma dönüştürmüştür.

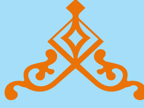

Görsel 3.7: Hz. Muhammed (s.a.v.) Dönem'inde (622-632) İslam Devleti

5. Siyasi Alanda Değişim

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Medine'ye hicretiyle Müslümanlar burada yeni bir toplumsal yapılanmaya girdiler. Önce Mescid-i Nebi'yi ve etrafındaki binaları inşa ederek toplumsal yapılanmayı, sonrasında da siyasi, idari ve hukuki yapılanmayı gerçekleştirdiler. Örneğin Mescid-i Nebi'nin yanında inşa edilen **Suffa** başta olmak üzere Medine'nin çeşitli yerlerinde açılan mektepler bu yapılanmanın bir ürünüdür. Bu yapılarda Hz. Peygamber (s.a.v.) ve diğer sahabilerin öğretmenlik yapması yanında, bazı savaş esirleri de fidye olarak belli sayıda Müslüman'a okuma yazma öğretmekle görevlendirilmekteydi. Bütün bunlar hem cehaletle mücadelenin hem de bilinçli bir toplum yapılanmasının önemli bir göstergesidir.[53]

53. bk. İbrahim Kafi Dönmez, İslamda İnanç, İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi , C 1, s. 268.

Şûra

Devlet ve hükûmet başkanının, önemli işlerde alanında uzman olan kişilere ve toplumun ileri gelenlerine danışması ve onların görüşlerini almasıdır.

(Dinî Terimler Sözlüğü, s. 343.)

Hz. Peygamber (s.a.v.) Medine'ye hicret ettikten sonra ilk olarak Medine'de yaşayan tüm kabileleri bir araya getiren Medine Sözleşmesi'ni düzenlemiştir. Bu sözleşmede toplumun fertleri hak ve menfaatlerde eşit kabul edilmiş, her ferdin can ve mal emniyeti güvence altına alınmış, cezanın suç işleyene ait olduğu, hiçbir suçlunun korunamayacağı bildirilmiştir. Medine şehir devletini oluşturan toplulukları, bunların birbirleriyle ve yabancılarla olan münasebetlerini, fertlerin sahip oldukları din ve vicdan hürriyetini vb. konuları belirli esaslara bağlayan bu metin maddi açıdan İslam devletinin ilk anayasası niteliğindedir.

Hz. Peygamber (s.a.v.), Cahiliye toplumunu kabile başkanının bireysel kararının, kâhin ya da sihirbazların sözlerinin kanun kabul edildiği toplumdan istişare ile kararlar alınan, tüm bireylerin görüşlerinin değerli, İslam hukukunun üstün olduğu medeni bir topluma dönüştürmüştür. Peygamberimizin (s.a.v.) dinî hüküm ve emirlerle başlatmış olduğu yapısal değişimler başta adalet, liyakat, ahlaki değerler ve eğitim kurumu ile devam etmiş; kabileler tek bir çatı ve yeni kimlik altında toplanmıştır. Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurulmuştur. **"Allah size, emanetleri mutlaka ehline vermenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emreder. Allah size ne güzel öğütler veriyor. Şüphesiz Allah her şeyi işitmekte, her şeyi görmektedir."**[54]

Hz. Peygamber (s.a.v.) Medine sözleşmesiyle fertlere tanınan hak ve sorumlulukların yanında, din ve vicdan hürriyetini de belirleyen esasları başarıyla uygulamıştır. Bu esaslar hazırlandığı ilk günden günümüze kadar insan hakları açısından insanlığa örnek olmuştur.[55]

Medine Toplumunda İstişare ve Dayanışmanın Önemi

Hz. Peygamber (s.a.v.) sosyal değişim sürecinde alınacak kararları ve uygulamaları Kur'an'ın da emriyle istişare ederek yapmıştır. Şûrâ suresi 38. ayetinde ifade edildiği gibi **"Onların işleri aralarında danışma iledir."** prensibi esas alınmış, Medine'de vahyin belirlediği konular dışındaki meseleler istişare (danışma) yoluyla çözüme kavuşturulmuştur.

SIRA SİZDE

Günlük hayatta bir karar alırken çevrenizle bilgi alışverişinde bulunur musunuz? Arkadaşlarınızla paylaşınız.

Hz. Peygamber (s.a.v.) sosyal düzeni inşa ederken danışma kurumunu hayata geçirmiş, vahiy dışındaki konularda çevresindeki Müslümanların görüşlerini alarak hareket etmiştir. Nitekim Uhud Savaşı, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) istişare kültürüne verdiği önemi gösteren önemli bir olaydır. Bu savaş öncesi Hz. Peygamber (s.a.v.) yanında bulunanlar ile savaşın nasıl yapılacağı hususunda istişarede bulunmuş ve Medine'de kalıp savunma savaşı yapılması yönünde fikrini açıklamıştır. Özellikle genç sahabilerin ve Bedir Savaşı'na katılamayan diğer sahabilerin çoğunluğunun Medine dışında savaşma fikri üzerine onların görüşlerini benimsemiştir.

Uhud Savaşı sonrası inen ayetlerde, yaşanılan sıkıntıya rağmen şûraya devam edilmesi emredilmiştir. Âl-i İmrân suresi 159. ayette **"... İş konusunda onlarla müşavere et. Bir kere de ka-**

54. Nisâ suresi, 58. ayet.
55. bk. İbrahim Sarıçam, Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı, s. 143.

rar verip azmettin mi, artık Allah'a tevekkül et, (ona dayanıp güven). Şüphesiz Allah, tevekkül edenleri sever.” buyrulmuştur. Hz. Peygamber (s.a.v.) ayette verilen emrin gereğini yerine getirmiş, devleti inşa sürecinde istişareyi esas almıştır. Hendek Savaşı’nda da Selman-ı Fârisî (r.a.) adlı sahabinin teklifi ile Medine’nin etrafına düşmanın geçemeyeceği genişlikte ve derinlikte hendek kazılarak savunma yapılması şûra sonucu karara bağlanmış ve savunmada başarılı olunmuştur. İstişare ile birlik ve beraberliğini pekiştiren bu toplumu Kur’an-ı Kerim şöyle övmüştür:

كُنْتُمْ خَيْرَ اُمَّةٍ اُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَاْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ
عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ...

“Siz, insanlar için ortaya çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz. İyiliği emredersiniz, kötülükten alıkoyarsınız ve Allah’a inanırsınız. ...”

(Âl-i İmrân suresi, 110. ayet.)

Toplumda danışma kültürünün egemen olmasıyla dayanışma ve kenetlenme kültürü de gelişmiştir. Hz. Peygamber (s.a.v.) inşa ettiği toplumda bu noktaya çok önem vermiştir. Müslüman toplumunu herhangi bir organı acıdığında bu acıyı tüm bedenin hissettiği tek bir vücut şeklinde tanımlamıştır.[56]

Hz. Peygamber’in (s.a.v.) istişareyi esas alan yönetim anlayışı Medine Dönemi toplumsal değişim sürecinde, birlik ve bütünlük duygusunun Müslümanlarda hâkim olmasını sağlamıştır. Bu nedenle sosyal değişimin her safhasında toplumun tüm bireyleri Hz. Peygamber’in (s.a.v.) devamlı yanında olmuşlardır.

SIRA SİZDE

“Mü'minler ancak kardeştirler. Öyleyse kardeşlerinizin arasını düzeltin. Allah'a karşı gelmekten sakının ki size merhamet edilsin.”

(Hucurât suresi, 10. ayet.)

Yukarıda verilen ayet-i kerimeyi dayanışma kültürü açısından yorumlayınız.

Hz. Peygamber’in (s.a.v.) Gerçekleştirdiği Bazı Dönüşümler

Müslümanların Mekke Dönemi siyasi ve sosyal durumları ile Medine’ye hicret sonrası durumları arasında önemli farklar olmuştur. Peygamber Efendimizin (s.a.v.) çabaları sonucu gerçekleşen dönüşümlerden bazıları şunlardır:

a) Kur’an-ı Kerim’de bildirilen hukuk düzeni oluşturulmuştur.

56. bk. Buhârî, Edeb, 27; Müslim, Birr, 66.

b) Medine'de kurulan devlet ile kabileler arasında anlaşmalar yapılarak bölge güvenliği sağlanmıştır.

c) Kur'an-ı Kerim'de bildirilen inanç esasları ve ibadetlerin uygulanış biçimleri öğretilmiştir.

ç) Allah'a (c.c.) ibadet için okunan ezan İslam'ın ibadete çağrı dili olmuştur.

d) Muhacir ve ensar arasında gönül bağı kurularak paylaşma ve birlikte yaşama kültürü oluşturulmuştur.

e) Toplumla ilgili işlerde istişare yapılarak karar alma anlayışı getirilmiştir.

f) Ahlak kuralları Kur'an-ı Kerim'e göre yeniden düzenlenmiş, komşunun komşudan emin ve razı olduğu, yetim, kimsesiz, yoksul ve muhtaçların korunup gözetildiği bir toplum anlayışı getirilmiştir.

g) Medine'de ideal bir toplum örneği inşa edilmiştir.

BİLİYOR MUSUNUZ?

Hz. Muhammed (s.a.v.) oluşturduğu devlet ile insanların adalet temeline dayalı, halka hizmeti hakka hizmet bilen, ehil ve yetenekli olanların yönetim kademelerinde görev aldığı, katılımcı, paylaşımcı, birbirlerinin haklarına saygı gösteren bir yönetim anlayışı getirmiştir. Fârâbî'nin deyimi ile "Faziletli toplum, faziletli şehirler"den meydana gelen bir yönetim oluşturmuştur.

(Ramazan Altıntaş, Bütün Yönleriyle Cahiliye, s. 17.)

6. Bir Sahabi Tanıyorum: Mus'ab b. Umeyr (r.a.)

Mus'ab b. Umeyr (r.a.) Kureyş'in Abdüddâr oğullarına mensup zengin bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Orta boylu, güzel yüzlü, nazik ve yumuşak huylu biri olan Mus'ab (r.a.), ailesi tarafından da çok sevilirdi. Babası Umeyr b. Haşim annesi ise Hannâs bint. Mâlâk'tır. Çok zengin bir kadın olan annesi, Şam'dan, Hindistan'dan en güzel kumaşları getirtir ve oğluna hayranlık uyandıracak elbiseler diktirirdi. [57]

O, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) davetini duymuştu. Bazı ayet-i kerimeler dillerde dolaşıyordu. Onları duyuyor, Müslüman olanların davranış ve yaşayışlarına dikkat ediyordu. Duydukları ve gördükleri onun üzerinde derin tesir bırakmıştı.

Bir gün Hz. Muhammed'in (s.a.v) Dârülerkam'da olduğunu, davete buradan devam ettiğini öğrendi. Oraya gitti, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) huzuruna çıktı ve oradan Müslüman olarak ayrıldı.

Ailesinin tepkisinden çekindiği için Resûlullah'ın (s.a.v.) yanına gizlice gidip geliyor, namazlarını gizlice kılıyordu. Bir gün Kureyşlilerden biri onu namaz kılarken gördü ve ailesine haber verdi.

Bunun üzerine bütün ailenin sevdiği, ipek elbiseler içinde sokaklarda yürüyüşü seyredilirken kıvanç duyulan Mus'ab (r.a.), annesi ve akrabaları tarafından hapsedilmiş, gördüğü bütün baskılara rağmen dininden vazgeçmemiştir.

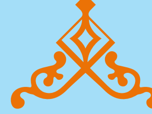
57. bk. Adem Apak, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Etrafındaki Gençler ve Çocuklar, s. 118-121.

Müslüman olduktan sonra eski servet ve zenginliğinin yerini fakirlik almış ve birçok sıkıntı yaşamıştır. Yaşadıkları karşısında sabır ve sebat göstermiş asla dininden dönmemiştir.

Resûlullah'ın (s.a.v.) Habeşistan'a hicret için izin verdiğini duyunca hapisten kaçmış ve hicret kervanına katılmıştır.

Habeşistan'dan Mekke'ye dönüşünü Hz. Ali (r.a.) şöyle anlatmıştır. Resûlullah (s.a.v.) ile oturuyorduk. Bu sırada Mus'ab geldi. Üzerinde yamalı bir elbiseden başka giyeceği yoktu. Resûlullah (s.a.v.) onun bu hâlini görünce, mübarek gözleri yaşla doldu ve "Kalbini Allahu Teala'nın nurlandırdığı şu kimseye bakın! Anne ve babası onu en iyi yiyecek ve içeceklerle besliyorlardı. Allah (c.c.) için bunların hepsini terk etti. Allah (c.c.) ve Resulünün (s.a.v.) sevgisi onu gördüğümüz hâle getirmiştir." buyurdu.[58]

Birinci Akabe Biatı'nda Müslüman olan Medineliler, Resûlullah Efendimizden (s.a.v.) kendilerine İslamiyet'i anlatacak birini göndermesini istediler. Bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.v), Mus'ab b. Umeyr'i (r.a.) görevlendirdi ve onlarla birlikte Medine'ye gönderdi. Mus'ab b. Umeyr (r.a.) böylelikle hem muallim hem de Medine'ye hicret eden ilk sahabe oldu.

Birinci Akabe Biatı

Hz. Peygamber (s.a.v.) Medinelilerle biat şeklinde gerçekleşen iki görüşme yapmıştır. Birinci Akabe Görüşmesi'nde Hz. Peygamberle (s.a.v.) görüşen on iki kişi "Hiçbir şeyi Allah'a (c.c.) ortak koşmayacaklarına, hırsızlık yapmayacaklarına, çocuklarını öldürmeyeceklerine, iftira etmeyeceklerine, emirlerine uyacaklarına" dair Peygamberimize (s.a.v.) biat ettiler. Yani getirdiği emir ve yasaklarda ona itaat edeceklerine söz verdiler. Birinci Akabe Biatı denilen bu olaydan sonra Peygamberimiz (s.a.v.), Yesrib (Medine) halkına Kur'an'ı öğretmesi ve henüz Müslüman olmayanları İslam'a davet için Mus'ab b. Umeyr'i (r.a.) gönderdi. Medine'de bir yıl kalan Mus'ab b. Umeyr 'in (r.a.) faaliyetleri sonucunda önemli bazı kabile liderlerinin de aralarında bulunduğu birçok Medineli Müslüman oldu.

(İbn Hişâm, es-Sîre, C 2, 428-467.)

Mus'ab (r.a.), Medine'de diğer müminlerle el ele vererek imrenilecek bir gayret göstermiştir. Okuyor, okutuyor, namazları kıldırıyor, İslam'ı anlatıyor; davranışları ve konuşmalarıyla sevgi ve saygı topluyor, her gün gönüllerin fethinde birkaç adım daha ilerliyordu. İslamiyet'in Medine'de yayılmasında önemli bir yeri olmuştur.[59]

Uhud Gazvesi'nde Hz. Peygamber'in (s.a.v.) yanından hiç ayrılmayıp sancaktarlık görevini yerine getiren Mus'ab (r.a.), Resul-i Ekrem'i yaralayan İbni Kamie'nin kılıç darbeleriyle her iki eli de kesilince sancağı kollarıyla göğsüne bastırarak dik tutmaya çalışırken yine onun mızrağıyla şehit düşmüştür. Savaştan sonra şehitler defnedilirken Hz. Peygamber (s.a.v.), yoksulluğu kıyafetinden belli olan Mus'ab'ı göstererek onun bir zamanlar en güzel elbiseleri giydiğini, en güzel yemekleri yediğini, fakat Allah (c.c.) ve Resulünün (s.a.v.) sevgisini her şeye tercih ettiğini söylemiştir. Ardından, **"Mü'minlerden öyle adamlar vardır ki, Allah'a verdikleri söze sâdık kaldılar. İçlerinden bir kısmı verdikleri sözü yerine getirmiştir (şehit olmuştur). Bir kısmı da (şehit olmayı) beklemektedir. Verdikleri sözü asla değiştirmemişlerdir."**[60] mealindeki ayet inmiştir.

Sahabiler daha sonraki dönemlerde bolluk ve refah içinde yaşadıkları zamanlarda daima Mus'ab'ı (r.a.) anmışlardır. Habbab b. Eret (r.a.), Allah Teala'nın kendilerine dünya nimetlerini de verdiğini, Mus'ab gibi arkadaşlarının bu nimetlerden hiçbir şey tatmadan ahirete intikal ettiklerini

58. İbn Sa'd, Tabakât, C 3, s. 117.
59. bk. Zekâi Konrapa, Peygamberimiz, s. 308.
60. Ahzâb suresi, 23. ayet.

belirttikten sonra, Uhud'da şehit olduğu gün onu saracak bir kefen bulamadıklarını, bedenini hırkasıyla örtmeye çalıştıklarında başına çekince ayaklarının, ayaklarına çekince başının açıldığını, sonunda başını örttüklerini, ayaklarının üstüne de kokulu bir ot demeti koyduklarını söylemiştir.

Mus'ab b. Umeyr (r.a.), İslam'ın ilk muallimi ve ilk sancaktarıdır. Uhud şehitliğinde, şehitliğin ortasında siyah taşlarla çevrili küçük bölmede Hz. Hamza (r.a) ile yan yana yatmaktadır.[61]

7. Hadisten Hayata

عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ قَدِمَ نَاسٌ مِنَ الْأَعْرَابِ عَلَى رَسُولِ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالُوا أَ تُقَبِّلُونَ صِبْيَانَكُمْ فَقَالُوا نَعَمْ. فَقَالُوا لٰكِنَّا وَاللّٰهِ مَانُقَبِّلُ. فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَأَمْلِكُ إِنْ كَانَ اللّٰهُ نَزَعَ مِنْكُمُ الرَّحْمَةَ

Hz. Aişe (r.a.) şöyle rivayet etmiştir:

Bir defasında bedevilerden bir grup insan Rasûlullah'ın (s.a.v.) huzuruna gelmişlerdi. Bunlar bir münasebetle: Sizler çocuklarınızı öper (sever) misiniz? dediler. Sahabiler: Evet dediler. Bedeviler: Fakat Allah'a yemin olsun ki bizler öpüp okşamayız dediler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.): "Eğer Allah (c.c.) sizin gönüllerinizden rahmet ve şefkati çekip çıkarmış ise ben ne yapabilirim." buyurdu.

(Müslim, Fedâil, 64.)

Hadiste Cahiliye örf ve adetlerinin ortadan kaldırılması, yaratılışa uygun davranılması anlatılmaktadır. Cahiliye Dönemi, merhametin (acımanın) ortadan kalktığı bir dönemdir. Bu dönemde Allah (c.c.), peygamberleri aracılığıyla gönderdiği tevhit inancını yeniden inşa etmek, insanlığı bu cehaletten kurtarmak için Hz. Peygamber'i (s.a.v.) tüm insanlığa rahmet olarak göndermiştir.

Yüce Allah, tevhit inancının son peygamberi Hz. Muhammed (s.a.v.) elçiliği ile insanca yaşanması, verdiği nimetlerden tüm insanların hak, adalet, sevgi, saygı çerçevesinde yararlanması için hükümlerini açıklamıştır. Kur'an'da bildirilen bu hükümleri Hz. Peygamber (s.a.v), önce kendi yaşayarak insanlara örnek olmuş ve tebliğ etmiştir.

Hz. Peygamber (s.a.v.) İslam dininin, tüm insanlığın huzurlu ve mutlu bir yaşam sürdürebilmesi için Allah'ın (c.c.) buyurduğu son ilahi din olduğunu bildirmiştir. O, insanlara Allah'ın (c.c.) hükümlerine teslim olup yaşadıklarında huzura kavuşacaklarını; İslam'ın hükümlerine uymadıklarında ise dünya ve ahiret hayatında sıkıntıya düşeceklerini hadis-i şeriflerinde vurgulamıştır.

61. M. Şerafettin Kalay, Örnek Nesil, C 1, s. 105-115.

OKUMA PARÇASI

Câfer b. Ebî Tâlib (r.a.)

İslam'ın ilk yıllarında Müslümanlar hem sayıca az hem de zayıftılar. Bu sebeple diğer Müslümanlar gibi, Hz. Câfer (r.a.) de müşriklerin akıl almaz eza ve cefalarıyla karşılaştı. Müşriklerin Müslümanlara yaptıkları bu insanlık dışı işkenceler Peygamberimizi (s.a.v.) üzüyordu. Nihayet bir grup Müslüman'ın Hz. Câfer (r.a.) kumandasında Habeşistan'a hicret etmelerine karar verildi. Bu karardan sonra doksan iki kişilik Müslüman bir grup Habeşistan'a hicret etti. Mekkeli müşrikler hicret edenlerin peşlerini bırakmadı. Amr b. Âs (r.a.) ile Abdullah b. Ebî Rebîa'yı (r.a.) Habeşistan'a gönderdiler. Bu kişiler Necâşî'nin huzuruna çıkarak şöyle konuştular:

"Ey hükümdar! Aramızdan çıkıp işlerimizi bozan, şimdi de senin dinini, ülkeni ve halkını bozmak için çalışan bu adamlar hakkında seni ikaz ediyoruz. Bunlar bizim bazı aklı ermez gençlerimizdir. Sen onları bize iade et."

Hükümdar ülkesine sığınanlara niçin geldiklerini, niçin secde etmediklerini sordu ve Peygamberimiz (s.a.v.) hakkında bilgi istedi. Hz. Câfer (r.a.) müşriklere şu sualleri sordu:

"Biz efendisinden kaçan köle miyiz? Biz haksız yere birinin kanını mı döktük ki bizi istiyorlar? Üzerimizde alıp da ödeyemediğimiz malları mı var, borçlu muyuz?"

Amr b. Âs (r.a.), onların köle olmayıp hür olduklarını, kimsenin kanını dökmediklerini ve borçlu olmadıklarını söyledi, "Biz onları, bizim dinimizi bırakıp Muhammed'in dinine girdikleri için istiyoruz." dedi. Bunun üzerine söz alan Hz. Câfer (r.a.):

"Muhterem hükümdar! Biz cahil bir millettik, putlara tapardık. Leşleri yer, her kötülüğü işlerdik. Akrabamızla münasebetlerimizi keser, komşularımıza kötülük yapardık. Kuvvetli olanlarımız zayıf olanlarımızı ezerdi. Biz böyle bir durumda idik. Yüce Allah (c.c.) bize bir peygamber gönderdi. O bizi, Allah'a (c.c.) ve Allah'ın (c.c.) birliğine inanmaya, O'na ibadet etmeye, atalarımızdan bu yana taptığımız putları bırakmaya davet etti. Doğru sözlü olmayı, emanetleri yerine getirmeyi, komşularla güzel geçinmeyi, kan dökmekten sakınmayı emretti. Her türlü ahlaksızlıktan, yalan söylemekten, yetimlerin malını yemekten, namuslu kadınlara iftira etmekten bizi menetti."

Hz. Câfer (r.a.) huzura girdiklerinde secde etmemelerinin sebebini de, "Biz Allah'tan başkasına secde etmekten Allah'a sığınırız!" diye cevaplandırdı. Bu konuşmalardan sonra Necâşî'nin, "Sizin yanınızda Allah'tan gelmiş bir şey var mı?" diye sordu.

Hz. Câfer (r.a.) , evet dedi ve Meryem suresi'nden birkaç âyet okudu.

Necâşî şöyle söylemekten kendini alamadı:

"Sizi ve yanından geldiğiniz zatı tebrik ederim! Şehadet ederim ki o, Allah'ın Resûlüdür." dedi. "Gidiniz, ülkemde emniyet ve huzura kavuşmuş olarak yaşayınız." diyerek muhacirlere sahip çıktı. Muhacirler, Habeşistan'da huzur içinde yaşadılar.

(İbrahim Sarıçam, Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı, s. 104-105.)

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

A) Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere doğru sözcüğü yazınız.

1. Arap toplumunun İslam'dan önceki din ve sosyal hayat anlayışlarını ifade eden.............................Dönemi'nde, Allah'a (c.c.)................................koşularak ondan başka ilah olduğuna inanılmıştır. Yani çok tanrılı inancın egemen olduğu bu dönemde Allah'ın (c.c.) birliğini tasdik eden, ona eş koşmayan...............................anlayışından yoksun bir toplum vardır.

B) Aşağıdaki tabloda verilen kavram ve tanımları eşleştirerek doğru harfi parantez içine yazınız.

2.

Harf	*Tanımlar*	*Kavramlar*
a	İslam devletinde çarşı ve pazarların düzenine bakmakla vazifeli kimselerdir.	1. ( ) Kabile
b	Aynı atadan geldikleri kabul edilen ve aralarında soy bağı bulunan insan topluluklarına verilen ortak isimdir.	2. ( ) Muhtesip
c	Bağnazlık, aşırı taraftarlık, tutuculuk, körü körüne bağlılıktır.	3. ( ) Şûra
d	Devlet ve hükümet başkanının, önemli işlerde alanında uzman kişilere ve toplumun ileri gelenlerine danışması ve onların görüşlerini almasıdır.	4. ( ) Taassup

C) Aşağıda verilen açık uçlu soruların cevaplarını ilgili alana yazınız.

3. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) henüz bebek olan oğlu İbrahim'in vefat ettiği gün Güneş tutulur. Sahabiler iki olay arasında bağlantı kurmak isteyince Hz. Peygamber (s.a.v.) bunu reddeder ve şöyle der: "Ay ve Güneş, Allah'ın varlığını gösteren iki önemli delildir. Hiç kimsenin doğumu ya da ölümü için tutulmazlar." *(Müslim, Selam, 124.)*

Hz. Muhammed'in (s.a.v.) bu bilgide verilen tutumu hakkında hangi çıkarımda bulunabilirsiniz? Yazınız.

....

....

....

4. Hz. Ömer (r.a.) “İslam‘da cahiliyeyi bilmeyenler türeyince İslam’ın düğümleri teker teker çözülür.” demiştir. *(Mustafa Akman, Kur’an da Cehalet Kavramı, s. 30.)*

Hz. Ömer’in bu sözünden hareketle Cahiliye Dönemi'ni bilmenin önemini yazınız.

....
....
....
....
....
....

5. İslamiyet öncesinde Arap Yarımadası’nda insanların köleleştirilerek alınıp satıldığı, kendilerini doğuran, varlık sebepleri olan kadınların bir değerinin olmadığı, kız çocuklarının diri diri toprağa gömüldüğü bir toplum vardı. İslamiyet’in gelmesiyle kadınlar, Allah’ın (c.c.) bir emaneti görüldü, mirastan pay verilerek aile içinde hak ettiği değere kavuşturuldu.

Bu bilgiye göre İslamiyet'in gelmesiyle birlikte hangi alanda dönüşüm yaşanmıştır? Açıklayınız.

....
....
....
....
....
....

6. Hz. Muhammed (s.a.v.) bir gün, pazar yerini denetlerken bir buğday yığınına elini daldırdığında alt kısımların nemli olduğunu fark etmiş, nedenini sorduğunda da satıcı, bunun önceki gün yağan yağmurdan kaynaklandığını söylemiştir. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle emretmiştir: “Bunları bu şekilde müşterilerden saklayıp gizleme! Malları onlara oldukları gibi göster!” dedikten sonra “(insanları) aldatan bizden değildir.” buyurarak tepkisini ifade etmiştir. *(İbn Mâce, Ticaret, 30.)*

Hz. Muhammed’in (s.a.v.) bu davranışı ekonominin hangi temel değerleri ile örtüşmektedir? Açıklayınız.

....
....
....
....
....

7. Hz. Muhammed (s.a.v.) bir gün bir Yahudi ailenin çocuğunun hastalandığını duymuş ve hastalanan çocuğu ziyaret ederek ona duada bulunmuştur. Sahabilerden biri çocuğun Müslüman olmadığını ve ona neden acıdığını söylediğinde "Her doğan İslam fıtratı üzere doğar. Sonradan ailesinin telkiniyle dine yönlendirilir." buyurmuştur. *(Buhârî, Cenâiz, 92.)*

Hz. Muhammed'in (s.a.v.) bu söz ve davranışı hangi alandaki değişime örnektir cahiliye ve günümüz toplumlarını da düşünerek açıklayınız.

....

....

....

....

....

Ç) Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları okuyunuz ve doğru seçeneği işaretleyiniz.

8. Hz. Peygamber (s.a.v.), Bedir Savaşı'nda çevresindekilerle yaptığı istişare sonucu en yakın kuyuyu karargâh yapmayı uygun bulmuş ve bir sahabinin teklifini kabul ederek karargâhı oraya kurmuştur. Uhud Savaşı'nda ise arkadaşlarıyla yaptığı istişare sonucunda kendi görüşüne aykırı olmasına rağmen Medine dışında meydan savaşı yapılmasına karar vermiştir. *(Muhammed Hamidullah, İslam Peygamberi, C 2, S. 942.)*

Bu bilgiden hareketle Hz. Muhammed (s.a.v.) için;

I. İşlerini çevresindekilere danışarak yapmıştır.

II. Farklı fikirlere saygı göstermiştir.

III. Her zaman çoğunluğun görüşüne tabi olmuştur.

yargılarından hangilerine ulaşılabilir?

A) Yalnız II B) I ve II C) I ve III D) II ve III E) I, II ve III

9. İslamiyet öncesinde Araplar kabile toplumu idi. Kabile başkanının veya kahinlerin, sihirbazların sözlerinin kanun kabul edildiği toplumsal model vardı. İslamiyet'le istişare ile kararlar alınan, tüm bireylerin değerinin olduğu, güvenliğin sağlandığı, hukukun olduğu bir devlet modeli oluşmuştur.

Buna göre Arap toplumu için aşağıdakilerden hangisi <u>söylenemez?</u>

A) İslamiyet öncesi Arap Yarımadası'nda siyasal birliğin olmadığı

B) Cahiliye anlayışının değişime uğradığı

C) Zamanla ülkede huzur ve istikrarın sağlandığı

D) Kabilecilik anlayışının İslami yıllarda da aynen korunduğu

E) Kabilecilikte şûra anlayışına yer verilmediği

10. Mus'ab b. Umeyr (r.a.) Medine'de Müminlerle el ele vererek imrenilecek bir gayret göstermiştir. Okuyor, okutuyor, namazları kıldırıyor, İslam'ı anlatıyor; davranışları ve konuşmalarıyla sevgi ve saygı topluyor, her gün gönüllerin fethinde birkaç adım daha ilerliyordu. İslamiyet'in Medine'de yayılmasında önemli bir yeri olmuştur.

Bu metinde sahabi Mus'ab b. Umeyr'in (r.a.) aşağıdaki hangi özelliği üzerinde durulmuştur?

A) Öğreticiliği

B) Sancaktarlığı

C) Cömertliği

D) Muhacirliği

E) Savaşçılığı

11. Cahiliye Dönemi'nde Arap Yarımadası'nda kadınlar develer gibi alınıp satılmıştır. Oysa Hz. Muhammed (s.a.v.) ilk vahyin korku ve heyecanını hanımı Hz. Hatice'nin (r.a.) desteği ile üzerinden atmış, Hudeybiye Antlaşması sonrası yaşadığı bir sıkıntıyı ise eşi Ümmü Seleme'nin (r.a.) fikrini alarak gidermiştir. Bunun yanı sıra rızalarını almadan kızlarını evlendirmemiştir. *(Hadislerle İslam, C 6, s. 370.)*

Bu bilgiden hareketle Hz. Muhammed'in (s.a.v.) aile hayatıyla ilgili aşağıdaki yargılardan hangisine <u>ulaşılamaz?</u>

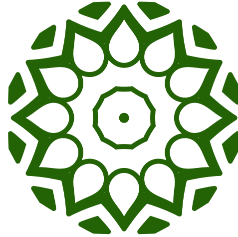
A) Sorunların çözümünde istişarede bulunmuştur.

B) Cahiliye Dönemi'nin anlayışlarının dışına çıkmıştır.

C) Ailede son kararı kendisi vermiştir.

D) Ailesine değer vermiştir.

E) Ümmetine ve insanlığa örnek davranış oluşturmuştur.

4. ÜNİTE

KÜLTÜRÜMÜZDE PEYGAMBERİMİZ

KAVRAMLAR

Şemail, Naat, Mevlit, Hilye

NELER ÖĞRENECEKSİNİZ?

Peygamberimizin beşeri özelliklerini

Sanat, edebiyat ve musikimizde peygamber sevgisinin tezahürlerini

İslam dünyasındaki peygamber sevgisine ait örnekleri

Ebu Eyyûb el-Ensari'nin (r.a.) örnek şahsiyetini

Peygamber sevgisi ile ilgili bir hadis-i şerifi

مُحَمَّدٌ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

"Şüphesiz ki Allah-u Teala güzeldir güzelliği sever."

Müslim, İman, 147.

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) dış görünüşü (şemaili) ile ilgili bildiklerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

2 Mevlit okunan bir ortamda hiç bulundunuz mu? Bulunduysanız aklınızda neler kaldı? Mevlit Kandili'nin anlamını biliyor musunuz? Arkadaşlarınızla paylaşınız.

3. Türk-İslam sanat dalları arasında yer alan hat, minyatür, ebru gibi sanat dallarının günümüzde eski canlılığını kaybetmesinin nedenleri neler olabilir? Arkadaşlarınızla paylaşınız.

4. Osmanlı sultanları hükümdarlık sembolü olan kılıç kuşanmayı Ebu Eyyûb el-Ensari' nin (r.a.) manevi huzurunda gerçekleştirmişlerdir. Bu durum kültürümüzde neyin ifadesi olarak gösterilebilir? Arkadaşlarınızla paylaşınız.

1. Şemail-i Şerif

Hz. Muhammed (s.a.v.) hayatta iken gerçekte onu tanıtan sözlü tasvirlere ihtiyaç duyulmuyor ve buna gerek görülmüyordu. Peygamberimizin (s.a.v.) vefatından sonra Müslümanlarda Peygamber (s.a.v.) hasreti başlamıştır. Peygamberimizle (s.a.v.) görüşmeye fırsat bulamamış kimseler, onu görenlere büyük bir merakla Peygamberimizin (s.a.v.) vasıflarını sormuşlardır. Bu tür sorulara verilen cevaplar zengin bir bilgi birikimini meydana getirmiştir. Bu bilgi birikimi de şemail-i şerif ve hilye gibi Peygamber (s.a.v.) sevgisinin en güzel örnekleri arasında yer alan kültürel değerlerin oluşumuna yol açmıştır.

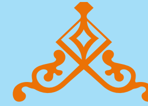
"Andolsun, Allah'ın Resülünde sizin için; Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı uman, Allah'ı çok zikreden kimseler için güzel bir örnek vardır."

(Ahzâb suresi, 21. ayet.)

Şemail-i Şerif ve Hilye

Sözlükte "huy, tabiat, seciye, ahlak" gibi manalara gelen **şemail** kelimesi Resul-i Ekrem'in (s.a.v.) dış görünüşünü, özel hayatını ve ahlakını ifade eden bir terim olarak kullanılmıştır.[1]

Şemail-i şerif, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) risaleti ve mucizleri dışındaki özelliklerini ele alır. Hz. Peygamberin dış görünüşü, kıyafeti, yeme içmesi, konuşma şekli, ibadeti,

Hilye

Türk-İslam kültüründe, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) niteliklerinin hat sanatıyla yazılıp süslendiği levhalar.

(Dini Terimler Sözlüğü, s. 139.)

1. bk. M. Yaşar Kandemir, "Şemail", DİA, C 38, s. 497.

ahlakı, geçim tarzı ve ölümü gibi konular şemaillerin ana konularını oluşturur.[2] Şemail-i şerifle ilgili çalışmalar hilye denilen bir sanat dalını doğurmuştur. Hilye ve şemail türlerinin konuları ortaktır fakat şemail daha kapsamlı bir anlatıma sahiptir. Hilyeler Hz. Peygamber'in (s.a.v.) fiziki ve ruhi portresini ortaya koymayı amaçlarken şemailler onun yaşayış biçimini her yönüyle açıklar.

Allahu Teala, iman ve ibadet hususunda Peygamber Efendimizi (s.a.v.) övmüş ve tüm insanlara örnek olarak göstermiştir. Bu sebeple Hz. Peygamber'e (s.a.v.) olan ilgi artmış, Peygamberimizin (s.a.v.) yaşam tarzı, fiziki ve ruhi özellikleri en ince ayrıntısına kadar kaydedilmiştir. Bu da şemail türünün ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Görsel 4.1: Mustafa Rakım Efendi'nin 1816 tarihli bir hilyesi. Hilyede "Basmasa mübârek kademin rûy-i zemîne / Pâk etmezîdî kimseyi hâk ile teyemmüm" (Mübarek ayağını yeryüzüne basmasaydı / Toprak teyemmüm ile kimseyi temizlemezdi) yazmaktadır.

Kur'an-ı Kerim'e Göre Şemail-i Şerif

Kur'an-ı Kerim ve hadis-i şerifler şemail-i şeriflerin oluşumunda yer alan iki temel kaynak olmuştur. Resûlullah'ı (s.a.v.) bütün yönleriyle öğrenmeye ve onun özelliklerini benimsemeye öncelikle Kur'an-ı Kerim teşvik etmiştir. Buna göre Hz. Peygamber (s.a.v.) bütün insanlara bir müjdeci ve bir uyarıcı olarak gönderilmiş[3] ve bizzat kendisinin bu gerçeği A'râf suresi, 158. ayette **(Ey Muhammed!) De ki: "Ey insanlar! Şüphesiz ben, yer ve göklerin hükümranlığı kendisine ait olan Allah'ın hepinize gönderdiği peygamberiyim…"** diye duyurması istenmiştir.

2. bk. M. Yaşar Kandemir, "eş-Şemail'ün Nebeviyye", DİA, C 38, s. 500.
3. bk. Sebe' suresi, 28. ayet.

Birçok ayette Allah'a (c.c.) ve Hz. Muhammed'e (s.a.v.) itaat edilmesi[4], kendisine uyulup ardınca gidilmesi[5] ve Ahzâb suresi 6. ayette de müminler tarafından canlarından daha çok sevilmesi emredilmiştir. Cenab-ı Hak, Resul-i Ekrem'in (s.a.v.) bütün varlıklar arasında farklı bir yerde ve en üstün konumda olduğunu belirterek onu âlemlere rahmet olarak gönderdiğini,[6] İnşirah suresi 4. ayette ise şanını yücelttiğini bildirmiştir.

"Şüphesiz ki sen yüce bir ahlâk üzeresin." mealindeki Kalem suresi 4. ayette onun benzersiz ve mükemmel ahlakına dikkat çekilmiştir. Yine Ahzâb suresi 21. ayette ona iman edenlerin aynı zamanda onun üstün ahlakını da benimseyip özümsemesi gerektiği ifade edilerek **"Andolsun, Allah'ın Resülünde sizin için; Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı uman, Allah'ı çok zikreden kimseler için güzel bir örnek vardır."** buyrulmuştur.

Allah (c.c.), böylesine üstün özelliklerle donattığı Resulü (s.a.v.) ile ona gönülden inananlar arasında devamlı bir irtibat kurulmasını istemiş, ona hem kendisinin hem de meleklerin salat ettiğini, müminlerin de ona salat etmesi gerektiğini Ahzâb suresi 56. ayette bildirmiştir.

Sahabilerin Anlatımları Işığında Şemail-i Şerif

Allahu Teala'nın Peygamber'ini (s.a.v.) üstün niteliklerle anması ve onu örnek almayı tavsiye etmesi Resûlullah'ın (s.a.v.) vefatından sonra şemailine duyulan ilgiyi artırmış, birçok sahabi onu tasvir etmeye çalışmıştır. Bu tasvirlerden bazıları aşağıda verilmiştir.

Yüzü ayın on dördü gibi parlardı. Büyükçe başlı, saçları hafif dalgalıydı. Saçı bazen kulak memesini geçerdi. Ten rengi nurani beyaz, alnı açık, kaşları hilal gibi ince ve gürdü. Sakalı sık ve gür, yanakları düzdü. Ağzı geniş, ön dişlerinin arası seyrek ve pek hoştu. Boynu gümüş gibi berraktı. Bütün organları birbiriyle uyumlu idi. Hz. Peygamber irice yapılı ve heybetliydi. Uzuna yakın orta boyluydu. Göğsü ile karnı bir hizada olup ne zayıf ne de şişmandı. Bedeni nur gibiydi.[7]

Görsel 4.2: *Peygamberimizin (s.a.v.) isimlerini güzel yazıyla yazmak Peygamberimize (s.a.v.) sevgi ve saygıyı ifade eder. (Hattat Halil Karaca'nın koleksiyonundan alınmıştır.)*

Hz. Peygamber otururken dizlerini karnına doğru iyice çekip kolları arasına aldıktan sonra ellerini önden bağlayarak otururdu. Bu sırada elbisesini iyice sarınıp bürünürdü. Sabah namazı sonrasında bağdaş kurarak otururdu. Yemekte çömelerek, açık arazide yüksek bir taş üzerinden ayaklarını sarkıtarak oturduğu da görülmüştü. Oturup kalkarken Allah'ı (c.c.) anardı. Yürürken öne meyilli düz yürür, ayaklarını yere sert vurmaz, ayaklarını sürümez sakin ama hızlı ve vakarlı yürür, meyilli bir yerden iniyormuş görünümü verirdi. Bir tarafa döndüğünde bütün vücuduyla dönerdi. Arkadaşlarıyla yürürken onları öne geçirir, kendisi arkadan yürürdü. Yolda karşılaştığı kimselere önce o selam verirdi.[8]

4. bk. Âl-i İmrân suresi, 32. ve 132. ayetler; Nisâ suresi, 13. ve 59. ayetler.
5. bk. Âl-i İmrân suresi, 31. ayet.
6. bk. Enbiyâ suresi, 107. ayet.
7. bk. İbn-i Sa'd, et-Tabakât, C 1, s. 422-425; Taberânî, Mu'cemü'l-Kebîr, C 22, s. 155-159.
8. bk. Taberî, C 22, s. 155-159.

Resûlullah (s.a.v.) çok defa hüzünlüydü. Hep Allah'ı (c.c.) düşünürdü. Gerekmedikçe konuşmaz, çoğu zaman sükut ederdi. İnsanlarda kusur aramazdı. Hiç kimseyi aşağılayıp küçümsemez, ayıplamaz ve kimsenin ayıplarını da araştırmazdı. Kibar ve yumuşak huyluydu. Etrafındakilere kaba davranmaz, onları hor görmezdi. Allah'ın (c.c.) nimetlerine saygı gösterir, onları asla küçümsemezdi. Yenilen, içilen şeyleri lezzetsiz diye kötülemez, aşırı şekilde övmezdi.[9]

Dinin bir emrini uygulayacağı sırada buna aykırı bir şey söylendiğinde öfkelenir, gerekeni yapıncaya kadar da öfkesi yatışmazdı. Öte yandan kendisine yapılan kaba ve haksız bir davranıştan dolayı öfkelenmez, onun intikamını almaya kalkışmazdı.[10]

Bir şeye işaret edeceği zaman parmağıyla değil eliyle işaret ederdi. Bir şeye hayret ettiği zaman elinin içini semaya doğru kaldırırdı. Konuşurken sözüyle uyumlu olarak elini hareket ettirir ve sağ elinin başparmağını sol elinin avucuna vururdu. Birine öfkelendiği zaman başını ondan

SIRA SİZDE

"Merhamet edene Allah da merhamet eder. Siz yerdekilere merhamet edin ki, göktekiler de size merhamet etsin."
(Ebû Dâvûd, Edeb, 58.)

Kur'an-ı Kerim'de Peygamberimizin (s.a.v.) müminlere karşı **"çok şefkatli ve merhametli"** *olduğu ifade edilmektedir.*
(Tevbe Sûresi, 128. ayet.)

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) Kur'an-ı Kerim'de tarif edildiği üzere şefkat ve merhamet yüklü davranışlarını hayatına yansıtmış, çocuklar, yaşlılar, yetim ve öksüzler gibi toplumun ilgiye muhtaç kesimlerine her zaman şefkat ve merhametle davranmıştır. Onun merhameti kendisine zarar vermeye çalışanları kuşatacak kadar geniştir. O, Taif'te kendisini taşlayanlara beddua etmemiş ve Müslüman olmaları için dua etmiştir. (Tirmizî, Menâkıb, 73.) Diğer yandan peygamberliği boyunca kendisine her türlü kötülüğü yapan Mekke müşriklerini şehri fethettiğinde affetmesi (Buhârî, Megâzi, 49.), onun eşsiz merhametine örnek verilebilir.

Burada Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hangi özellikleri öne çıkmaktadır?

çevirirdi. Sevindiği zaman bakışlarını yere indirirdi. Hz. Muhammed (s.a.v.) güleç yüzlü yaratılmıştı. Gülümseme onun mübarek yüzünden hiç eksik olmazdı. Gülmesi çoğunlukla tebessüm şeklindeydi. Bilhassa sevdiği kimselerle karşılaştığında öylesine tebessüm ederdi ki böyle anlarda yüzü ay gibi parlardı. O gülerken dişleri dolu tanesi gibi bembeyaz görünürdü.[11]

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) alay etme, hafife alma, dalga geçme, küçük düşürme gibi insani olmayan şakaları şiddetle kınamıştır. Kendileri yeri geldikçe şaka yapmış ama şaka yaparken ölçülü davranmıştır. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) en çok çocuklara, hanımlarına, fakir fukaraya ve sevgi bekleyen kimselere onları neşelendirmek için şaka yapmıştır.[12]

9. bk. M. Yaşar Kandemir, "Şemail", DİA, C 38, s. 498.
10. bk. M. Yaşar Kandemir, "Şemail", DİA, C 38, s. 498.
11. bk. M. Yaşar Kandemir, "Şemail", DİA, C 38, s. 497-498.
12. bk. Tirmizî, Menâkıb, 45.

Görsel 4.3: Peygamberimizin (s.a.v.) şemail-i şerifini anlatan bir hilye örneği (Mehmet Çebi'nin koleksiyonundan alınmıştır.)

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) yatsı namazı sonrası ile sabah namazı öncesinde uyumuştur. Vakti uygunsa öğle namazından sonra bir saat kadar uyumuştur. Hz. Peygamber (s.a.v.) *"Gündüz orucu için sahur yemeğinden ve gece ibadetine kalkmak için öğle uykusundan yararlanın."*[13] buyurarak öğle uykusunun gece ibadetine imkan sağlayacağını ifade etmiştir.

Resûlullah Efendimizin (s.a.v.) sohbetinde bulunanlar öğrendikleri bilgileri orada bulunmayan kimselere anlatırlardı. Onun huzurunda genelde dinin öğretimi ve ümmet-i Muhammed'in işi konuşulurdu. İnsanlara faydası dokunmayacak bir sözü söylemezdi. Ashabıyla kendisi arasında sevginin çoğalmasına yarayacak iltifatlarda bulunurdu.[14]

İyi ve güzel olan şeyi tavsiye eder, kötü olan şeyin kötülüğünü dile getirip ondan sakındırırdı. Yaptığı her iş ölçülüydü, hiçbir işi ve sözü diğerine ters düşmezdi. Meclislerde kendine özel bir yer ayırmaz, ayrılmasına da izin vermezdi. Bir topluluğun yanına vardığında kimseyi rahatsız etmeden nerede boş yer varsa oraya oturur, başkalarına da böyle yapmalarını söylerdi. Yanındakilerle ilgilenip onlara iltifat ederdi. Meclisinde bulunan herkes onun en çok değer verdiği insanın kendisi olduğunu düşünürdü. Bir sorusu veya ihtiyacı sebebiyle yanına gelip oturan kimse kendiliğinden kalkıp gidinceye kadar onun yanından ayrılmazdı. Kendisinden bir şey isteyeni ya istediği şeyi vererek ya da vereceğini vaat ederek yahut gönül alıcı bir söz söyleyerek gönderirdi. Herkes haklarının gözetilmesi bakımından onun yanında birbirinden farksızdı. Ona göre üstünlüğün ölçüsü takva idi. Her zaman güler yüzlü, güzel huylu, halim selimdi. Bağırıp çağırmaz, çirkin söz söylemez, kimseyi ayıplamaz ve aşırı derecede övmezdi.[15]

"Ben, az ve öz söz söyleme (cevâmiu'l-kelim) özelliği ile donatılmış olarak gönderildim."[16] diyen Peygamber Efendimiz (s.a.v.) gösterişten, gereksiz konuşmaktan, kendini ilgilendirmeyen şeylerle meşgul olmaktan uzak dururdu. Sözünün başından sonuna kadar her kelimenin hakkını vererek konuşurdu. Az sözle çok mana ifade eder, açık ve net konuşurdu. Sözünde ne fazlalık ne de eksiklik bulunurdu. İnsana sevap kazandırmayan faydasız sözleri söylemezdi. Konuşmaya başlayınca yanında bulunanlar ona saygılarından önlerine bakarak onu dinler, ancak o susunca konuşurlardı.[17]

13. İbn Mâce, Savm, 22.
14. bk. M. Yaşar Kandemir, "Şemail", DİA, C 38, s. 498.
15. bk. M. Yaşar Kandemir, "Şemail", DİA, C 38, s. 498.
16. İbn Esir, en-Nihâye, C 1, s. 295.
17. bk. M. Yaşar Kandemir, "Şemail", DİA, C 38, s. 498.

Resul-i Ekrem (s.a.v.), ashabının güldüğü şeye güler, onların hayret ettiği şeye hayret ederdi. Huzurunda konuşma adabını bilmeyen yabancıların kaba saba konuşmalarına sabrederdi. Kendisini aşırı şekilde övmeye kalkışanlara izin vermezdi. Uygun olmayan tarzda konuşan kimsenin ya ikaz ederek sözünü keser veya oradan kalkıp giderdi.[18]

SIRA SİZDE

Hz. Muhammed'in (s.a.v.) fiziki ve kişilik özellikleriyle ilgili araştırma yapınız. Edindiğiniz bilgileri aşağıdaki tabloya yazınız.

Fiziki Özellikleri	Kişilik Özellikleri

2. Sanat, Edebiyat ve Musikimizde Peygamberimiz

Dinin ve sanatın ortak kavramlarından birisi güzelliktir. Allah (c.c.) Kur'an-ı Kerim'de kendi isimlerini, "el-esmâü'l-hüsnâ" (en güzel isimler) olarak ifade etmekte[19], müminlere vadettiği cenneti bir güzellik ve estetik harikası olarak anlatmaktadır.[20]

Allah'ın (c.c.) güzel olma ve güzelliği sevme vasfı dolayısıyla, Peygamber Efendimiz de (s.a.v.) estetiğe önem vermiştir. Hz Peygamber'in (s.a.v.) bir mezardaki tümseğin dahi düzeltilmesini istemesi ve *"Aslında böyle şeyler ölüyü ne sıkar ne de ona rahatlık verir fakat bu sağ olanların gözlerine güzel görünmek içindir."*[21] buyurması İslam sanat anlayışının kapsamını ve sanata verdiği önemi göstermektedir. Buradaki hassasiyet adeta **"... Bunu, her şeyi sağlam ve yerli yerince yapan Allah yapmıştır..."**[22] ayetinin yorumu gibidir.

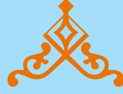
Görsel 4.4: Hattat Halil Karaca kolleksiyonundan esmaül hüsna hattı

Peygamber Sevgisi ve Mevlit

Resûlullah Efendimiz (s.a.v.), Allah'ın (c.c.) en sevgili kulu, mahlukatın en şereflisi, iki cihanın övünç kaynağı ve insanlığın dünya ve ahirette kurtuluş vesilesidir.[23]

18. Taberânî, C 22, s. 155-159.
19. bk. İsrâ suresi, 110. ayet.
20. bk. Gâşiye suresi, 10-16. ayetler.
21. Buhârî, Cenâiz, 42; İbn-i Sa'd, et-Tabakâtü'l-Kebîr, C 1, s. 142.
22. Neml suresi, 88. ayet.
23. bk. Tirmizî, Menâkıb, 1.

Resûlullah Efendimize (s.a.v.) duyulan sevgi, her şeyden önce Yüce Allah'ın (c.c.) bir emridir. Nitekim Ahzâb suresi, 6. ayette **"Peygamber, mü'minlere kendi canlarından daha önce gelir… "** buyrulmuştur.

Naat-ı Nebi

Hz. Muhammed'in (s.a.v.) niteliklerini övmek amacıyla yazılan şiir, kaside gibi edebi türdür.

(Dini Terimler Sözlüğü, s. 271.)

Hz. Peygamber'e (s.a.v.) duyulan samimi sevginin bir tezahürü olarak edebiyatımızda onu konu edinen birçok edebî tür bulunmaktadır. Bu türlerden bazıları naat-ı nebi, siyer-i nebi, mevlid-i nebi, şemail, hilye ve miraciyedir.

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) mübarek doğumunu anmak üzere edebî kültürümüzde, çok sayıda eser yazılmıştır. Bu da mevlit edebiyatının doğmasına yol açmıştır. Mevlit, İslam edebiyatı ve sanatında Hz. Peygamber'in (s.a.v.) doğum yıl dönümünde yapılan merasimlere isim olmasının yanı sıra bu törenlerde okunmak üzere yazılmış eserlerin de ortak adıdır.

Mevlit nazım türü içinde Süleyman Çelebi'nin yazdığı Mevlit ayrı bir yere sahiptir. Bursa Ulu Cami'de bir vaaz sırasında yapılan konuşmalar orada bulunan Süleyman Çelebi'de Mevlit'in yazılmasına dair bir fikrin oluşmasına yol açmıştır. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) fazilet ve mertebesinin daha iyi anlaşılması için bir eser yazmaya karar veren Süleyman Çelebi, eserine Vesîletü'n-necât (kurtuluş vesilesi) adını koymuştur.[24]

Süleyman Çelebi, Mevlit'i kaleme aldığı sırada Ulu Cami'de imamdır. Divan-ı Hümayun imamlığı da yapan Süleyman Çelebi, kültürlü bir ailede yetişmiştir. Taşıdığı "Çelebi" unvanı da aynı zamanda arif ve kâmil bir kimse olduğunu ortaya koymaktadır. Eserinde işlediği konuları ayet ve hadislerle ustaca desteklemesi Süleyman Çelebi'nin dinî ilimleri çok iyi bildiğini göstermektedir.

Mevlit'te Hz. Peygamber'in (s.a.v.) doğumunun yanı sıra mucizeleri, miraca çıkışı, Mekke'den Medine'ye hicreti ve vefatı veciz bir dille anlatılmıştır.

"Vesîletü'n-necât" (kurtuluş vesilesi) adıyla bilinen Mevlit'in şöhreti, asırları aşarak günümüze kadar gelmiştir. Ülkemizde asker uğurlamadan doğum ve ölüme; düğün, sünnet gibi sosyal olaylardan kandil gecelerine kadar hemen her vesileyle Mevlit okunmakta ve dinlenmektedir. Bu durum Türklerdeki zengin ve sonsuz Peygamber (s.a.v.) sevgisinin yansımaları olarak kabul edilebilir.

BİLİYOR MUSUNUZ?

Mevlit İslam âleminde ilk kez Fâtımîlerde görülse de, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) doğumu için yapılan ilk büyük resmi ve samimi mevlit şenlik ve törenlerini başlatan Osmanlılar olmuştur.

(A. Necla Pekolcay, "Mevlid", DİA, C 29, s. 486.*)*

24. bk. A. Necla Pekolcay, "Mevlid", DİA, C 29, s. 486.

SÜLEYMAN ÇELEBİ'NİN MEVLİT'İNDEN BİR BÖLÜM

Amine Hatun Muhammed ânesi
Ol sadeften doğdu ol dür danesi

Çünki Abdullah'tan oldu hâmile
Vakt erişdi hefte vü eyyam ile

Hem Muhammed gelmesi oldu yakîn
Çok alametler belirdi gelmedin

Ol Rebiul evvel ayı nicesi
On ikinci gice isneyn gecesi

Ol gice kim doğdu ol hayrûl beşer
Ânesi anda neler gördü neler

Dedi gördüm ol Habibin ânesi
Bir acep nur kim güneş pervanesi

Doğdu ol saatte ol sultan-ı din
Nura gark oldu semavat ü zemin

Sallü aleyhi ve sellimü teslima
Hatta tenâlû cenneten ve naîmâ

Essalatü vesselamü aleyke Ya Resulallah
Esselatü vesselamü aleyke Ya Habiballah

Essalatü vesselamü aleyke
Ya Seyyid'el-evveline ve'l-âhirin.

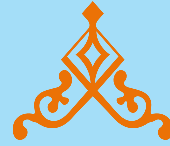
(Süleyman Çelebi, Mevlid-i Şerif Vesiletü'n-Necât, (Hazırlayan: Mehmet Akkuş, Uğur Derman), s. 3-5.)

Sanatımızda Peygamber Sevgisi

İslam'a göre sanat insanı en mükemmel anlam ve amaçlarıyla buluşturup bağdaştıran, insanın hakikati görmesine yardımcı olan, ilahi güzelliği dokunulabilir, görülebilir ve duyulabilir hâle getiren bir vasıtadır.[25] Ahlaki değerler, millî zevkler ve insani duygular ruh dünyamızı şekillendirir. Sanat bu duygu ve düşüncelerin sembollerle ifade edilerek yaşatılması ve öğretilmesidir.

İslam sanat anlayışı çerçevesinde Hz. Peygamber'in (s.a.v.) resmi yapılmamıştır. Sadece bazı minyatürlerde şemail-i şeriften hareketle ve yüzü görünmeyecek şekilde ona yer verilmiştir.

İslam dini Hz. Muhammed'in (s.a.v.) resimle tasvirine izin vermediğinden bazı müslümanlar onun sözlü tasvirlerini içeren metinleri levhalaştırıp evlerinin en çok görünen yerine asma yoluna gitmiştir. Böylece hilye-i saadet levhaları ortaya çıkmıştır.

Minyatür

El yazması kitapların metinlerini bezemek ve açıklamak amacıyla yapılmış küçük boyutlu renkli resimlere minyatür denir. Işık ve gölge oyunlarıyla derinlik kazandırılmayan bu küçük boyutlu resimler Türk-İslam dünyasında önemli yer tutar.

(Züleyha Zor, Nakkaş Nakşi'nin Minyatürlerinde Görünen Perspektif Arayışları, Yüksek Lisans Tezi, s. 3.)

25. Yasin Pişgin, İslâm ve Sanat, s. 50.

Türk-İslam sanatında Peygamber (s.a.v.) sevgisini ifade eden hilyeler önemli yer tutmuştur. Örneğin hilyeleri çok sevilen ve tanınan, 16. yüzyıl Türk şairi Hâkânî, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) açık ten rengini şöyle tasvir etmiştir:

"Umman gibi yüreğiyle o benzersiz bir inciydi;
Teninin ak olmasında şaşılacak ne var!"[26]

Sade, basit ve edebi bir dille yazılan hilyelerin geliştirilmesiyle Hz. Muhammed'in (s.a.v.) bütün özelliklerini bir araya toplayan hat sanatı daha ileri bir düzeye ulaşmıştır. Hat sanatı İslam ülkelerinde yazıya dönüşen çizgi yoluyla duygu ve düşüncelerin anlatıldığı bir sanat kolu hâlinde gelişmiş ve özellikle de Türk-İslam kültürü içinde özgün bir kimlik kazanmıştır. Hz. Muhammed'e (s.a.v.) duyulan sevgi onunla ilgili her türlü anlatım ve yazımın en güzel şekilde ifade edilmesine yol açmıştır.

DÜŞÜNELİM-TARTIŞALIM

"Kur'an-ı Kerim Mekke'de nazil oldu, Mısır'da okundu, İstanbul'da yazıldı."

(A. Vahap Yıldız, Osmanlılarda Yazı Çeşitleri, s. 49.)

Bu sözle anlatılmak istenen nedir? Sınıfta arkadaşlarınızla tartışınız.

Süsleme sanatının önemli dallarından olan tezhip ile hilyeler ve hatlar süslenmiştir. Böylece bu sanat eserlerine daha canlı bir görünüm kazandırılmıştır.

Görsel 4.5: Tezhip, İslam sanatları arasında önemli bir yer tutar.

Edebiyatımızda Peygamber Sevgisi

Hz. Peygamber'e (s.a.v.) duyulan sevgi "Peygamber Sevgisi Edebiyatı" diyebileceğimiz zengin bir edebiyat birikimi ortaya çıkarmıştır. Başta naat olmak üzere birçok edebi türde onu anlatan ve öven eser yazılmıştır.

Ahmet Yesevi'nin hikmetlerinde dile gelen Hz. Peygamber (s.a.v.) sevgisi, Yunus Emre'nin ilahilerinde de Türkçenin en duru üslubuyla yer almıştır:

"Arayı arayı bulsam izini
İzinin tozuna sürsem yüzümü
Hak nasip eylese görsem yüzünü
Ya Muhammed canım arzular seni."[27]

İslam dünyasının önemli şairlerinden Fuzûlî'nin Su Kasidesi'ndeki "su" sesleri Hz. Peygamber'i (s.a.v.) güzel bir şekilde anlatmaktadır:

"Yâ Habîballah yâ Hayre'l-beşer müştakunam
Eyle kim leb-teşneler yanup diler hem-vâre su"[28]

(Ey Allah'ın (c.c.) sevgilisi! Ey insanların en hayırlısı! Susuzluktan dudakları çatlamış kişiler nasıl yanıp daima su isterlerse ben de seni öyle özlüyorum.)

26. Annemarie Schimmel, Hazreti Muhammed, s. 42.
27. Burhan Toprak, Yunus Emre Divanı, s. 135.
28. bk. Hikmet Atik, İslam ve Sanat, Na'tlarda Hz. Peygambere Yapılan Teşbihler: Fuzûlî'nin Su Kasidesi Örneği, s. 261.

Fuzûlî bu beyitte suya olan hasretiyle dudakları çatlayan bir insanın suyu arzuladığı gibi kendisinin de Hz. Peygamber'e (s.a.v.) özlem duyduğunu vurgulayarak onu suya benzetmiştir.

Peygamberimizi (s.a.v.) anlatan şiirler arasında Arif Nihat Asya'nın Naat'ı önemli yer tutmaktadır. Dualarla yükselen Naat şiirinin bazı mısraları şöyledir:

Gel ey Muhammed!
Bahardır
Dudaklar ardında saklı
"Âmin"lerimiz vardır
Hacdan döner gibi gel
Miraçtan iner gibi gel
Bekliyoruz yıllardır!

Konsun yine pervazlara
Güvercinler
"Hû hû"lara karışsın
Âminler...
Mübarek akşamdır;
Gelin ey Fâtihalar, Yâsinler...[29]

DÜŞÜNELİM - YORUMLAYALIM

Mehmet Akif "Bir Gece" şiirinde Peygamberimizin (s.a.v.) doğumundaki hikmeti düşünmemizi ister:

"On dört asır evvel yine böyle bir geceydi,
Kumdan ayın on dördü bir öksüz çıkıverdi!
Lakin o ne husrandı ki; hissetmedi gözler,
Kaç bin senedir hâlbuki bekleşmedelerdi!
Dünya neye sahipse, onun vergisidir hep;
Medyun ona cemiyeti, medyun ona ferdi.
Medyundur o masuma bütün bir beşeriyyet...
Ya Rab, bizi mahşerde bu ikrar ile haşret.

(Mehmet Akif Ersoy, Safahat, (Hazırlayan, M. Ertuğrul Düzdağ), s. 357.)

Mehmet Akif, Çanakkale şehitlerine yazdığı şiirinde Peygamber (s.a.v.) ocağının çocukları olan askerlerimizi şu mısralarla anlatır:

"Ey şehit oğlu şehit isteme benden makber!
Sana aguşunu açmış, duruyor Peygamber!"

Yukarıdaki şiirlerden hareketle Mehmet Akif Ersoy'un Peygamber (s.a.v.) sevgisi ile ilgili düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

29. Arif Nihat Asya, Dualar ve Aminler, s. 62.

Bunların dışında ebebiyatımızda,

Peygamber Efendimizin (s.a.v.) hayatını kronolojik bir şekilde anlatan şiir veya düzyazı şeklindeki **siyer-i nebî,**

Peygamber Efendimizin (s.a.v.) isimlerine dair eserler olup şiir veya düzyazı tarzında yazılan **esmâü'n-nebî,**

Peygamber Efendimizin (s.a.v.) savaşlarının daha çok dinî-destansı yönleriyle anlatıldığı şiir ya da düzyazı biçimindeki **gazavatnâme**

gibi peygamber sevgisini anlatan önemli edebi eserler de vardır.

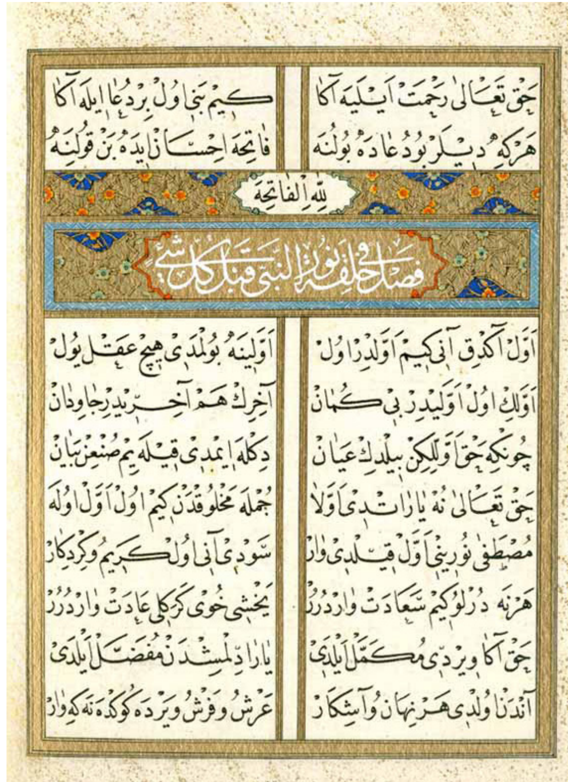
Musikimizde Peygamber Sevgisi

Hz. Peygamber (s.a.v.),

"Allah güzeldir ve güzelliği sever." (Müslim, İman, 147.)

"Allah her şeyde zarafeti emretmiştir..." (Ebû Dâvûd, Edâhî, 11.)

buyurmaktadır.

Görsel 4.6: Süleyman Çelebi'nin yazmış olduğu Vesîlet'ün Necât'ın yazma bir nüshasının 3. sayfası

Yukarıda sözü edilen hadislerden de anlaşılacağı üzere İslam kültüründe estetik en temel değerler arasında yer almaktadır. Bu estetik anlayışta insan ruhuna tesir eden musiki de hayli önemli bir yer tutmaktadır.

Musiki, insanı Allah'a (c.c.) ve Peygamber'e (s.a.v.) yaklaştıran, ruhu ve kalbi temizleyen niteliklere sahip olduğu sürece uygun görülmüş ve ilgi sahası olmuştur.

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) isim ve sıfatlarının, örnek ahlakının, üstün özelliklerinin, mucizelerinin konu alınıp ondan şefaat dileklerinin dile getirildiği manzumeler olan **naatlar**, Türk musikisi makam ve kaideleri çerçevesinde okunmuştur.

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) doğum yıl dönümü başta olmak üzere ölüm, doğum, sünnet, evlenme, hac ibadetini yerine getirme vb. sevinç ve üzüntülerin paylaşılması için düzenlenen toplantılarda Mevlit okunması gelenek hâline gelmiştir. Uzun yıllar bir beste ile okunan Mevlit, günümüzde belli makamlar çerçevesinde doğaçlama okunmaktadır.

Miraç, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) peygamberliğinin 11. senesinde meydana gelen ve onun Mescid-i Haram'dan Mescid-i Aksa'ya, oradan da göğe yaptığı yolculuk esnasında Allah (c.c.) katına çıkışıdır. Bu sebeple Recep ayının 27. gecesi, bütün İslam âleminde "Miraç Kandili" olarak kutlanır.

Görsel 4.7: Miraç Mescid-i Aksa'dan sonra semaya yapılan yolculuktur.

Miraç hadisesi Müslümanlar tarafından İslam tarihi boyunca mucizevi bir olay olarak kabul edilmiş, hemen hemen bütün Müslüman milletlerin medeniyetlerine edebiyat, musiki, minyatür, hat gibi alanlara kuvvetle yansımıştır. Bu tür sanatlar daha çok **"Miraciye"** adıyla İranlılar ve Türkler tarafından kaleme alınmıştır.[30]

İlahi, tasavvufi temaları işleyen Türk dinî musikisinin makam ve usulleriyle bestelenerek dinî toplantılarda okunan şiirlere verilen addır.[31] Sözleri genellikle Hz. Peygamber'i (s.a.v.) konu alır niteliktedir. Tevşih adı verilen bu ilahiler Arapçada "süslemek, düzenlemek" anlamına gelmektedir. Mevlit, mi'raciye gibi büyük formdaki eserlerin bölümlerini süslemek için kullanılan tevşihler dinleyenler tarafından oldukça beğenilir.[32]

Allah (c.c.), Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v.) ve din büyüklerinden, İslam dininin ibadet ve meselelerinden söz eden dinî-tasavvufi şiirlerin herhangi bir çalgının eşliği olmaksızın okunduğu **kasideler** edebiyat ve musikimizde önemli yer tutmaktadır. Kasideler, belirli bir makam seyri takip edilmek suretiyle doğaçlama icra edilir.[33]

Arapçada "dua" ve "namaz" anlamlarına gelen **sala (salat)**[34] Hz. Peygamber (s.a.v.) sevgisini dile getiren en dokunaklı güfteler arasında yer almaktadır. Salada Hz. Peygamber'e (s.a.v.) Allah'tan (c.c.) rahmet ve selam temenni edilmekte ve Hz. Muhammed (s.a.v.) methedilmektedir. Ayrıca onun şefaatını dileyen, Peygamberimizin (s.a.v.) aile fertlerine ve yakınlarına dua ifadeleri içeren sala belirli bir besteyle veya serbest okunmaktadır. Peygamberimizle (s.a.v.) ilgili salalardan biri şöyledir:

"Es-salâtü vesselâmü aleyke yâ Resûlallâh
Es-salâtü vesselâmü aleyke yâ Habîballâh
Es-salâtü vesselâmü aleyke yâ Seyyide'l-evvelîne ve'lâhirîn"

Anlamı şöyledir:

Salât ve selâm sana olsun ey Allah'ın Resûlü (Elçisi)
Salât ve selâm sana olsun ey Allah'ın Habîbi (Sevgili Peygamberi)
Salât ve selâm sana olsun ey öncekilerin ve sonrakilerin Efendisi[35]

Allah (c.c.) ve Peygamber (s.a.v.) sevgisi merkezinde gelişen dinî musiki, özellikle Osmanlı medeniyeti çerçevesinde ileri düzeye ulaşmıştır. Osmanlı tasavvuf müziği "Türk din musikisi" ifadesiyle kendini bulmuştur. Tasavvuf musikisi yüzyıllar boyunca gönüllere hitap etmiş ve günümüzde de etmektedir.

30. bk. Mustafa Uzun, "Mi'râciyye", DİA, C 30, s. 137.
31. bk. Mustafa Uzun, "İlahi", DİA, C 22, s. 64-68.
32. bk. Nuri Özcan, "Tevşih", DİA, C 41, s. 48.
33. bk. İsmail Hakkı Özkan, "Musiki", DiA, C 24, s. 566.
34. Dinî Terimler Sözlüğü, s. 321.
35. Nuri Özcan, "Salâ", DİA, C 36, s. 15.

SIRA SİZDE

1. **İlâhi okunan bir ortamda bulundunuz mu? Bulunduysanız bu ortamın sizin üzerinizde oluşturduğu etkiyle ilgili kısa bir kompozisyon yazarak arkadaşlarınızla paylaşınız.**
2. **Siz de çevrenizden ilahi örnekleri bularak sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.**

3. İslam Dünyasında Peygamber Sevgisi

Hz. Peygamber (s.a.v.) İslam'ın ilk döneminden itibaren kendisine duyulan sınırsız sevgi ve aşkla Müslüman şairler tarafından övülmüştür. İlk dönemde Abdullah b. Revâha (r.a.), Hassân b. Sâbit (r.a.) ve Kâ'b b. Mâlik (r.a.), Hz. Peygamber'in (s.a.v.) şairleri olmakla ünlenen isimlerdir. Öne çıkan bu isimler Hz. Peygamber'i (s.a.v.) övmüşlerdir. Aynı zamanda düşmanların Hz. Peygamber (s.a.v.) ve Müslümanlar hakkındaki söz ve davranışlarına karşı Peygamber Efendimizi (s.a.v.) ve Müslümanları savunmuşlardır.

Görsel 4.8: İslam dünyasında Peygamber Efendimize (s.a.v.) derin bir saygı, hürmet ve sevgi vardır.

Pakistan'ın fikir babası büyük vatan şairi Muhammed İkbal, kamil insan arayışında yeryüzünde en büyük örnek olarak Peygamber Efendimizi (s.a.v.) göstermektedir. Ayrıca Peygamber Efendimizin (s.a.v.) tüm güzel özelliklerinin anlatılmasında ve tanıtılmasında önemli rol oynayan Muhammed İkbal, Peygamber sevgisinin yayılıp genişlemesinde önemli rol oynamıştır. Muhammed İkbal bir makalesinde "O yüce isim ne zaman aklıma gelse heyecanlı bir titreme ruhumun her zerresini kaplar! Onun ismi insanlara hürriyet ve eşitliğin nihai bildirisini sundu." demiştir.[36]

"İnsan onu andıkça ve ona bağlandıkça şeref kazanır." diyen Muhammed İkbal bir şiirinde Peygamberimize (s.a.v.) olan sevgisini şöyle dile getirmiştir:

"Gönlümde gizli bir sevgili vardır.
İstiyorsan gel, onu sana göstereyim.
Onun âşıkları güzellerden daha güzel, daha hoş, daha câzip ve daha sevgilidir.
Gönül, onun aşkı ile daha kudretli olur."[37]

İslam dünyasında Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sakalına özel bir anlam yüklenmiş ve bu kutsal emanet birçok camide değerli mahfazalar içinde bir övünç kaynağı olarak muhafaza edilmiştir. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sakalının müminlere gösterilmesi çok nadir bir olaydır. Bu emanet ancak sakalı şerif bulunan camilerde bayram günlerinde kıymetli bir mücevher kutusunun içinde Müslümanlara gösterilir.[38]

36. bk. Annemarie Schimmel, Hazreti Muhammed, s. 248.
37. bk. Hasan Hüseyin Kargın, Muhammed İkbal'de Benlik Felsefesinin Unsurları, s. 68.
38. bk. Annemarie Schimmel, Hazreti Muhammed, s. 39.

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) balı sevmesi, Ortaçağ'da Kuzey Afrika'da onun doğum yıl dönümlerinin Bal Bayramı olarak kutlanmasına ve bu süre içinde bol miktarda bal tüketilerek Hz. Peygamber'in (s.a.v.) anılmasına da yol açmıştır.[39]

İran ve İran'a komşu ülkelerdeki minyatür sanatçıları 14. yüzyılın sonundan itibaren en güzel resimlerini Miraç için yaptılar. Bu sanatta Hz. Peygamber'in (s.a.v.) yüzünü bir tülün arkasında göstermek veya sadece bir gül ya da güzel bir bulut ile sembolize etmek adetti.[40]

Görsel 4.9: Gül, Peygamberimizi (s.a.v.) temsil eden önemli bir sembol olarak görülmüştür.

Miraç ile ilgili şiirler Hintçe veya Türkçe el yazmalarında bulunan resimlerle uyum içindedir. Bu tür resimler günümüzde Afganistan ve Pakistan'daki ev ve iş yerlerini süslemektedir. Yine Hindistan ve Pakistan'daki cami avlularında ve evliya türbelerinde Burak resminin renkli baskılarını satın almak mümkündür.

Çok kıymetli bir emanet olan Hz. Peygamber'in (s.a.v.) hırkası (Hırka-i Şerif) bazı camilerde muhafaza edilmektedir. Bu kutsal emanetler Kuzey Dekkan'ın Kuldabad Camii'nde ve İstanbul'da Topkapı Sarayı Hazine Dairesi'nde saklanmaktadır. Afganistan'ın Kandehar şehrinde muhafaza edilen bir Peygamber (s.a.v.) giysisinden aldığı ilhamla Muhammed İkbal, 1933'te derin, duygulu ve mistik bir şiir yazmıştır.[41]

Görsel 4.10: İstanbul Edirnekapı Hırka-i Şerif Camiindeki Peygamber Efendimizin (s.a.v.) muhafaza içindeki Hırka-i şerifi

Musul bölgesinde mevlitlerde dinî alayların mum yakarak şehri dolaşması daha sonraki mevlit kutlamalarının tipik bir parçası olmuştur. Bugün de Türkiye'de Rebiülevvel'in ayının on ikisinde camiler aydınlatılır ve o gün "Mevlit Kandili" olarak kutlanır. Keşmir'de, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) saçının bir telinin muhafaza edildiği Hazretbal Camii'nde Rebiülevvel ayının ilk on iki gününü Hz. Peygamber'in (s.a.v.) doğumu şerefine kutlamalar yaparak geçirmek bir gelenekti.

SIRA SİZDE

Mısırlı sufi ve şair İmam-ı Busayri'nin, Peygamberimiz Hz. Muhammed Mustafa'yı (s.a.v.) övmek için yazdığı ünlü şiiri Kasideyibürde ile ilgili bir araştırma yaparak bulduklarınızı sınıfta paylaşınız.

39. bk. Annemarie Schimmel, Hazreti Muhammed, s. 88.
40. bk. Annemarie Schimmel, Hazreti Muhammed, s. 174.
41. bk. Annemarie Schimmel, Hazreti Muhammed, s. 42.

Yine Hindistan'da o gün yemek pişirmek ve bunları Hz. Peygamber'e (s.a.v.) adayarak fakirlere dağıtmak âdet olmuştu. 1910 yılında Osmanlı Devleti'nde Rebiülevvel'in on ikinci günü resmi tatil ve bayram olarak kabul edilmiştir.[42]

DÜŞÜNELİM-YAZALIM

1. **Şemail, naat, mevlit ve hilye kavramlarını kullanarak İslam dünyasında Peygamber (s.a.v.) sevgisini anlatan bir metin yazınız.**
2. **Yazdığınız metni arkadaşlarınızla sınıf içinde paylaşınız.**

Kültürümüzde Peygamber Sevgisi

Osmanlıların Hz. Peygamber'e (s.a.v.) duydukları muhabbet ve hürmetin izlerini birçok örnekle vermek mümkündür. Osmanlı sultanları, Allah Resulu'nün (s.a.v.) doğduğu, yaşadığı ve mübarek kabirlerinin bulunduğu Hicaz bölgesine asırlarca hizmet etmiştir. Burada yaşayan halkı maddi yönden desteklemiş, Mekke ve Medine'yi (Haremeyn) korumayı, bakım ve onarımını yapmayı dinî bir görev saymıştır. Her yıl devlet hazinesinden gönderdikleri para ve hediyeler anlamındaki surre ve bu hususta yapılan merasimlerden olan surre alayları ile Hz. Peygamber'e (s.a.v.) ve onun hayatını geçirdiği Hicaz bölgesine olan hayranlıklarını göstermişlerdir.

Milletimiz, Hz. Peygamber'den (s.a.v.) bize ulaşan ve bugün Topkapı Sarayı'nda Hırka-i Saadet Dairesi'nde muhafaza edilen mukaddes emanetlere de ev sahipliği yapmanın şerefini taşımaktadır.

Görsel 4.11: Peygamber Efendimizin (s.a.v.) Topkapı Sarayı'nda koruma altında olan su tası, mühür muhafazası ve mührü

Peygamberimize (s.a.v.) öyle aşk ve sevgi duyulmuştur ki iman ve kahramanlık sembolümüz olan ordumuzun askerine "Mehmetçik" denilerek Peygamberimizin (s.a.v.) adını hatırlatan bir isimlendirme yapılmıştır. Yeryüzünde Peygamber'in (s.a.v.) ismini, milli bir sembol hâline getiren tek millet Türkler olmuştur. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) isminde bir hayır olduğuna inanan Müslümanlar asırlar boyunca Yunus Emre'nin dizelerini dillerinden düşürmemiştir:

"Âşık Yunus neyler dünyayı sensiz
Sen hak peygambersin şeksiz gümansız
Sana uymayanlar gider imansız
Adı güzel kendi güzel Muhammed"[43]

42. bk. Annemarie Schimmel, Hazreti Muhammed, s. 142-144.
43. Burhan Toprak, Yunus Emre Divanı, s. 180.

Sultan I. Ahmet, sarığına taktırdığı sorgucun içine, Peygamber Efendimizin (s.a.v.) ayak izinin resmini koydurmuş ve üzerine de şu dizeleri yazdırmıştır:

"N'ola tacım gibi başımda götürsem dâim,
Kadem-i nakşını ol hazret-i şah-ı Rasûl'ün.
Gül-i gülzâr-ı nübüvvet o kadem sahibidür,
Ahmedâ turma yüzün sür kademine o gülün."[44]

(Her zaman başımda taç gibi taşısam,
Peygamber'in (s.a.v.) ayak resmini.
Gül yanaklı Peygamberimizin (s.a.v.) ayak izidir o,
Ahmed durma hemen yüzünü sür o gülün ayağına!)

Görsel 4.12: Peygamber Efendimizin (s.a.v.) Topkapı Sarayı'nda koruma altında olan Kadem-i Şerifi (ayak izi)

Milletimiz, asırlardır Hz. Muhammed'e (s.a.v.) derin bir muhabbet beslemiştir. Ona duyulan bu sevgi onun adını yaşatmak şeklinde de kendini göstermiştir. Anadolu insanı, Hz. Peygamber'e (s.a.v.) olan sevgisinden ve bağlılığından dolayı çocuklarına Ahmet, Mahmut, Mehmet, Hamit ve Mustafa gibi ona nispet edilen adları koymuştur.

4. Bir Sahabi Tanıyorum: Ebu Eyyûb el-Ensari (r.a.)

ÖRNEK OLAY

Osmanlı Sultanı I. Ahmet, büyük bir cami yaptırmak ister. Sultan bu caminin altı minareli olmasını arzu etmektedir. Ancak o günlerde dünya üzerinde altı minareli tek bir cami vardır o da Mescid-i Haram'dır. İstanbul'da inşa ettirdiği bu camiye altı minare koydurmak Mescid-i Haram'a alternatif bir şeymiş gibi algılanabilir ve Allah'ın evi Kâbe'ye saygısızlık olur düşüncesi ile Mekke şerifine haber gönderip Mescid-i Haram'a yedinci bir minare eklettirir. Ardından da İstanbul'daki Sultan Ahmet Camisi'ni inşa ettirir. Ecdadımızın mukaddesata, Peygamberimize (s.a.v.) saygısı bu derece yüksektir.

(https:// www.sultanahmetcami.org/tarihce_h10.html)

44. Kâtip Çelebi, Tuhfetü'l-Kibâr fi Esfâri'l-Bihâr (Neşreden, O. Şaik Gökyay), s. 209.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) 622 yılında Mekke'den Medine'ye göç etmişti. Medine'ye varınca bütün kabilelerin temsilcileri Hz. Peygamber'i (s.a.v.) evlerine davet etti. Hz. Muhammed (s.a.v.), devesinin kendi hâline bırakılmasını istedi. Deve, hicretten iki yıl önce İslam'a giren ve asıl ismi Halid b. Zeyd olan Ebu Eyyûb el-Ensari'nin (r.a.) evinin önüne çöktü. Peybamber Efendimiz (s.a.v.) bu evde yedi ay misafir edildi.[45] Bundan dolayı Ebu Eyyûb (r.a.) "Mihmandar-ı Nebi" unvanıyla anıldı. Hz. Peygamber'i (s.a.v.) evinde misafir etme şerefine erişen Ebu Eyyûb el-Ensari (r.a.) bu sayede önemli sahabiler arasında yer aldı.

Ebu Eyyûb el-Ensari'nin (r.a.) evini karargâh edinen Hz. Peygamber (s.a.v.) ilk İslam devletini Medine' de kurdu. Eyyûb Sultan (r.a.), Resul-i Ekrem Efendimizin (s.a.v.) yanından hiç ayrılmamış, onun sancağını taşımıştır. Bu sayede "Alemdar-ı Resul" payesini kazanmıştır.

İslam ordusu 668-669 senelerinde İstanbul'u kuşatmıştır. Ebu Eyyûb el-Ensari (r.a.) bu sefer sırasında İstanbul'da vefat etmiştir. Vasiyeti üzerine surlara en yakın bir yere defnedilmiştir.

DÜŞÜNELİM-TARTIŞALIM

İstanbul kuşatmasına katılan Ebu Eyyûb el-Ensari (r.a.), öldüğü takdirde cenazesinin ordunun ulaşacağı en uç noktaya defnedilmesini vasiyet etmiştir.

(İbn Hacer, Tehzîbü't-Tehzib, C 1, s. 519.)

Bunun sebebi sizce ne olabilir? Arkadaşlarınızla tartışınız.

İstanbul'un fethi sonrasında Fatih Sultan Mehmet, büyük âlim Akşemseddin'den Ebu Eyyûb el-Ensari'nin (r.a.) kabrini bulmasını istemiştir. Akşemseddin'in kerametiyle bulunan kabir, türbeye çevrilmiştir.[46]

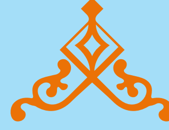
Osmanlı padişahları tahta geçtikten sonra Eyüp Sultan Türbesi içinde kılıç kuşanırlardı. Burada kılıç kuşanma âdetini ilk önce Fatih Sultan Mehmet Han ihdas etmiş ve kendisine hocası Akşemseddin kılıç kuşandırmıştır. Kılıç kuşanma merasimi, okunan dualar ve kılınan namazlarla dinî-manevi bir özellik taşımış ve yeni padişaha makamının anlamını hatırlatmıştır. Osmanlı padişahları asırlar boyunca Eyüp Sultan Türbesi'nde kılıç kuşanarak Ebu Eyyûb el-Ensari'ye (r.a.) verdikleri önemi göstermişlerdir.[47]

Görsel 4.13: Eyüp Sultan'da Osmanlı padişahlarının kılıç kuşandıkları cülus yolu

45. bk. İbrahim Sarıçam, Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı, s. 126.
46. bk. Hilal ve Abdullah Kara, Fethin Sembolü Ebu Eyyüb El-Ensari, C 10, s. 124.
47. Abdülkadir Özcan, "Kılıç Alayı", DİA, C 25, s. 409.

Eyüp Sultan'da kılıç kuşanma töreni 1918'e, son Osmanlı padişahı Vahdeddin'e kadar devam etmiştir.[48] Kılıç kuşanma törenlerinde çok defa elli civarında kurban kesilmiştir. Bu kurbanlar cami ve türbe hademeleri ve fukaraya dağıtılmıştır.

Sancak-ı Şerif

Hz. Peygamber'e (s.a.v.) ait olduğu bilinen ve bugün İstanbul'da Topkapı Sarayı'nda mukaddes emanetler arasında saklanan İslam sancağıdır. Hz. Peygamber (s.a.v.) zamanında harplerde kullanılmıştır. Bedir Gazası'nda ilk defa Hz. Hamza (r.a.) Sancak-ı şerifi taşıdı. Zamanla Osmanlı Devleti'ne ulaşan sancak önemli olaylarda ve fetihlerde öne çıkarılmıştır.

(Orhan F. Köprülü, "Bayrak", DİA, C 5, s. 248; N. Bozkurt, D. Yavaş, "Mukaddes Emanetler", DİA, C 31, s.114.)

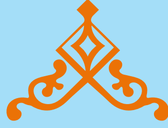
Hz. Muhammed (s.a.v.) dönemine ait kutsal sancak (sancak-ı şerif) ile Hz. Muhammed'in (s.a.v.) ayak izi (kadem-i şerif) uzun yıllar türbede korunmuştur. Bu kutsal emanetler 1703'teki Edirne Vakası sırasında isyancılar tarafından ele geçirilecek korkusuyla türbeden alınarak Topkapı Sarayı'na kaldırılmıştır. Söz konusu kutsal emanetlerin, Ebû Eyyûb'un (r.a.) türbesinde muhafazası, sahâbenin özellikle Hz. Peygamber'e (s.a.v.) evini açması ile yakından ilişkilidir. Nasıl Peygamberimiz (s.a.v.), Mekke'den Medine'ye göç ettikten sonra onun evinde konaklamışsa, Mekke-Medine'den gelen kutsal emanetler de türbede konaklamıştır. Bugün türbede yalnız iki adet sancak-ı şerif kılıfı vardır.[49]

Osmanlıda sadece iktidar değişikliklerinde değil, yerel yönetim değişiminde de Eyüp Sultan ziyareti yapılmıştır. Vali, komutan ya da yönetici olarak tayin edilenler o bölgenin en saygın manevi otoritesinin kabir ve makamlarını ziyeret ederlerdi. Bu ziyaretler, bölge halkıyla yeni yönetici arasında gönül bağı kurulmasını sağlamıştır.[50]

Görsel 4.14: Eyüp Sultan Cami'nden bir görünüm

48. bk. Hilal ve Abdullah Kara, İstanbul Semalarını Aydınlatan Bir Yıldız, s. 169.
49. bk. Feray Coşkun, Osmanlı İstanbulu, s. 561-562.
50. bk. Hilal ve Abdullah Kara, İstanbul Semalarını Aydınlatan Bir Yıldız, s. 169.

Müderris ve Tıp Bilgini Akşemseddin

II. Mehmet İstanbul'un fethine manevi katkıda bulunmak üzere, Akşemseddin'i davet etti. II. Mehmet'in etrafındaki bazı danışmanlar, fethe çeşitli nedenlerle pek rıza göstermiyorlardı. Akşemseddin onları İstanbul'un fethine ikna etmiştir. Böylece padişahın ve ordunun moralinin yüksek tutulmasında ve fethin gerçekleşmesinde önemli bir rol oynamıştır.

(Orhan F. Köprülü, Mustafa Uzun, "Akşemseddin", DİA, C 2, s. 300.)

İstanbul'da yaşayan veya İstanbul'a gelen birçok kişi Eyüp Sultan Camii ve Türbesi'ni ziyaret yaparlar ve dua ederler. Ziyaret etmek için belirli gün ve saati bulunmayan Eyüp Sultan'ı isteyen istediği zaman ziyaret edebilmektedir. Cuma günleri, Kadir Gecesi, mübarek gün ve gecelerde ziyaretçiler artmaktadır. Ayrıca ramazan ayında da büyük kalabalıkların Eyüp Sultan çevresinde iftar yapması gelenek hâline gelmiştir. Bunların yanı sıra yeni evlenenlerin, sünnet ettirilecek veya okula başlayacak çocukların buraya ziyarete getirilmesi gelenek olmuştur. Efendimizin müjdesine ulaşmak için İstanbul'a gelen sahabenin en parlak yıldızlarından olan Eyyûb Sultan, İstanbul'da bugün kendi adıyla anılan semtte şehit olmuştur. Adına inşa edilen camii ve türbe, Osmanlı'dan günümüze İstanbulun en önemli manevi mekanlarından biri olmuştur. Yüzyıllarca, hacca gidenler Eyyûb Sultan'ın türbesini ziyaret etmeden yola çıkmamışlardır.[51]

Peygamber Efendimizden (s.a.v.), ecdadımızdan bize miras kalan Eyüb Sultan hazretlerinin aziz hatıraları bu topraklarda dünya durdukça yaşamaya devam edecektir.

5. Hadisten Hayata

مَنْ يُحْرَمِ الرِّفْقَ، يُحْرَمِ الْخَيْرَ

Rıfktan (yumuşak huyluluk ve nezaketten) mahrum kalan kimse, hayırdan da mahrum olur.

(Müslim, Birr, 74; Ebû Davûd, Edep, 11.)

51. bk. Hilal ve Abdullah Kara, İstanbul Semalarını Aydınlatan Bir Yıldız, s. 174.

Peygamber Efendimizin (s.a.v.) şemail-i şerifinin temel özelliklerinden biri rıfktır. **Rıfk** bir insanda olması gereken incelik, naziklik, yumuşak huyluluk ve kibarlık gibi ahlaki özellikleri ifade eder. Hz. Peygamber (s.a.v.) rıfk sahibiydi.

Yumuşak huylu olmakta hayır vardır. İyilik ve tatlılıkla güçlükler yenilir ve sonuç hayırlı olur. Şiddet ve sertlik kırıcı ve yıkıcı olur. Başarılı bir sonuca kavuşulamaz.

Peygamber Efendimizin (s.a.v.) huzurunda bulunanlar ona karşı yumuşak başlı ve edepli olmuşlardır. Ona karşı hürmet konusunda ne kadar hassas olunması gerektiği Nûr suresi, 63. ayette onu (s.a.v.) aramızdan birini çağırır gibi çağırmamamız şeklinde hatırlatılmıştır. Ayrıca, Peygamberimize (s.a.v.) karşı takınmamız gereken edep ve hürmetle ilgili Hucurât suresi, 2. ayette şöyle buyrulmuştur: "**Ey iman edenler! Seslerinizi, Peygamber'in sesinin üstüne yükseltmeyin. Birbirinize bağırdığınız gibi, Peygamber'e yüksek sesle bağırmayın, yoksa siz farkına varmadan işledikleriniz boşa gider.**"

Peygamberimize (s.a.v.) gösterilen edep, hürmet ve saygı ile ilgili şu rivayet dikkate değerdir: Onlar, bir seferden döndüklerinde önce Peygamber Efendimizin (s.a.v.) yanına uğrar, onun mübarek yüzüne doya doya bakar, kendisine selam ve hürmetlerini arz ettikten sonra evlerine giderlerdi.[52]

Sahabiler, Peygamber Efendimizin (s.a.v.) yanında kesinlikle seslerini yükseltmezler, yüksek sesle konuşan olursa hemen onu ikaz edip sesini alçaltmasını söylerlerdi. Hz. Ebu Bekir (r.a.) ve Hz. Ömer (r.a.) gibi büyük sahabiler bile Peygamber Efendimizin (s.a.v) yanında bir şey söylerken sanki bir sır söylüyormuş gibi hafif sesle konuşurlardı.[53]

Peygamberimize (s.a.v.) karşı edep ve hürmet İslami ahlakın öngördüğü ve onun (s.a.v.) ümmeti olmanın en temel vasfı, ona olan sevginin ve bağlılığın başta gelen alametlerinden biridir.

DÜŞÜNELİM-YAZALIM

1. Siz de Hz. Muhammed'in (s.a.v.) insanlara karşı güzel davranışlarıyla ilgili hadisler bularak sınıfta paylaşınız.
2. Siz de hadis-i şeriften çıkan diğer ilke, değer ve manaları, ünitede verilen şemail-i şeriften yararlanarak bulunuz; ulaştığınız sonuçları aşağıdaki tabloya yazınız.

52. bk. Tirmizî, Menakıb, 20.
53. bk. Taberânî, el-Mu'cemu'l Kebir, s. 471.

OKUMA PARÇASI

PEYGAMBER EFENDİMİZİN (S.A.V.) MÜTEVAZILIĞI

"Allah (c.c.) bana, mütevazı olup birbirinize karşı övünmemenizi ve birbirinize karşı haddi aşan davranışlarda bulunmamanızı vahyetti."[54] buyuran Hz. Peygamber (s.a.v.), hayatının bütün safhalarında kendisine ayrıcalık tanımamış, çevresinden de normal bir insana göstermeleri gereken hürmetten farklı bir davranış içine girmelerini istememiştir.

Nitekim ashabı ile sefer hâlinde bulundukları bir sırada, onlardan, bir koyun kesip yemek hazırlamalarını istediğinde, kafilede yer alanlar:

- Kesmesi benden.
- Yüzmesi benden.
- Pişirmesi de benden, diyerek hemen kendi aralarında iş bölümü yapmışlardır.

Kafilede bulunan diğer arkadaşlarının da geri kalan hizmetleri hakkı ile yapmaya can attıklarını görmesine rağmen Peygamber Efendimiz (s.a.v.), bir kenara çekilip oturma yoluna gitmeden:

- Öyle ise, odun toplaması da benden, buyurmuşlardır.

Hz.Peygamber'in (s.a.v.) çalışmasına gönülleri razı olmayan veya onun çalışmasının, kendilerinin çalışmaya karşı isteksiz oldukları intibaını uyandıracağı endişesini taşıyan arkadaşları, hep bir ağızdan itiraz ederek: "Yâ Resûlullah (s.a.v.)! Biz, her işi yaparız; siz zahmet buyurmayın." derler.

Ashabının ruhi durumunu çok iyi bilen Peygamber Efendimiz (s.a.v.), meselenin özünü şöyle açıklar: "Sizin her işi yapacağınıza gönülden inanıyorum. Şu var ki, sizlere karşı imtiyazlı (ayrıcalıklı) biri durumunda olmaktan hoşlanmıyorum. Zira Cenab-ı Hak, kulunu, arkadaşları arasında imtiyazlı olarak görmekten hoşlanmaz." buyurmuşlardır.

(Ali Yardım, Peygamberimizin Şemaili, s. 406-407.)

54. Müslim, Cennet, 64.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

A) Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere doğru sözcüğü yazınız.

1. İnsanlık tarihinin olağanüstü olaylarından biri olan Miraç Gecesine ait mucizenin aşamalarını anlatan ve .... adı verilen manzumeler daha çok İran ve Türk edebiyatında önemli yer tutmuştur.............................. ise İslam edebiyatı ve sanatında Hz. Peygamber'in (s.a.v.) doğum yıl dönümünde yapılan merasimlere isim olmasının yanı sıra bu törenlerde okunmak üzere yazılmış eserlerin de ortak adıdır. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) isim ve sıfatlarının, örnek ahlakının, üstün özelliklerinin, mucizelerinin konu alınıp ondan şefaat dileklerinin dile getirildiği manzumeler olan....................... ise Türk edebiyatında ve musikisinde önemli bir yer tutmaktadır.

B) Aşağıdaki tabloda verilen kavram ve tanımları eşleştirerek doğru harfi parantez içine yazınız.

2.

Harf	*Tanımlar*	*Kavramlar*
a	Resul-i Ekrem'in (s.a.v.) dış görünüşünü, özel hayatını ve ahlakını ifade eden bir terim hâlinde kullanılır.	1. ( ) Hilye
b	Hz. Muhammed'in (s.a.v.) şekil ve şemali yazılı levha olarak ifade edilmenin yanı sıra şemaile göre kapsamı dardır.	2. ( ) Sala (salat)
c	Arapçada "dua" ve "namaz" anlamlarına gelen ve Hz. Peygamber (s.a.v.) sevgisini dile getiren en dokunaklı besteler arasında yer alır.	3. ( ) Şemail-i şerif

C) Aşağıda verilen açık uçlu soruların cevaplarını ilgili alana yazınız.

3. Hz. Muhammed'in (s.a.v.)

- İnsanlara tutamayacağı sözler vermemesi
- Muhatabının yüzüne bakarak konuşması
- En küçük bir ikramı bile geri çevirmemesi

özelliklerine göre insan ilişkileri hakkında nasıl bir çıkarımda bulunabilirsiniz? Yazınız.

....
....
....
....

4. Mekke'den Medine'ye göç edeceği gece Hz. Muhammed'in (s.a.v.) kaygısı canı değil kendisine emanet edilen malların sahiplerine ulaştırılmasıdır. Bu nedenle Hz. Ali (r.a.) hayatını tehlikeye atarak onun yatağında sabahlar ve ertesi gün malları sahiplerine dağıtır. Yine başka bir zamanda da Kâbe'nin tamirinde Hz. Muhammed'in (s.a.v) hakemlik görevi yapmasına bütün Kureyşliler sevinmiş, aralarında yaşanacak olası bir kavga engellenmiştir. *(İbn Hanbel, Müsned, C 11, s. 425.)*

Bu metinde Peygamber Efendimizin (s.a.v.) kişilik özelliklerinden hangisine vurgu yapılmıştır? Yazınız.

....

....

....

....

5. Resûlullah'ın (s.a.v.) özel şairlerinden biri olan Ka'b b. Malik (r.a.) bir gün kendisine "Şiir hakkında ne düşünüyorsunuz?" diye sorunca, Hz. Peygamber (s.a.v.) ona şu cevabı vermiştir: "Mümin kılıcıyla olduğu gibi diliyle de mücadele eder." *(Ahmed b. Hanbel, Müsned, C 3, s. 456.)*

Bu hadis göz önüne alındığında Hz. Muhammed'in (s.a.v.) edebiyata bakışı hakkında nasıl bir çıkarımda bulunulabilirsiniz? Yazınız.

....

....

....

....

....

6. Hz. Muhammed (s.a.v.) kızının katilini bağışlar. Amcasının katilini bağışlar. Yardımlarını istemek üzere gittiği hâlde kendisini taşlayan Taiflileri bağışlar. Üstelik eline her türlü fırsat geçtiği dönemde de bu insanları cezalandırmamıştır.

a) Hz. Muhammed'in (s.a.v.) bu davranış biçimi onun hangi özelliğine vurgu yapmaktadır? Yazınız.

....

....

....

....

....

b) Günümüz dünyasındaki toplumsal değişimler çerçevesinde Hz. Muhammed'in (s.a.v.) bu davranışını yorumlayınız.

....

....

....

....

....

7. Hz. Muhammed (s.a.v.), Müslümanlıkta insan soyunun en saygın büyüğüdür, bütün peygamberlerin ilahi tebliğleri onunla zirveye ulaşmıştır. Allah'tan (c.c.) rahmet, onun vasıtasıyla istenir, sadece adını anmak bile kutsal bir güç taşır. Şairler bütün lisanlarda ona olan özlemlerini dile getirmişlerdir. O, kıyamet günü geldiğinde müminleri savunacak olan ve sevgisine güvenilen kişidir. Hz. Muhammed (s.a.v.), aynı zamanda eşitlik ve kardeşliği öğütleyen siyasi bir liderdir. *(Annemarie Schimmel, Hazreti Muhammed, s. 10.)*

Bu bilgide Hz. Muhammed'in (s.a.v.) hangi temel özellikleri üzerinde durulmuştur? Yazınız.

....
....
....
....
....
....

8. Eyyûb Sultan Türbesi'nde Sultan I. Ahmet tarafından yaptırılan hacet (İhtiyaç, gereklilik) penceresinin iç kısmına şöyle bir hadis-i şerif yazılmıştır. "Devemi kendi hâline bırakınız. Zira o kendine düşen görevi yapmaya memur edilmiştir. O da gitti, Ebu Eyyûb'ün (r.a) kapısı önüne çöktü." *(İbrahim Sarıçam, Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı, s. 126.)*

Bu bilgide Ebu Eyyûb el-Ensari'nin (r.a.) hangi özelliğine vurgu yapılmıştır? Yazınız.

....
....
....
....
....
....

9. Sahabiler Resûlullah'ın (s.a.v.) meclisinde otururken sanki başlarının üzerinde bir kuş varmış da ses çıkarsalar veya kımıldasalar uçuverecekmiş gibi sükunet ve hürmet içinde durur, Efendimizi (s.a.v.) büyük bir dikkatle ve anlamaya çalışarak dinlerlerdi. Efendimizin (s.a.v.) yanında kesinlikle seslerini yükseltmezler, yüksek sesle konuşan olursa hemen onu ikaz edip sesini alçaltmasını söylerlerdi. *(Buhârî- Bed'ul Vahy, 287; Taberani, Süleyman b. Ahmed, el-Mu'cemu'l Kebir, nşr. Hamdi Abdü'l Mecid es-Selefi, Beyrut, 1984, s. 471.)*

Bu bilgide Hz. Muhammed'in (s.a.v.) hangi temel özelliği üzerinde durulmuştur? Yazınız.

....
....
....
....
....
....

Ç) Aşağıdaki çoktan seçmeli soruları okuyunuz ve doğru seçeneği işaretleyiniz.

10. Bir gün Hz. Muhammed (s.a.v.) ve arkadaşları otururken önlerinden bir cenaze geçer. O hemen ayağa kalkar. Yanındakiler, cenazenin Yahudi bir kişiye ait olduğunu söylerler. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.), "Bu da bir insan değil mi?" diye cevap verir. (*Müslim, Cenâiz, 24.)*

Bu hadis-i şerife göre Hz. Muhammed'in (s.a.v.) aşağıdaki özelliklerinden hangisine <u>ulaşılamaz</u>?

A) İnsana saygı göstermesi

B) Herkesin yardımına koşması

C) Tüm insanlığa örnek olması

D) İnsana değer vermesi

E) İnce ruhlu ve nazik bir insan olması

11. Türk edebiyatının büyük şairi Fuzûlî, Su Kasidesi'nde Hz. Peygamberi (s.a.v.) vasıflandırmanın bereketiyle sözlerinin kıymetli inciler hâline geldiğini, nisan bulutundan düşen damlaların şahane inciler hâline dönerek yağdığını ifade etmiştir.

Fuzûlî'nin bu sözleri göz önüne alındığında,

I. Bütün şairlerin kaside yazmak zorunda olduğu

II. Peygamber edebiyatının şairlerce ayrıcalık olarak görüldüğü

III. Peygamberi övmenin şairlerin şiirlerine değer kattığı

çıkarımlarından hangilerine ulaşılabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız III C) I ve II D) II ve III E) I, II ve III

12. Övülmekten rahatsızlık duyan Hz. Muhammed (s.a.v.) "Siz benim için sadece Allah'ın kulu ve elçisi deyin." demiştir. *(Buhârî, Enbiyâ, 48.)*

Bu bilgide Hz. Muhammed'in (s.a.v.) aşağıdaki özelliklerinden hangisi üzerinde durulmuştur?

A) Adaletli olması

B) Şefkatli olması

C) Güvenilir olması

D) Vefalı olması

E) Alçak gönüllü olması

13. Hz. Aişe (r.a.), Hz. Muhammed'i (s.a.v.) şöyle anlatmıştır: "O kendi işini kendi görmekten hoşlanırdı. Arkadaşları bütün işini yapmaya hazır olmalarına rağmen bunu istemezdi. Evdeyken elbiselerini yamar, evi süpürür, keçileri sağar, develeri bağlar ve yemlerini verirdi. Kendi yükünü taşımak isteyenlere 'Her mümin taşıyabiliyorsa kendi yükünü kendi taşısın.' diyerek karşı çıkardı." *(Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, C 1, s. 201-202.)*

Bu bilgide Hz. Muhammed'in (s.a.v.) hangi özelliği üzerinde durulmuştur?

A) Sabırlı ve cesaretli olması

B) Eşine dostuna vefalı davranması

C) Cömertlik içinde bulunması

D) İnsanlar için örnek davranışlar gerçekleştirmesi

E) Kanun ve kurallara uygun hareket etmesi

14. "Kur'an'ı seslerinizle güzelleştirin." diyen Peygamberimiz (s.a.v.) Kur'an-ı Kerim'i güzel sesiyle en güzel şekilde okurdu. *(Ebû Dâvûd, Salât, 355.)*

Bu hadis-i şeriften hareketle,

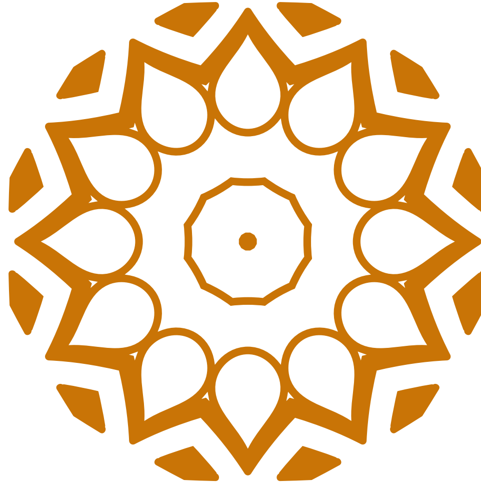
I. Kur'an-ı Kerim okumanın sanat değeri taşıdığı

II. İslam sanatında musikiye değer verildiği

III. Kur'an-ı Kerim'in güzel sesle daha da güzelleştiği

çıkarımlarından hangilerine ulaşılabilir?

A) Yalnız II B) Yalnız III C) I ve II D) I ve III E) I, II ve III

SÖZLÜK

A

âbit: **1.** Kulluk eden, ibadet eden. **2.** Allah'ın (c.c.) emirlerini içtenlikle yerine getiren. **3.** Bütün varlığıyla Allah'a (c.c.) yönelen, İslam dininin gereklerini gerçek anlamıyla yaşayan.

Acem: **1.** İran ülkesi. **2.** Arap olmayan, İranlı.

akaid ilmi: Allah'ın (c.c.) varlığını, birliğini, sıfatlarını, fiillerini, yaratmada ve hükmetmede eşsizliğini, ahiretle ilgili konuları, meleklere, kitaplara ve peygamberlere imanı, kaza ve kaderle ilgili konuları ele alır. Ayrıca inançsızların İslam dinine karşı yapmış oldukları itirazlara cevaplar üretmeyi konu edinir. İslam dininin akide sistemi, dinin temelidir.

âlem: Yeryüzü ve gökyüzündeki nesnelerin oluşturduğu bütün evren; gökyüzünde görünen veya görünmeyen gök cisimleri, yıldızlar, kâinat, dünya, cihan, yer yuvarlağı.

amel: Dünya ve ahirette ceza veya mükâfat konusu olan her türlü iş ve davranış.

Asr-ı Saadet: Hz. Muhammed'in (s.a.v.) peygamberlik görevini yaptığı ve varlığıyla şereflendirdiği devir.

ayet: **1.** Allah'ın (c.c.) varlığına ve birliğine işaret eden her şey. **2.** Surelerin içinde yer alan, başından ve sonundan özel işaretlerle ayrılan bir veya birkaç cümleden oluşan ilâhi söz.

B

bedevi: Çölde, çadırda yaşayan göçebe.

Beyt-i Makdis: Hz. Süleyman (a.s.) tarafından Kudüs şehrinde yaptırılan Mescid-i Aksa. Ayrıca Beyt-i Mukaddes, Hz. Muhammed'in (s.a.v.) mirac mucizesinin de başlangıç noktasıdır.

biat: **1.** Söz verme amacıyla el sıkma. **2.** Birinin hâkimiyetini kabul etme ve emirlerine bağlılığını bildirme.

büyü: Tabiat kanunlarına aykırı sonuçlar elde etmek iddiasında olanların başvurdukları gizli işlem ve davranışlara verilen genel ad.

C

cihad: **1.** Söz ve fiille bütün kuvvetini harcayarak çalışma, yorulma, aşırı gayret etme. **2.** İyiliğin yerleşmesi ve kötülüğün ortadan kalkması için maddi ve manevi tüm imkânlarını kullanarak gayret sarf etmek.

D

Dârülerkam: Mekke Dönemi'nde Hz. Peygamber'in (s.a.v.), Müslümanlara İslam'ı anlattığı gelen vahyi tebliğ ettiği, topluca ibadet veya çeşitli görüşmelerin yapıldığı ve İslami eğitimin verildiği Erkam b. Ebi'l-Erkam'ın (r.a.) evi. Erkam b. Ebi'l-Erkam (r.a.) İslam'ı ilk kabul edenlerdendir.

Dârünnedve: Hz. Peygamber'in (s.a.v.) dedelerinden Kusay b. Kilab (r.a.) tarafından kurulan, Mekke'de Kureyş kabilesinin ileri gelenlerinin toplanıp siyasi, hukuki ve idari konuları görüştükleri, ayrıca nikah vb. törenler için de kullandıkları yer.

E

ehl-i beyt: Hz. Peygamber'in (s.a.v.) ev halkı ve yakın akrabaları.

ehl-i kitap: **1.** Kitap sahipleri, kitabi. **2.** Yahudiler ve Hristiyanlar.

ensar: Hicret sırasında Hz. Peygamber'e (s.a.v.) ve Mekke'den Medine'ye göç eden diğer Müslümanlara kucak açıp onları misafir eden; beslenme, barınma ihtiyaçlarını gideren ve farklı bir ortamda yeni bir yaşamın kurulabilmesinde onlara yardımcı olan ve sahip oldukları her şeyi onlarla paylaşan Medineli Müslümanlar.

eşraf: Bir yerin zenginleri, sözü geçenler ve ileri gelenleri.

F

fakih: İslam fıkhını iyi bilen ve kendisine sorulan konular hakkında fetva verme ve çözüm önerme yetkisine sahip olan kimse.

fazilet: Olgunluk, erdemlilik, üstünlük, değer, kıymet.

fey: Müslümanların gayrimüslimlerden savaş yapmaksızın almış olduğu taşınır ve taşınmaz mallar, ganimet.

fıkıh: Kişinin günlük hayatta ve ahirette yararına ve zararına olan şeyleri bilmesi.

fidye: **1.** Kurtuluş bedeli, kurtulmalık. **2.** Kefaret. **3.** Esiri veya herhangi bir kişiyi içine düştüğü durumdan kurtarmak için verilen mal, para, fidye-i necat.

fitre: **1.** Ramazan bayramı sadakası, şükür sadakası, sadaka-i fıtr. **2.** Gücü yeten Müslümanların sağlıklı olmalarının bir şükrü olarak ramazan ayının sonuna kadar fakirlere ödemekle yükümlü oldukları sadaka.

G

gaib: Gelecek zaman ve gelecek içerisinde meydana gelecek olaylar, akıl ve duyular yoluyla hakkında bilgi edinilemeyen varlık alanı.

gıybet: **1.** Dedikodu, çekiştirme, yerme, kötü sözlerle anma. **2.** Kendimiz hakkında söylendiğinde hoşlanmayacağımız bir şeyi başka bir Müslümanın arkasından söyleme, onu küçültücü sözlerle anma. **3.** Bir kimsenin aleyhindeki incitici, küçültücü söz ve davranışlar.

H

Habibullah: "Allah'ın (c.c.) en sevgili kulu." anlamında Hz. Muhammed (s.a.v.) için kullanılan saygı ve hürmet ifadesi, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sıfatlarından biri.

hadari: Yerleşik hayata geçmiş olan Araplar.

hadis-i şerif: Kur'an-ı Kerim'deki açıklanması gereken yerleri açıklama, emir ve yasakları insanlara bildirme, Kur'an-ı Kerim'de hükmü olmayan konularda hüküm koyma, bireysel ve toplumsal hayatın tüm alanlarında kişileri ahlaken geliştirme amacıyla Peygamberimizin (s.a.v.) söylemiş olduğu sözler.

haram aylar: İçinde savaş yapmanın, adam öldürmenin hatta Kâbe çevresinde avlanmanın bile yasak kabul edildiği dört kutsal ay; zilkade, zilhicce, muharrem, recep.

Hılfu'l Fudul: Erdemliler ittifakı, barış cemiyeti.

hicret: **1.** Bir yerden bir yere göçme, taşınma, ayrılma. **2.** Hz. Peygamberin (s.a.v.) ve sahabenin İslam'ı gereği gibi yaşamak, diğer insanlara Allah'ın (c.c.) emirlerini duyurmak ve müşriklerin işkencelerinden kurtulmak amacıyla Mekke'den Medine'ye MS 622 tarihinde yapmış oldukları göç.

hidayet: **1.** Doğru yolu gösterme, doğru yolu

bulma, rehberlik yapma, irşat etme. **2.** Allah'ın (c.c.), insanlara kendi yolunda gidebilecek akıl, düşünme, öğrenme, hatırlama gibi yetenekler vermesi ve insanların da bunları kullanarak doğru yolu bulması.

hilm: Yumuşak huyluluk, öfkesini kontrol etme, kendini bilme.

İ

ibadet: Allah'ın (c.c.) insanlara emrettiği ve insanların da Allah'a (c.c.) karşı yapmakla yükümlü oldukları tüm davranışlar.

icma: Hz. Peygamber'in (s.a.v.) vefatından sonraki dönemlerde âlimlerin Kur'an-ı Kerim ve sünnetten hareketle bir konuda görüş birliğine varmaları.

İhdas: Ortaya çıkarma, meydana getirme.

ihram: Yasaklama, haram kılma, haramlaştırma. Hac veya umreye niyet eden kimsenin diğer zamanlarda yapılması helal olan bazı davranışları, bu ibadetlerin esaslarını veya bütün adabını tamamlayıncaya kadar kendisine haram kılması.

ikrar: İtiraf etmek, hakikati yazı, söz ve işaretle açığa çıkarmak. Allah'ın (c.c.) varlığına ve birliğine iman eden bir kimsenin Müslüman muamelesi görebilmesi için inanmış olduğu değerleri sözlü veya fiilî olarak dışa yansıtması.

iman: **1.** Emniyette olma, güvende olma, güven verme. **2.** Kişinin Allah'ın (c.c.) varlığını, birliğini, sıfatlarını, peygamberlerini, ahiret gününü ve bunlardan başka iman edilmesi gereken şeyleri kalp ile tasdik edip dil ile söylemesi.

infak: Karşılıksız yardım, sadaka verme.

irtibat: Bağ kurma.

inzar: **1.** Allah'ın (c.c.) göndermiş olduğu emirlerine uymayanları ahirette ilahî azabın beklediğini peygamberleri aracılığıyla uyarması. **2.** Uyarma, hatırlatma, sakındırma.

isrâ: Gece yürüyüşü. Hz. Peygamber'in (s.a.v.), hicretten yaklaşık bir buçuk sene evvel (620), Miraç Gecesi'nde Kâbe'den Kudüs'teki Mescid-i Aksa'ya Allah'ın (c.c.) izniyle götürülmesi.

istişare: **1.** Görüş alışverişinde bulunma, fikir alma, danışma. **2.** Herhangi bir konuda doğruyu bulmak için sahasında güvenilir bir uzmanın görüşüne başvurma.

itaat: **1.** Boyun eğme, uyma, dinlenme, söz dinleme, alınan emre göre hareket etme, saygı gösterme. **2.** Allah'ın (c.c.) ve elçisinin ortaya koyduğu emir ve yasaklara uyma. **3.** Dinen, ilmen ve yaş olarak kendisinden üstün olanlara saygı duyma, onların meşru isteklerine uyma.

ittiba-ı sünne: Sünnete uyma.

itikat: **1.** Gönülden bağlanma, kesin karar verme, samimi olarak inanma, iman. **2.** Dünyada ve ahirette insanların mutlu olmaları için Allah'ın (c.c.) göndermiş olduğu kuralların hepsini kesin bir şekilde kabullenme, iman etme.

iz'an: Boyun eğmek, itaat etmek ve hakkı ikrar etmek.

K

Kasideyibürde: Cahiliye Dönemi'nin tanınmış şairlerinden Kâ'b b.Züheyr'in (öl. 24/645) Hz. Peygamber'i (s.a.v.) öven, onun din ve insanlık için önemini anlatan şiiri. Kâ'b, meşhur kasidesini Hz. Peygamber'in (s.a.v.) önünde Müslümanlara okumuştur. Hz. Muhammed de (s.a.v.) sırtındaki hırkasını (bürdesini) çıkarıp ona hediye etmiştir. Bundan dolayı bu kaside "Kasideyibürde" adıyla meşhur olmuştur.

kâhin: **1.** Duyular alanına girmeyen âlemden haber verme iddiasında bulunan kimse, falcı. **2.** Evrendeki sırları, herkesin bilemeyeceği bazı gizli şeyleri bildiğini söyleyen ve gelecekten haberler verdiğini iddia eden; kehanette bulunan kişi. Kehanet ve falcılığın her türü İslam dinine göre yasaktır.

kelam ilmi: İslam dininin inanç esaslarını konu edinen ilim dalı.

kıraat: **1.** Okuma, telaffuz etme, tilavet. **2.** Hz. Peygamber'in (s.a.v.) okuma biçimini örnek alarak Kur'an-ı Kerim'i harflerin çıkış yerlerine ve tecvit kurallarına uygun olarak okuma.

kıyas: Hakkında açık hüküm bulunmayan bir meselenin hükmünü, aralarındaki ortak özellik ve benzerliğe dayanarak Kur'an-ı Kerim veya sünnette hükmü belirtilen bir meseleye göre belirleme.

kibir: **1.** Büyüklenme, büyüklük taslama, kendini üstün görme, böbürlenme. **2.** Kişinin, yaratılış amacını ve varlığının özünü kavrayamayarak kendini büyük görüp başkalarını küçük görmesi. **3.** Kişinin sahip olmadığı özelliklerle övünerek kendini olduğundan farklı göstermeye çalışması ve başkalarını aşağılaması.

L

liyakat: Bir kimsenin, kendisine iş verilmeye uygunluk, yaraşırlık durumu.

M

makber: Mezar, kabir, medfen; ölünün gömüldüğü yer.

medyun: Borçlu, minnettar.

menkıbe: Peygamberlerin, sahabenin, âlimlerin, evliyanın örnek davranışlarını ve yaşayışlarını anlatan yazılı ve sözlü haberler.

Mescid-i Haram: Mekke'de ortasında Kâbe'nin bulunduğu Cami-i Şeriftir. Halk arasında Harem-i Şerif de denir.

muamelât: İslam fıkhının ibadetlerle ilgili hükümlerinin dışında kalan ve insanların birbirleriyle veya bireyin toplumla yahut da toplumların birbirleriyle olan hukuki, idari,mali, iktisadi ve beşerî ilişkilerini düzenleyen bölümü.

muhacir: Mekkeli müşriklerin her türlü baskısından kurtulmak din, can, namus, akıl ve soy emniyetini sağlayıp her türlü tehlikeden korunmak amacıyla Mekke'den Medine'ye hicret eden Hz. Muhammed (s.a.v.) ve arkadaşları.

muttaki: İslam'ın farzlarını yerine getiren, nafileleri çokça yapan, kendini günahlardan uzak tutarak Allah'ın (c.c.) gazabından korunan ve böylece Allah'ın (c.c.) emirlerine karşı çok duyarlı olup ona saygı ve sevgide kusur etmemeye çalışan kimse.

mücahit: Din, can, akıl, mal ve namus emniyetini sağlamak için çalışan; vatanı uğrunda düşmanlarla savaşan, her türlü şirk ve kötülüğün ortadan kalkıp adaletin egemen olması için gayret eden ve tüm bu çalışmalarında yalnızca Allah'ın (c.c.) rızasını gözeten kimse.

müşrik: Allah'a (c.c.) ortak, yardımcı ve eş koşan kimse.

N

nâib: Birinin yerine geçen, kadı vekili olan, nöbet bekleyen kişi.

nakip: Vekil, bir kavmin veya kabilenin reisi veya vekili, halkın hayırlısı, müfettiş.

nass: Kur'an-ı Kerim ve hadislerde bir konu hakkındaki açık hüküm ve bunu gösteren sözlerdir. Herhangi bir konuda nass varsa içtihada gerek yoktur.

nazil: İnen, inmiş. Allah (c.c.) tarafından Hz. Peygamber'e (s.a.v.) bildirilmiş olan.

nefis: **1.** Kişi, zat, varlığın kendisi. **2.** Arzu, istek, tutku.

nezahat: Ahlaken temiz olma, kötü huy ve davranışlardan uzak durma, nazik ve kibar olma.

nur: **1.** Aydınlık, parlaklık, ışık. **2.** Elle tutulup gözle görülemeyen ama hissedilen parıltı, insanı neşelendiren coşku, güzellik, ferahlık. **3.**

İslam dini. **4.** Kur'an-ı Kerim. **5.** Allah'ın (c.c.) verdiği hidayet.

Ö

öşür: Toprak mahsullerinden, gümrüklerden ve devlet arazilerinden alınan vergi toprak mahsullerinin zekâtı.

P

pagan: Uydurma tanrılara inanan veya çok tanrılı dinden olan kimse.

put: Bazı ilkel toplumlarda doğaüstü güç ve etkisi olduğuna inanılan canlı veya cansız nesne, tapıncak, sanem, fetiş.

putperest: Puta tapan, şirk ve küfür içinde bocalayan kimse.

R

Ravza-i Mutahhara: **1.** Hz. Peygamber'in (s.a.v.) kabrinin bulunduğu yer. **2.** Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Medine'deki mescidinde kabri ile minberi arasındaki "tertemiz gül bahçesi" anlamına gelen bölüm.

rayiha: Güzel, hoş koku.

Refik-i A'la: Yüce dost (Allah c.c.).

rey: Kur'an-ı Kerim ve sünnetin açıkça çözüme kavuşturmadığı meseleleri ayet ve hadislerin ışığında karara bağlamak ve bir çözüm bulmak için takip edilen yol, bu konularda görüş belirtme.

Ridde Savaşları: Hz. Muhammed'in (s.a.v.) vefatı sonrasında kitlesel dinden dönme (irtidad) olaylarının başlaması ve bunun üzerine, ilk halife Hz. Ebu Bekir (r.a.) tarafından 632-633 yıllarında yapılan askeri harekat ve savaşlardır.

risalet: **1.** Peygamberlik, nebilik, elçilik. **2.** Allah'ın (c.c.) gönderdiği vahiyleri, emir ve yasakları alıp insanlara dinin gerçeklerini duyurma; söz, tutum ve davranışlarıyla açıklama makamı olan peygamberlik.

rivayet: **1.** Nakletme, nakil, haber verme, haber, anlatma. **2.** Hz. Peygamber'in (s.a.v.) söz, onay ve eylemlerinin yazılı veya sözlü olarak sonraki nesillere metin ve senetleriyle aktarılması. **3.** Hz. Peygamber'e (s.a.v.) ait olan hadis-i şerifi ya da sahabeye veya tabiinden birine ait olan bir sözü, kendisine kadar nakleden kişileri isimleriyle beraber iyice dinleyip ezberledikten veya yazdıktan sonra bir başkasına sözlü veya yazılı olarak aktarma, nakletme. Bir hadisi, Hz. Peygamber'den (s.a.v.) duyduğu gibi kelimesi kelimesine rivayet etmeye 'lafzen rivayet', sadece manasını aktarmaya 'manen rivayet' denir.

S

sabiî: Sabiîlik dinine inanan kimse.

sabiilik: Kur'an-ı Kerim'de Yahudilik ve Hristiyanlıkla birlikte anılan bir din. Tarihi bilgilere göre Sabiiler, önceleri Hz. İbrahim'in (a.s.) dinine bağlı iken sonradan yıldızlara tapmaya başlamışlardır.

salih: **1.** İyi, hayırlı, faydalı, güzel. **2.** Dinin emir ve yasaklarına uygun hareket eden, sorumluluk bilinci taşıyan, inancı ile amelleri arasında uygunluk bulunan samimi mümin.

sıddık: **1.** Hiçbir zaman yalan söylemeyen ve yerine getiremeyeceği sözü vermeyen, sözünde duran, çok dürüst. **2.** Hakkı ve gerçeği tereddütsüz kabullenen, gerçeklere içtenlikle inanan.

siyer: Hz. Muhammed'in (s.a.v.) hayatını anlatan kitap.

Suffe: Hz. Peygamber'in (s.a.v.) mescidine bitişik, üstü örtülü ve etrafı açık mesken.

sure: Kur'an-ı Kerim'in her biri diğerinden besmele ile ayrılmış 114 bölümünden biri.

sünnet-i seniyye: Hz. Peygamber'in (s.a.v.) çok kıymetli, önemli olan yüce yolu demektir.

Ş

şirk: **1.** Denklik, ortaklık, ortak olma, eş koşma. **2.** Allah'a (c.c.) inanmakla birlikte başka varlıkları da Tanrı kabul etme.

şura: **1.** Danışma kurulu, meclis, kurultay. **2.** Danışma yapılan yer.

şehadet: **1.** Tanıklık, şahitlik, bir şeyin doğruluğuna inanma. **2.** Allah'tan (c.c.) başka tanrı olmadığına ve Hz. Muhammed'in (s.a.v.) onun kulu ve elçisi olduğuna inanmak.

T

tabi'in: Sahabiler zamanına yetişen, onlarla görüşen, sohbette bulunan ve Müslüman olarak ölen kişiler.

takrir: Ders verme, ders anlatma, anlatış.

takva: Dinin yasak ettiği şeylerden sakınıp buyurduklarını yerine getirme, Allah'tan (c.c.) korkma.

tefsir: Kur'an-ı Kerim ayetlerinin anlamlarını açıklamaya, hükümlerini ve bu hükümlerin dayandığı gerekçeleri açığa çıkarmaya ve ayetleri belirli bir yöntem çerçevesinde yorumlamaya yarayan ilim dalı.

tevazu: Alçak gönüllülük, gösterişsizlik.

tevfik: **1.** Başarılı olma. **2.** Kulun, Allah'a (c.c.) karşı sorumluluklarını içtenlikle yerine getirmesi ve onun rızasını kazanması sonucunda Allah'ın (c.c.) sevdiği ve razı olduğu işlerde kulunu başarılı kılması.

tevhit: Allah'ın (c.c.) birliğine inanma, bir sayma, bir olarak bakmak. Birlik, bütünlük.

U

uhrevi: **1.** Ahirete ait, öbür dünya ile ilgili, manevi, ruhani. **2.** Hesap, berzah, sırat, mizan, cennet, cehennem gibi ahiret ile ilgili şeyler.

ukubat: İslam fıkhında dinin koymuş olduğu emir ve yasaklara uymayanlara verilecek olan cezalar, hukuki yaptırımlar.

Ü

ümmet: Din ve inanç birliği temelinde bir araya gelen ve aynı peygambere bağlanan insanlar topluluğu, bir din üzerinde birleşen millet.

ümmî: Okuma yazma bilmeyen.

V

vacip: İslam dinine göre yapılması gerekli olan.

vahiy: Peygamberler aracılığıyla insanlara, hayatın hangi ilkelere göre yönlendirilmesi ve nelere uyup nelerden sakınılması gerektiğini bildiren ilahî bilgi, bu bilginin gönderiliş tarzı.

vahiy kâtibi: Hz. Peygamber'e (s.a.v.) vahyedilen ayet ve sureleri, vahyin başlangıcından kesilmesine kadar yazan sahabiler.

vâris: **1.** Mirasçı, mirasta pay hakkı olan kişi. **2.** Ölen kişiye yakınlığından dolayı onun mal varlığına mirasçı olan kimseler, akrabalar.

vecd: **1.** Coşku, heyecan, aşırı sevgi, aşk. **2.** Allah'ı (c.c.) anmaktan, ona ibadet etmekten, onun eserlerindeki güzelliği ve evrendeki varlıklar arasındaki uyumu ve dengeyi düşünmenin sonunda kalpte oluşan ilahî aşkla kişinin kendinden geçmesi.

vesile: **1.** Kendisiyle herhangi bir amaca ulaşı-

lan ve yakınlık sağlanan şey, araç, vasıta. **2.** İnsanı Allah'a (c.c.) yakınlaştıran ve onun Allah katında güzel bir konum edinmesini sağlayan dosdoğru inanç, ibadet, ahlak, ilim ve Hz.Peygamber'in (s.a.v.)sünneti.

vürûdi'l-hadis: Bir hadis-i şerifin söylenmesine veya hadise konu olan davranışın yapılmasına yol açan nedenler.

Z

zahit: **1.** Kendini ibadete veren, sürekli ibadet yapan. **2.** Şeytanın hile ve tuzaklarına, aşırı istek ve tutkulara karşı durabilen, dünya nimetlerine gereğinden fazla bağlanmayıp kendini Allah'a vermeye gayret eden; bu sayede ahlaken ve ruhen gelişen kimse.

zekat: Dinen zengin olan Müslümanların dinî bir görev olarak her yıl mallarının ve paralarının ibadet niyetiyle, fakirler başta olmak üzere Kur'an-ı Kerim'in belirlemiş olduğu yerlere vermeleri.

zikr: **1.** Anma, hatırlatma. **2.** Öğüt, nasihat, vaaz. **3.** Saygı, övgü, şeref.

KAYNAKÇA

ACLÛNÎ, Ebü'l-Fidâ İsmâîl b. Muhammed b. Abdilhâdî el-Cerrâhî, **Keşfü'l-Hafâ ve Müzîlü'l-Libâs,** thk. Yusuf b. Muhammed el-Hâc Ahmed, Mektebetü'l-İlmi'l-Hadis, Dımaşk, 2000.

AHMED B. HANBEL, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî, **el- Müsned**, thk. Alemu'l-Kutub, I-VIII, Beyrut, 1998.

AKMAN, Mustafa, **Kur'an'da Cehalet Kavramı**, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2015.

ALTINTAŞ, Ramazan, **Bütün Yönleriyle Cahiliye,** Pınar Yayınları, İstanbul, 2007.

APAK, Adem, **Ana Hatlarıyla İslam Öncesi Arap Tarihi ve Kültürü,** Ensar Neşriyat, İstanbul, 2016.

APAK, Adem, **Hz. Peygamber'in (s.a.v.) Etrafındaki Gençler ve Çocuklar,** Ensar Neşriyat, İstanbul, 2015.

APAK, Adem, **İslam Öncesi Arap Tarihi ve Kültürü,** Ensar Neşriyat, İstanbul, 2016.

APAK, Adem, **Kur'an'ın Geliş Ortamında Arap Toplumu,** Kuramer Yayınları, İstanbul, 2017.

ASYA, Arif Nihat, **Dualar ve Aminler**, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2003.

ATEŞ, Ali Osman, **İslam'a Göre Cahiliye ve Ehl-i Kitab Örf ve Adetleri,** Beyan Yayınları, İstanbul, 2014.

ATİK,Hikmet, "Na'tlarda Hz. Peygambere Yapılan Teşbihler: Fuzûlî'nin Su Kasidesi Örneği", **İslam ve Sanat**, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2015.

AYNİ, el-Bedreddin, **Umdetü'l-Kārî,** thk. Abdullah Mahmud Muhammed Ömer, Dar'ul-Kütüb'il-ilmiyye, Beyrut, 2001.

AZİMLİ, Mehmet, **Cahiliyeyi Farklı Okumak**, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2015.

BAKTIR, Mustafa, "Suffle", **DİA**, C 37, TDV Yayınları, İstanbul, 2009.

BAL, Faruk, "Çölün Ekonomisi", **Akademik Ortadoğu Dergisi**, C 9, Ankara, 2014.

BARDAKOĞLU, Ali, "Ticari Hayat", **İlmihal**, C 2, TDV Yayınları, Ankara, 2007.

BERKİ, Ali Himmet, **250 Hadis Terceme ve İzahı**, TDV Yayınları, Ankara, 1979.

BOZKURT, Nebi; YAVAŞ, Doğan, "Mukaddes Emanetler Dairesi", **DİA,** TDV Yayınları, C 31, İstanbul, 2006.

BUHÂRÎ, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fî, **el-Câmiu's-Sahîh**, thk. Dâr İbn Kesîr, Dımaşk, 2002.

BUHÂRÎ, **Sahih-i Buhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi** (Çev. Kamil Miras), C 5, TDV Yayınları, Ankara, 1972.

CERRAHOĞLU, İsmail, "Abdullah b. Mes'ud", **DİA**, C 1, TDV Yayınları, İstanbul, 1988.

CERRAHOĞLU, İsmail, **Usulut-Tefsir**, AÜİF Yayınları, Ankara, 1976.

CEVAD, Ali, **Cahiliyeden İslam'a İbadet Tarihi** (Çev. Muammer Bayraktutar), Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2015.

COŞKUN, Feray , (Editör: Feridun M. Emecen, Ali Akyıldız, Emrah Safa Gürkan) **Osmanlı İstanbulu**, 29 Mayıs Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2015.

ÇAĞATAY, Neşet, **Başlangıçtan Abbasilere Kadar İslam Tarihi**, TTK Yayınları, Ankara, 1993.

ÇAĞRICI, Mustafa vd., **Kur'an Yolu Meali,** TDV Yayınları, Ankara, 2015.

ÇAĞRICI, Mustafa, "Davet", **DİA**, C 9, TDV Yayınları, İstanbul, 1994.

ÇAKAN, İsmail Lütfi, **Sahâbe Kıvamı** (Müslümanlığımızın Aynası), MÜİF Yayınları, İstanbul, 2003.

ÇAPKU, Ahmet, "Süleyman Çelebi'nin Mevlid'ine Felsefi Bir Bakış," **Rumeli'de Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi,** Sayı 2 (Nisan), Kırklareli Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Yayını, Kırklareli, 2015.

ÇELEBİOĞLU, Amil, **Türk Edebiyatında Manzum Dinî Eserler**, (Türkiye 2. İslâm İlimleri Kongresi), İstanbul, 1981.

ÇELEBİ, Kâtip, **Tuhfetü'l-Kibâr fi Esfâri'l-Bihâr** (Neşreden, O. Şaik Gökyay), İstanbul, 1973

DANIŞMAN, Nafiz, "Cahiliye Kelimesi ve Manası", **AÜİF Dergisi**, 1. Sayı, Mars Matbaası, Ankara, 1958.

DÂRİMÎ, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdirrahmân b. el-Fazl, **es-Sünen**, thk. Hüseyin Selîm Esed ed-Dârânî, Daru'l-Mugni I-IV, Riyad, 1999.

DEYLEMÎ, Ebû Şûca Şiraye b. Şehredar, **el-Firdevsü'l-Ahbâr**, thk. Saîd b. Besyûnî Zağlûl, Dâru'l Kütübi'l-İlmiyye. Beyrut, 1986.

DOĞANAY, Süleyman, **Edebî Bir Eserde Şairin Dini Yaşaması**, Çukurova Üniversitesi Yayınları, Adana, 2009.

DÖNMEZ, İbrahim Kafi, **İslam'da İnanç, İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi**, MÜİF Yayınları, İstanbul, 1997.

EBÛ DÂVÛD, Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî, **es-Sünen**, thk. Beytu'l-Efkari'd-Devliyye, Riyad, 1999.

ERGÜZEL, M. Mehdi, **Kültür Coğrafyamızda Hz. Muhammed**, DİB Yayınları, Ankara, 2009.

ERUL, Bünyamin, **Sahabenin Sünnet Anlayışı,** TDV Yayınları, Ankara, 1999.

ERKAL, Abdulkadir, **"Türk Edebiyatında Hilye ve Cem'nin Hilye-i Car-Yar-ı Güzin'i"**, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı 12, Erzurum, 1999.

ERKAL, Mehmet, "Zekat", **DİA,** C 44, TDV Yayınları, İstanbul, 2013.

ERSOY, Mehmet Akif, **Safahat**, (Hazırlayan, M. Ertuğrul Düzdağ), Bağcılar Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul, 2014.

FAYDA, Mustafa, "Cahiliye", **DİA**, TDV Yayınları, C 7, İstanbul, 1993.

GÖRMEZ Mehmet vd., **Hadislerle İslam**, C 1-5, TDV Yayınları, Ankara, 2015.

GÜNALTAY, Şemseddin, **İslam Öncesi Araplar ve Dinleri**, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2006.

HAMİDULLAH, Muhammed, **el-Vesâku's-Siyâsiyye**, Beyrut, 1983.

HAMİDULLAH, Muhammed, **İslam Peygamberi**, (Çev. Mehmet Yazgan), Beyan Yayınları, İstanbul, 2013.

HERVE Rousseau, **Dinler,** (Çev. Osman Pazarlı), Yükselen Matbaacılık, İstanbul, 1970.

HÖKELEKLİ, Hayati, "Çocuk", **DİA,** TDV Yayınları, C 8, İstanbul, 1993.

HUGO, Victor, **La Légende des Siècles**, Brüksel, 1859.

İBN KAYYIM, el-Cevziyye**, İ'lâmü'l-Muvakkı'în**, thk. M. Muhyiddin Abdulhamid, C 1, Kahire, 1955.

İBN HACER, el-Askalânî, **Tehzîbü't-Tehzîb**, 1-4, Beyrut, 2001.

İBN HİŞAM, Ebû Muhammed Cemdeddin Abdülmelik, **es-Sîretü'n-Nebeviyye**, thk. Fethi Enver Dabuli, Dârü's-Sahabe, C 1-5, Kahire, 1995.

İBN MÂCE, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvînî, **es-Sünen**, thk. Beytu'l-Efkari'd-Devliyye, Riyad, 1999.

İBN MÂCE, **Sünen**, Kahraman Yayınları, C 1, İstanbul, 2012.

İBN-İ SA'D, Ebû Abdullah Muhammed b. Sa'd b. Meni' ez-Zührî, **et-Tabakâtü'l-kübrâ**, thk. Dr. Ali Muhammed Ömer, Mektebetül-Hanici, C 3, Kahire, 2001.

İBN-İ SA'D, Muhammed b. Sa'd, **et-Tabakâtü'l-Kübrâ**, C 1-2-3-4, Beyrut, 1957.

İBNÜ'L-ESİR, Muhammed eş-Şeybâni el-Cezerî, thk. Tahir Ahmed ez-Zâvî, Mahmud b. Muhammed et Tanâhî, **en-Nihâye,** Daru İhyâi, t-Turas,i,l-Arabî, Beyrut, 1945.

İSKENDER, Hamit, Sevgi Kutupları Aşere-i Mübeşşere, Bayrak Yayınları, İstanbul, 1993.

İsfehanî, Rağıb-el, **el-Müfredat,** Çev. Abdülbaki Güneş, Mehmet Yolcu, Çıra Yayınları, İstanbul, 2012.

İZZETBEGOVİÇ, Aliya, **Doğu Batı Arasında İslam (Çev. Salih ŞABAN)**, Yarın Yayınları, İstanbul, 2011.

KALAY, Şerafeddin, **Örnek Nesil 1**, Altınoluk Yayınları, İstanbul, 2001.

KALAY, Şerafeddin, **Örnek Nesil 2**, Altınoluk Yayınları, İstanbul, 2010.

KANDEHLEVİ, Yusuf, **Hayatûs- Sahabe**, Merve Yayınları, İstanbul, ts.

KANDEMİR, Yaşar, " Abdullah b. Ömer", **DİA**, TDV Yayınları, C 1, İstanbul, 1988.

KANDEMİR, M. Yaşar, "eş-Şemâilü'n-Nebevviye", **DİA**, TDV Yayınları, C 38,İstanbul, 2010.

KANDEMİR, M. Yaşar, "Şemail", **DİA**, TDV Yayınları, C 38, İstanbul, 2010.

KARA, Hilal ve Abdullah, **Fethin Sembolü Ebu Eyyüb El-Ensari**, Sevgi Yayınları, İstanbul, 2007

KARA, Hilal ve Abdullah, **İstanbul Semalarını Aydınlatan Bir Yıldız. Eyüp Sultan (r.a.)**, Nesil Yayınları, İstanbul, 2008.

KARADAVİ, Yusuf, **Sünneti Anlamada Yöntem (Çev. Hanifi AKIN)**, Nida Yayınları, İstanbul, 2008.

KARAGÖZ, İsmail, KARAMAN, Fikret, PAÇACI, İbrahim, CANBULAT, Mehmet, GELİŞGEN, Ahmet, URAL, İbrahim, **Dinî Kavramlar Sözlüğü**, DİB Yayınları, Ankara, 2010.

KARAMAN, Hayrettin, **İlmihal**, DİB Yayınları, C 2, Ankara, 2015.

KAYA, Mahmud, "Kasidetü'l Bürde," **DİA**, TDV Yayınları, C 24, İstanbul, 2001.

KİLCİ, Yusuf Mesut, **Sultanönü Pınarları**, Eskişehir Tepebaşı Belediyesi Şehir Kitapları, Eskişehir, 2008.

KOÇYİĞİT, Tahsin, "Asabiyetten Uhuvvete", **DEÜİF Dergisi**, Sayı 41, 2015.

KONRAPA, Zekai, **Peygamberimiz**, Fatih Matbaası, İstanbul, 1968.

KÖKSAL, M. Asım, **İslam Tarihi**, C 4-11, Şamil Yayınevi, İstanbul, 1981.

KÖPRÜLÜ, Orhan Fuat, UZUN, Mustafa, "Akşemseddin", **DİA**, TDV Yayınları, C 2, İstanbul, 1989.

KÖPRÜLÜ, Orhan Fuat, "Bayrak", **DİA**, TDV Yayınları, C 5, İstanbul, 1992.

LİNGS, Martin, **Hz. Muhammed'in Hayatı (Çev. Nazire Şişman)**, İnsan Yayınları, İstanbul, 2003.

MÂLİK B. ENES, Ebû Abdillâh el-Asbahî el-Yemenî, **Muvatta**, thk. Hassan Abdülmennan, Beytu'l-Efkari'd-Devliyye, Riyad, 2003.

MÂLİK B. ENES, **Muvatta**, (Çev. Abdülvehhab Öztürk), Kahraman Yayınları, İstanbul, 2013.

MÜSLİM, Ebü'l-Hüseyn el-Kuşeyrî en Nisâbûrî Müslim b. el-Haccâc, **el-Câmiu's-Sahîh**, thk. Ebû Kuteybe Nazar Muhammed el-Fâryâbî, Dâru Tayyibe, Riyad, 2005.

NESÂÎ, Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb, **es-Sünen**, thk. Beytu'l-Efkari'd-Devliyye, Riyad, 1999.

NUMANOĞLU, Cengiz, **Şuur,** Adil İnşaat Basım Yayın ve Dağıtım, İstanbul, 2015.

ÖNKAL, Ahmet; APAK, Adem; ERUL, Bünyamin, **Hz. Peygamberin İzinde**, TDV Yayınları, Ankara, 2013.

ÖZAFŞAR, Mehmet Emin, **Riyâzü's-Sâlihîn'den 1001 Hadis Seçkisi**, İstanbul, 2015.

ÖZBEK, Abdullah, **Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed (s.a.v)**, Sebat Matbaası, Konya, 1988.

ÖZCAN, Abdülkadir, "Kılıç Alayı", **DİA**, C 25, İstanbul, 2002.

ÖZCAN, Nuri, "Türk Din Musikisi", **İslam Sanatları Tarihi (Sempozyum kitabı)**, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir, 2014.

ÖZCAN, Nuri, "Tevşih", **DİA**, TDV Yayınları, C 41, İstanbul, 2000.

ÖZCAN, Tahsin, "Pazar", **DİA**, C 34, TDV Yayınları, İstanbul, 2007.

ÖZKAN, İsmail Hakkı, "Kaside", **DİA**, TDV Yayınları, C 24, İstanbul 2001.

PEKOLCAY, A. Necla, "Mevlid", **DİA**, TDV Yayınları, C 29, İstanbul, 2004.

PİŞGİN, Yasin, **İslam ve Sanat**, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2015.

SARIÇAM, İbrahim, **Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı**, TDV Yayınları, Ankara, 2002.

SCHIMMEL, Annemarıe, **Hz. Muhammed (s.a.v.) O'nun Peygamberi'dir**, Profil Yayıncılık, İstanbul, 2008.

SERİNSU, Ahmet Nedim; SÜRMELİ, Mehmet; ALKAN, Arif; DELİESER, Bilal; MAVİLİ, Yusuf; AKYÜREK, Ömer; BAŞTÜRK, Ayhan; ÇINAR, Ali, **Dinî Terimler Sözlüğü**, MEB Yayınları, Ankara, 2009.

SERAHSİ, **Mebsut**, (Çev. Cevat Akşit) C 30, Gümüşev Yayıncılık, İstanbul, 2008.

SOFUOĞLU, Mehmed, **Sahih-i Buhari ve Tercemesi**, Ötüken Yayınları, C 1, İstanbul, 1987.

SÖYLEMEZ, M. Mahfuz, **Cahiliye Araplarının Ahiret İnancı**, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2006.

SÖYLEMEZ, M. Mahfuz, **Cahiliye Araplarının İlahları**, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2006.

SÖYLEMEZ, M. Mahfuz, **Cahiliye Araplarının Uluhiyet Anlayışı**, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 2006.

SÜLEYMAN ÇELEBİ, **Mevlid-i Şerif Vesiletü'n-Necât**, Hazırlayan: Mehmet Akkuş, Uğur Derman, DİB Yayınları, Ankara, 2009.

TATCI, Mustafa, **Kültür Coğrafyamızda Hz. Muhammed,** TDV Yayınları, C 2, Ankara, 2011.

TATCI, Mustafa, **Yunus Emre Divanı İnceleme,** Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990.

TABERÎ, Ebû Cafer İbn Cerir Muhammed b. Cerir b. Yezid, **Câmiü'l-beyân fîtefsiri'l Kur'an**, thk. Muhammed b. İbrahim, Darû'l-maarif, Kahire, 1967.

TABERÂNÎ, Ebu'l Kâsım Süleyman b. Ahmed b. Eyyûb el Lahmî, **el-Mu'cemu'l-Kebîr**, thk. Hamdi Abdülmecid es-Selefi, Duhok, 1883.

TARTI Nevzat vd, **İslâm ve Sanat**, İslâmî İlimler Araştırma Vakfı Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi 79, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2015.

TİRMÎZÎ, Ebû Îsâ Muhammed b. Îsâ b. Sevre es- Sülemî, **el-Câmiu's-Sahîh**, thk. Beytu'l-Efkari'd-Devliyye, Riyad, 1999.

TOPRAK, Burhan, **Yunus Emre Divanı**, Odunpazarı Belediyesi Yayınları, İstanbul, 2006.

TURGAY, Nurettin, **Kur'an'a Göre Estetik ve Güzel Sanatlar,** DÜİF Yayınları, C 2, Diyarbakır, 2000.

ULUDAĞ, Süleyman, **İslam'da İrşad**, Marifet Yayınları, İstanbul, 1984.

URALER, Aynur, **Sahabe Uygulaması Olarak Sünnete Bağlılık**, MÜİF Yayınları, İstanbul, 2012.

UYAR, Gülgün, "Nakip", **DİA**, TDV Yayınları, C 32, İstanbul, 2006.

UZUN, Mustafa, "Mi'raciyye", **DİA**, TDV Yayınları, C 30, İstanbul, 2005.

UZUN, Mustafa, "İlahi", **DİA**, TDV Yayınları, C 22, İstanbul, 2000.

YARDIM, Ali, **Peygamberimizin Şemaili**, Damla Yayınevi, İstanbul, 1998.

YAVUZ, A. Fikri, **İmam Buhari'nin Derlediği Ahlak Hadisleri**, Sönmez Neşriyat, C 1, İstanbul, 1979.

YAZIR, Muhammed Hamdi, **Kur'ân-ı Kerîm ve Meâl-i Şerîfi,** İşaret Yayınları, İstanbul, 2000.

YILDIRIM, İsmail, "Hilye-i Şerif", **Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi,** Sayı: 3/4, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Erzurum, 2014.

YILDIZ, A. Vahap, Osmanlılarda Yazı Çeşitleri, **İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı:28, Harran Üniversitesi Yayınları, Şanlıurfa, 2012.

ZOR, Züleyha, **Nakkaş Nakşi'nin Minyatürlerinde Görünen Perspektif Arayışları**, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 2016.

GÖRSEL KAYNAKÇA

1. Ünite

Görsel 1.1. **:** www.shutterstock.com ID:452598712
Erişim Tarihi : 03/11/2017

Görsel 1.2. **:** Mehmet ÇEBİ'nin koleksiyonundan alınmıştır.

2. Ünite

Görsel 2.1. **:** Komisyon yazarı Yusuf Mesut Kilci tarafından çekilmiştir.

Görsel 2.2. **:** http://www.vedahutbesi.org/sayfalar/teblig_mektup3.html
Erişim Tarihi : 03/11/2017

Görsel 2.3. **:** www.shutterstock.com ID: 18769396
Erişim Tarihi : 03/11/2017

Görsel 2.4. **:** www.shutterstock.com ID: 332888348
Erişim Tarihi : 03/11/2017

Görsel 2.5. **:** Hattat Halil KARACA'nın koleksiyonundan alınmıştır.

Görsel 2.6. **:** www.shutterstock.com ID: 632732378
Erişim Tarihi : 03/11/2017

Görsel 2.7. **:** www.shutterstock.com ID: 434964856
Erişim Tarihi : 03/11/2017

Görsel 2.8. **:** Komisyon grafik tasarımcısı Neval Çetin tarafından çekilmiştir.

3. Ünite

Görsel 3.1. **:** Komisyon grafik tasarımcısı Neval Çetin tarafından düzenlenmiştir.

Görsel 3.2. **:** https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/5/59/Isma
el_Elka-dili.jpg/800px-Ismael_Elkadili.jpg
Erişim Tarihi : 09/11/2017

Görsel 3.3. **:** www.shutterstock.com ID: 596107199
Erişim Tarihi : 09/11/2017

Görsel 3.4. **:** tr.123rf.com ID: 77814198
Erişim Tarihi : 21/05/2019

Görsel 3.5. **:** www.shutterstock.com ID: 76836880
Erişim Tarihi : 09/11/2017

Görsel 3.6. **:** www.shutterstock.com ID: 668061235
Erişim Tarihi : 09 / 11 / 2017

Görsel 3.7. **:** *Bizans Parası:* www.kulturvarliklari.gov.trEklenti10103,yalvac-bizans-sikkele
ri.pdf0.pdf
Erişim Tarihi : 10/01/2018

Görsel 3.7. **:** Komisyon grafik tasarımcısı Neval Çetin tarafından düzenlenmiştir.

4. Ünite

Görsel 4.1. : http://www.kalemguzeli.org/hatteserleriayrinti.php?KNO=463&HKNO=20
Erişim Tarihi : 20/12/2017

Görsel 4.2. : Hattat Halil KARACA'nın koleksiyonundan alınmıştır.
Erişim Tarihi : 20/12/2017

Görsel 4.3. : Mehmet ÇEBİ'nin koleksiyonundan alınmıştır.

Görsel 4.4. : Hattat Halil KARACA'nın koleksiyonundan alınmıştır.
Erişim Tarihi : 21/05/2019

Görsel 4.5. : www.shutterstock.com ID: 484012441
Erişim Tarihi : 18/12/2017

Görsel 4.6. : Hattat Halil KARACA'nın koleksiyonundan alınmıştır.
Erişim Tarihi : 21/05/2019

Görsel 4.7. : www.shutterstock.com ID: 82276717
Görsel 4.8. : www.shutterstock.com ID: 694728043
Erişim Tarihi : 10/07/2019

Görsel 4.9. : tr.123rf.com ID: 15313956
Erişim Tarihi : 21/05/2019

Görsel 4.10. : https://www.mumsema.org/attachments/6976d1410849321/kutsal-emanet ler.jpg
Erişim Tarihi : 20/12/2017

Görsel 4.11. : http://www.topkapisarayi.gov.tr/tr/content/h%C4%B1rka-i-saadet-dairesi- ve-kutsal-emanetler
Erişim Tarihi : 09/11/2017

Görsel 4.12. : http://www.topkapisarayi.gov.tr/tr/content/h%C4%B1rka-i-saadet-dairesi- ve-kutsal-emanetler
Erişim Tarihi : 09/11/2017

Görsel 4.13. : http://www.eyupsultan.bel.tr/tr/main/pages/culus-yolu/1042
Erişim Tarihi : 20/12/2017

Görsel 4.14. : www.eyyupsultan.bel.tr
Erişim Tarihi : 20/12/2017

CEVAP ANAHTARI

1. Ünite

A) 1. itaat, Resûlullah, hadis, sünnet.

B) 2. 1 b, 2 c, 3 a

Ç) 8. D, **9.** C , **10.** B, **11.** E, **12.** E

2. Ünite

A) 1. tebliğ, elçi, irşad.

B) 2. 1 c, 2 a, 3 b

Ç) 9. C , **10.** A, **11.** B, **12.** A, **13.** C, **14.** E

3. Ünite

A) 1. cahiliye, şirk.

B) 2. 1 b, 2 a, 3 d, 4 c

Ç) 8. B, **9.** D, **10.** A, **11.** C

4. Ünite

A) 1. miraciye, mevlit, naat,

B) 2. 1 b, 2 c, 3 a

Ç) 10. B, **11.** B, **12.** E, **13.** D, **14.** B